

Libieši Ziemeļkurzemes ainavā

Māra Zirniņa

Māra Zirņīte

Lībieši Ziemeļkurzemes ainavā

UDK 39(=511.114)
Zi 844

Māra Zirņīte

Lībieši Ziemeļkurzemes ainavā

2011

B A L T I J A S
J Ū R A

- VENTSPILS
- POPE
- PATĪKMŌ
- LŪŽ
- PĪZĀ
- SĪKRŌG
- ŪŽKĪLĀ
- ĪRĀ
- KŌSTRŌG
- ĪRĒ
- PĪTRŌG
- SĀNĀG
- VĀID
- KŪOLKA
- MUSTĀNUM
- DUNDAGA

R Ī G A S
J Ū R A S
L Ī C Ī S

Starp zilo jūru un zaļo mežu

Silpurene – zāles pret grūtsirdību, igauņu rakstnieks Matss Trāts tā nosaucis savu romānu, kas veltīts savdabīgajai somugru tautībai – lībiešiem. Igauņu un somu radu tauta atstājusi savas pēdas gan latviešu valodā un kultūrā, gan iezīmes zvejniekiem ainavā. Izmantoju silpures tēlu kā starpnieku, lai izceltu no aizmirstības un uzburtu priekšstatu par dzīves veidu šaurajā zemes strēlē starp zilo jūru un zaļo mežu. Atbilstoši zili balti zaļā lībiešu karoga krāsām.

Tagad lielākā daļa lībiešu zvejniekiem, sākot no Sīkraga un beidzot ar Kolku, iekļaujas Slīteres nacionālā parka teritorijā. 20. gadsimta sākumā tie piederēja divām muižām: Popei un Dundagai. Līdzās latviskajiem interesanti ir zvejniekiem lībiskie nosaukumi: Melnsils (*Mustānum*), Kolka (*Kūolka*), Vaide (*Vaid*), Saunags (*Sānag*), Pitrags (*Pitrōg*), Košrags (*Koštrōg*), Mazirbe (*Irē*), Sīkrags (*Sīkrōg*), Jaunciems (*Ūžkilā*). Savukārt Popes muižai piederēja lībiešu zvejniekiem, kas tagad atrodas Ventspils novadā: Lielirbe (*Īra*), Miķeļtornis (*Pizā*), Lūžņa (*Lūž*), Oviši (*Paņikmō*).

Lībiešu valodā patskaņiem vairāk nianšu, ko apzīmē līdzīgi kā radniecīgajā igauņu valodā. Kopīgā iezīme ir arī sieviešu dzimtes trūkums. Tas pāriet uz tāmnieku jeb lībisko dialektu, kurā latviešu valoda seko lībiešu gramatikas likumiem. Ieklausieties, tāmnieku dialekts joprojām valda tur, kur kādreiz bijusi dzīva lībiešu valoda – Vidzemes un Kurzemes tāmnieku novados.

Pēdējā lībiešu mājvieta Ziemeļkurzemē

Ziemeļkurzemē lībiešiem ir sena etniskā vēsture. Rakstos 1290. gadā pirmo reizi lasāms vietvārds Lūžņa¹ – kā Lūžņas ezers (*die see to Losne*), vairākkārt sastopams Irbes upes (*aquam, quae Yrwa dicitur*) nosaukums. Minēts, ka Kurzemes hercogistē, kas dibināta 1561. gadā, starp 135 000 iedzīvotāju bijis ap 10 000 lībiešu, galvenokārt Ziemeļkurzemē². Precīzāk lībiešu skaitu sāk aprēķināt, vadoties pēc ierakstiem baznīcu grāmatās no 18. gadsimta. Šajā laikā lībieši Ziemeļkurzemē dzīvoja kā viendabīga etniska grupa un piederēja divām draudzēm: Popes-Rindas un Irbes-Ķipkas draudzei. 18. gadsimta beigās lībiešu vidū dzīvojis pavisam maz latviešu un atsevišķas jauktās lībiešu un latviešu ģimenes. 19. gadsimta beigās lībiešu skaits sasniedz gandrīz 3 tūkstošus³. Saimnieciskās un politiskās pārmaiņas – dzimtbūšanas atcelšana (Kurzemē 1817. gadā), saimnieciskās reformas 19. gadsimta 60. gados, 1905. gada nemieri, bet galvenais Pirmā pasaules kara bēgļu izceļošana lībiešu populāciju iespaido dramatiski. Neskatoties uz radu tautu atbalstīto nacionālo atmodu, 1935. gada tautas skaitīšanā reģistrēti 944⁴ lībieši. Pēc Otrā pasaules kara lībiešu skaits sarūk pavisam: 1959. gadā Latvijā oficiāli reģistrēti vairs tikai 185 lībieši⁵, 1970. gadā – 48. Neliels pašapziņas pacēlums vērojams 1979. gadā, kad par lībiešiem sevi apliecina 107, bet 1989. gadā – 135 iedzīvotāji. Divās pēdējās reizēs uzrādīts lībiešu skaits visā Latvijā, jo Ziemeļkurzemē tie jau sastopami pavisam reti. Arī tas notika vēl 20. gadsimtā, kad sastapu šos cilvēkus un ierakstiju viņu atmiņu stāstus.

¹ Lūžņa – ciema nosaukuma senākā forma, sarunvalodā lieto arī Lūžņas, Lūžņu ciems.

² <http://www.livones.lv/libiesi/vesture/svarigakie/?raksts=135>

³ Somu filologs Ē. N. Setele 1888. gada ekspedīcijā ar vietējo mācītāju palīdzību noteica, ka rudenī Popes un Dundagas muižas teritorijā dzīvojuši 2929 lībieši.

⁴ 1930. gadā fiksēti 962 lībieši. Šis skaits faktiski palika nemainīgs arī 1935. gadā, kad tautas skaitīšanā tika reģistrēti 944 lībieši.

⁵ Tam par iemeslu – cilvēku zaudējumi karā, emigrācijā, deportācijās, bija arī bailes publiskot savu etnisko identitāti un bieži vien padomju ierēdņu nevēlēšanās akceptēt tautību *libietis*.

Lībiešu kultūras retums

Tie ir lībiešu kultūras dabīgie mantinieki, ar kuriem, ierakstot kasetēs mutvārdu vēstures liecības, esmu sarunājusies pirms 10–20 gadiem. Viņi piedzima un bērnībā dzīvoja turpat, kur dzīvojuši viņu vecāki un vecvecāki, pārņemot savas mājvietas garu un tikumus. Caur bērnības atmiņām uzrunāja dzimtas senākie piederīgie, atklājās dzīvesveids, kuram vairs nebija citu liecinieku. Viņi turpināja pēctecību dzīves vietā un tautā. Kas, izrādījās, bija viens un tas pats, jo tie, kas zaudēja saikni ar dzimto vietu, attālinājās. Ne jau visi, protams. Savu mūžu nemainīgi dzimtajā vietā nodzīvoja Alvīne Mūrniece un Kārlis Dišlers. Pārējās atmiņu teicējas – Paulīne Kļaviņa, Irmgarde Cerbaha, Elfrīda Žagare un Emīlija Rulle – dzīves vietas gan bija mainījušas, tomēr nepārtraukti dzīvoja savā valodā un kultūrā. Kaut lielākā daļa no maniem sarunu biedriem vairs nav šai saulē un dzīve piekrastes ciemos krasi mainījusies, viņu pieredze nezaudē nozīmi.

Turpinājumā būs iespēja lasīt un iejusties tāmnieku dialekta izlokšņu dažādībā, kādā stāstīti seši atmiņu stāsti no lībiešu ciemiem: Lūžņas, Lielirbes, Sikraga, Pitraga, Vaides.

Tāmnieku dialekta izlokšņu dažādība

Tāmnieku dialekta izlokšņu dažādība atspoguļo runas veida atšķirības ne tikai agrāko muižas novadu, bet pat ciemu robežās. Grāmatā ievietotajos dzīvesstāstos iespēju robežās saglabāts katra autora individuālais runas veids. Visu runās ir tāmnieku izlokšnes iespaids. Mazākā mērā tas izpaužas Paulīnes Kļaviņas valodā. Viņa strādājusi Rīgā, uzturējusies plašākā sabiedrībā. Tas tuvina viņas valodu literārajai, tomēr tāmniekiem raksturīgi vārdi, teikumu uzbūve un locījumi nav zuduši. Tie saauguši ar viņas personīgo mīli atklāto pieeju klausītājiem. Paulīne Kļaviņa pārvaldīja lībiešu valodu, ko bija

iemācījusies no vecākiem bērņībā. Kā raksta Valda Marija Šuvcāne, vecajās *Žonaku* mājās arī ar ciemiņiem sarunājās tikai lībiešu valodā. Savukārt no Paulīnes lībiešu valodu paspēja iemācīties jaunieši, kuri nebija to mantojuši. Literārās valodas iespaids saklausāms arī Irmgardes Cerbahas runā, kas piestāv viņas atturīgajai intelīģencei. Katram atmiņu stāstītājam piemīt dzīva, neatkārtojama valoda, kas raksturīga brīvai, atraisītai sarunai un ar savu dabiskumu patīkami atšķiras no robustā birokrātijas stila. Emīlijai Rullei tāmnieku runa bija arī mākslinieciskās izteiksmes līdzeklis, ko viņa lietoja, stāstot pasakas un dažādus atgadījumus starp dziesmām ansambļa *Kāndla* koncertos. Visspilgtāk tāmnieku izloksne izteikta Alvīnes Mūrnieces runā. Tas izriet no viņas personības – dzīvas tēlotājas spējām un nemainītas dzīves vietas. Tikvien bijis kā dažu gadu pārtraukums Pirmā pasaules kara bēgļu gaitās, kuru laikā viņa iemācās arī krievu valodu. Viņas sarunas biedru loks dzimtajā Lūžņas ciemā gan gadu gaitā sašaurinās līdz vienīgajai kaimiņienei Lizetei Švanenbergai un vīram Ernestam Mūrniekam, – abos gadījumos viņi sapratās savā Lūžņas ciema tāmnieku izloksnē.

Dzīvesstāsti ievēd lībiešu ikdienā

Dzīvesstāsti ievēd lībiešu ikdienā, kas ritējusi dabas vidū saskaņā ar paaudzū gaitā izkoptiem darba paņēmienu un gara dzīvi. Tie atklāj aizgājušās dzīves mirklus, kuros ir pieticīgs maizes rīciens, bet arī sāta izjūta, poēzija un humors. Visu apvieno dzīves kultūra, kas no paaudzes paaudzē kalpojusi par mērauklu laicīgām un garīgām lietām. Cilvēks iekopa lieso smilšu zemi, uzpasēja no meža zvēriem savas druvas, ganīja mežā lopus un plāva sienu meža plāvās, zvejoja ar tikliem jūrā. Nepārsniedzot savas dienišķās prasības, pats ieklāvās dabas barības ķēdē. Lībiešu atmiņās var ieklausīties un sekot cilvēku un dabas attiecību vēsturei. Tomēr tas ir tikai viens aspekts –

dzīvesstāsts, kā no dzīves ņemts – atspoguļo dzīves krāsas un šķautnes visā daudzveidībā.

Līdzīgi daiļliteratūrai dzīvesstāsti iesaista otra pasaulē, ļaujot dzīvot līdzī, iztēloties un uztvert visu gandrīz kā paša piedzīvotu. Izraudzītie dzīvesstāsti atklāj daļu no lībiešu 20. gadsimta pieredzes.

Gadsimts sākas ar nacionālās pašapziņas pacēlumu arī lībiešu ciemos. No muižām pakāpeniski tiek izpirktas zemes, piekrastes ciemos attīstās saimniecības, kurās kopj laukus un ganāmpulkus, zvejo un apstrādā zivis, būvē laivas. Dzīves apstākļi ir pieticīgi, tomēr ne viens vien igauņis no Sāmsalas un arī no cietzemes brauc uz Ziemeļkurzemi peļņā. Tikai naudas aizvien pietrūkst, kad jāmaksā muižai rente. Uzņēmīgākie jaunekļi seko Krišjāņa Valdemāra aicinājumam un mācās jūrskolās. Tāljūras braucieni ienes naudu, paver plašākus apvāršņus. Ne vienu vien aizved arī prom no dzimtajiem krastiem. Pirmā pasaules kara laikā, tuvojoties vācu armijai, cara valdība liek iedzīvotājiem nopostīt tīrumus un evakuēties uz iekšzemi. Iedzīvotāji masveidā aizplūst uz Igauniju un tālāk uz Krieviju. Daudzi no viņiem savās mājās vairs neatgriežas.

Seko divdesmit gadi, kuros, igauņu un somu zinātnieku iedvesmoti, lībieši dibina savu biedrību, apstiprina himnu un karogu, īsi pirms kara paspēj uzcelt lībiešu tautas namu Mazirbē (1939). Otrais pasaules karš vēlreiz aizved lielu daļu lībiešu bēgļu gaitās – šoreiz pāri jūrai uz Rietumiem. Katrā stāstā iezīmējas dzīve ar vēsturi fonā.

Dzīvā vēsture

Emīlija Rulle dziedāja lībiešu un ventiņu ansambli *Kāndla*, stāstīja pasakas, uzstājās ar saviem un citu lībiešu dzejnieku sacerētiem dzejoļiem. Viņi vārdus dzejai atrada, pelnot savu dienišķo maizi.

Tuvākā apkārtnē, ikdienas gaitas un parastie notikumi ir augsne poēzijai, kas raksturīga daudziem lībiešu dzejniekiem. Par to var pārlicināties, palasot dzejoļus krājumā *Es viltīgāks par tevi, menca*⁶. Emīlijas atmiņu pavediens ļauj kopīgi ar viņu izstaigāt dzērveņu vietas un brūkleņu takas, kuras, tāpat kā jūra, pieder lībiešu krastam.

Lībiešu valoda, ko Emīlija prot no bērnības, Lielīrbē skanēja bieži, jo, salīdzinot ar citiem lībiešu zvejniekiem, tur bija vislielākais lībiešu īpatsvars⁷. Divdesmitā gadsimta sākumā ir 70 mājas, ap 270 iedzīvotāju, no kuriem 225 – lībieši. Pateicīgajos dabas apstākļos abpus Irbes upei, kas bagāta zivīm, Lielīrbes apdzīvotība turpinājusies seši simti gadu. Tagad no ciema palikušas tikai atmiņas.

Arī abas māsīcas **Irmgarde Matilde Cerbaha** un **Elfrīda Virgīni-ja Žagare** uzaugušas lībiešu valodas vidē – vēl 1935. gadā trešā daļa Sīkraga iedzīvotāju ģimenēs sarunājās lībiski⁸.

Atmiņās piedalās čigāni, ebreji, tā raksturojot Sīkraga etnisko dažādību. Elfrīdas māte Minna Cerbaha ir viena no igauņu jaunkundzēm, kas gadsimta sākumā ierodas mācīt zivju konservēšanas receptes zvejniekiem, kur strauji attīstās zivju apstrādes uzņēmumi.

Māsīcām kopējā vecmāte Eda Cerbaha ir folkloras un lībiešu valodas teicēja pētniekiem. Atmiņās bieži pieminētā Elfrīdas māsa Hilda (pēc laulībām Grīva) 1927. gadā ar somu stipendijas atbalstu dodas mācīties uz Somiju. Vēlāk viņa spilgti iezīmējas lībiešu kultūrā – 30. gados raksta lībiešu valodas izdevumam *Līvli*; 1972. gadā izveido lībiešu un ventiņu ansambli *Kāndla*, pati komponē un atskaņo dziesmas.

Elfrīdas Žagares un Irmgardes Cerbahas atmiņas ļauj izjust rotaļīgo

⁶ *Ma akūb sīnda vizzō, tūrška! – Es viltīgāks par tevi, menca!*, sastādījis Valts Ernštreits. Vienīgais lībiešu dzejas krājums, kas iznāk divās – lībiešu un latviešu – valodās; Rīgā, 1998.

⁷ Salīdzinājumā ar citiem lībiešu zvejniekiem – 55%, pēc tautskaites datiem 1935. Skat. Ilmārs Mežs. Jūrmalas ciemu iedzīvotāji 1935. gada tautas skaitīšanas uzskaites lapās. Lībiešu gadagrāmata, 2000, 76.–85. lpp.

⁸ Salīdzinājumā ar citiem lībiešu zvejniekiem – 86%, pēc tautskaites datiem 1935. Skat. Ilmārs Mežs. Turpat.

un atraisīto garu, kāds valdīja starp bērniem Sīkragā, līdz viņiem nācās attapties un kļūt pieaugušiem brutālā varas pasaulē.

Kārlis Dišlers ar nedaudz vārdiem raksturo sadzīvi un ciema asprāša ieviesto humora pilno attieksmi pret cilvēku vājībām, īpatnībām un paradumiem Pitragā.

Viņš pārstāv lībiešu dzimtu, kura dzīvo *Niteļu* sētā kopš 20. gadsimta sākuma. Pati sēta rakstos minēta pirms mēra laikiem. Tēvs Pēteris Dišlers (1883–1968) bijis labs amatnieks. Sevišķi iecienīti bijuši viņa gatavotie priedes koka zārki. Pats sev uzcelt māju Pirmā pasaules kara laikā nodegušās vietā līdz nākamā kara sākumam nepaspēj.

Atmiņās Pitragu ar Mazirbi saista gan ceļš uz skolu, gan saimnieciskā rosība – Mazirbē darbojās dzirnavas, zāgētava, ķieģeļu ceplis *Brauskās*. Kārlis Dišlers piedalās Pitragciema mola būvēšanā, pieredz, kā būvuzņēmējs Zariņš un citi pitradznieki kara beigās aizbrauca pāri jūrai. *Niteļi* atrodas kaimiņos dabas retumam – Pitraga dižajam kadiķim, par kuru Kārlis Dišlers uzņēmies tādu kā uzraudzību.

Alvīne Mūrniece, dzimusi pašā gadsimta sākumā, atceras, kā nācās atstāt mājas gan Pirmā, gan Otrā pasaules kara laikā. Emocionāli izteikta viņas pieķeršanās savai dzimtajai sētai, kurā pati piedzīvo nebūt ne vieglas dienas. Grūti iztēloties viņas izvestos baļķus, kas bija obligātās normas pēckara meža darbos. To viņa dara, kamēr vīrs, divas reizes izsūtīts, lēģeros tikko nenomirst badā. Viņš nav vienīgais – tāds pats liktenis piemeklē vairākus vīriešus. Zigurds Zālītis⁹, izstaigājot dzimtā Lūžņas ciema aizaugušos tīrumus un zudušās mājvietas, atmiņās pārskata ar Otrā pasaules kara saistītos cilvēku zaudējumus: 1941. gadā nošauti trīs; uz Zviedriju aizbrauca divpadsmit; pēc kara apcietināti desmit; krituši, nav atgriezušies no izsūtījuma vienpadsmit. Vēl 1935. gadā Lūžņas dzīvoja ap 200 cilvēku, no kuriem vairāk

⁹ Zigurds Zālītis. *Aizslēgtais krasts*. Lūžņas ciems atmiņu tēlojumā. Atrodas Ventspils muzejā.

nekā puse prata libiešu valodu. Pastāvīgu libiešu klātbūtni raksturo arī Alvīnes minētie vietvārdi, mikronīmi, kuri var dzīvot tikmēr, kamēr ir kāds, kas tos lieto.

Alvīnei ir stāstītājas dāvanas, viņa prot iejusties notikumos un gandrīz redzami izstāstīt citu cilvēku piedzīvoto – par to, kā 1933. gadā noslika kaimiņš Jānis Švanenbergs un kā pašā kara sākumā no krievu lidmašīnas sašāva zvejniekus jūrā.

Alvīnes vīrs Ernests uzrakstījis atmiņas par Lūžņas ciema zudušajām mājvietām¹⁰. Mūrnieku *Krūmkalni* ir vienīgā sēta, kas piedzīvoja 21. gadsimtu. Pēc vairāku īpašnieku maiņas tagad tā pieder mācītājam Jurim Rubenim, kurš *Krūmkalnos* izveidojis *Elijas namu* kristīgai meditācijai¹¹.

Saruna ar **Paulīni Kļaviņu** risinās viņas muzejmājā, kuras lielākā vērtība ir lietu atrašanās to īstajā vietā un pašas Paulīnes komentāri. Viņas senču mājas *Žonaki* rakstos minētas jau 1736. gadā. Dzimtas vēsturē daudz spilgtu personību – gan atmiņās pieminētais jokdaris Ansis Bertholds, kurš dzīvojis no 1793. līdz 1858. gadam, gan jūras kapteinis Andrejs Bertholds ar piedzīvojumiem bagātu mūžu, dzimis 1863. gadā Pitragā, miris 1938. gadā ASV. Viņš saviem vecākiem uzlicis Mazirbes vecajos kapos labi pamanāmo pieminekli ar uzrakstu libiešu un angļu valodā. Savukārt viņa dēls Artūrs Benedikts Bertholds (1905–1976) bija pazīstams bibliotēku speciālists Sanhosē universitātē ASV. Arī Paulīnes atmiņās minētajam radniekam Rīgas Pēterim ir ievērojami pēcteči – ārsts Marsels Bertholds (dzimis 1922. gadā Rīgā un miris 2009. gadā Šveicē), pianists Arturs Ozoliņš (dzimis 1946. gadā Kanādā).

Paulīne, tāpat kā Emīlija Rulle, sacerēja dzejoļus un stāstus libiešu valodā.

Savās mājās viņa ikvienu uzņēma kā ciemiņu – sarunā dzirdams, ka

¹⁰ Atrodas Ventspils muzejā un Nacionālās mutvārdu vēstures krājumā.

¹¹ <http://www.elijasnams.lv/index.php?m=5>

apmeklētāju vidū ir gan Kolkas skolnieki, gan tuvi un tāli ceļotāji, profesori un viņu mācekļi no Igaunijas. Tas laiks, kamēr Paulīne bija mājas centrs, tāpat kā ozols pagalmā, vēl ilgi izstaros savu gaismu, mīlestību un rūpību kā pret ciemiņiem, tā saviem libiešu senču senčiem, pret viņu ar prasmi darinātajām un lietotajām lietām.

Var lasīt vēl

- Blumberga, Renāte. *Libieši dokumentos un vēstulēs*. Rīga, Latvijas vēstures institūta apgāds, 2006.
- *Libieši*. Sastādītāja Kersti Boiko. Rīga, *Zinātne*, 1994.
- *Līvo lūolkub Ma akūb sīnda vizzō, tūrška!* – Libiešu dzejas izlase Es viltīgāks par tevi, menca! Sastādītājs Valts Ernštreits. Rīga, *Livõ Kultur Sidam*, 1998.
- *Libiešu gadagrāmata 2000*. Sastādītāja Baiba Šuvcāne. *Libiešu krasts*, 2000.
- Mūrnieks, Ernests. *Lūžņas zvejnieku ciems, kādu iesāku to redzēt 1912. gadā*.
- *Latvija Kultūras fonda gadu raksti*. Sastādītāja Māra Zirnīte. Rīga, *Avots*, 1991., 125.–134. lpp.
- Trāts, Matss. *Silpurene – zāles pret grūtsirdību*. Rīga, *Liesma*, 1987.
- Šuvcāne, Valda. *Libiešu ciems, kura vairs nav*. Rīga, *Jumava*, 2002.
- Zirnīte, Māra. *Krastā zudušās pēdas. Latvija Kultūras fonda gadu raksti*. Sastādītāja Māra Zirnīte. Rīga, *Avots*, 1991., 114.–124. lpp.

Foto no Valdas M. Šuvcānes arhīva.

Emīlija Rulle, pirms laulībām Grīnfelde

Dzimusi 1910. gadā Lielīrbē.

Mācījies Miķeļtorņa pamatskolā.

Kopš 1955. gada dzīvoja Ventpilī, dziedāja lībiešu un ventiņu ansablī „Kāndla”¹².

Zināja daudz lībiešu tautasdziesmu, nostāstu un pati sacerēja dzejoļus lībiešu valodā.

Mirusi 1989. gadā.

Saruna ierakstīta kasetē 1989. gadā Ventpilī.

¹² Kokle – lībiešu val.

Emīlija Rulle:

– Bērnība es nemācej cit kā libeš valod runat. Mēs bij trīs bērns – brāls un mēs, dīvs mās. Vecāk vienmer tikai sav starpe libiski – viņ pat domaj libisk. Tēvs jau no mazam dienam ilg nav mācejs latvieš valod. Aizvests uz Dundag par cūkgan seš gad vecs – viņ nav saprats ne vārd latvisk, viņ tik zinajs libisk. Viņam tēvs no mazam dienam bi mīrs, palikuš piec bērns bāreniš, un viņem grūt ir gājs. Kad es paaugas, es gāj latvieš skola, starp latviešiem, un iemācījas latvieš valod. *Galniek* mājs bij uz Lielirbs ups krast, tur atbrauc no Ancs pēc zivim un mums bij jaiet rādit, kā var upei pār tikt, lai viņ tiek jūrmala. Lielirbs up ir vasara sauss, bet viņ ir dikt plat. Vajadzej tā bišķiņ palikumot, un mums, tiem bērniem, vienmēr vajdzej vest, brist pār upei. Un mēs teic: „Bridat tik iekš, uz ko tu lode, ne nu jūr vai!”

– Ko tas nozīmē?

– Lai brien tikai iekš, uz ko tu skates – kur tu lode, ne jūr vai – nau jau jūr. Ka var brist iekša.

– Cik jums bija gadu?

– Man laikam kād četr gad. Tad jau es vel pa latvisk nemācej. Tad jau nāc akal pirma kar laiks, tad akal izved āra. Tad es dzīvoj četr gad starp latviešiem Ance.

Pēc kar mēs pārgāj uz Ādam māj. Tur mammai vecāk bij. Un viņš vecākiem bij divpatsmit bērns, un viņ bij vecāka meit. Tur mēs dzīvoj ilg laik.

Ta jau tā libieš biedrib bij, un ta mēs

brauc ekskursijas uz Sāmsal un brauc dziedat Sāmsala pa libisk. Un, ka Mazirbe to tauts nam atklāj, Lielirbe bij Blūms kors, Blūms bij dirigents, un tur Blūms kors dziedaj.

Tas kors ar baznīca gāj dziedat un dziedaj libieš dziesms. Viņam daudz, daudz libieš dziesms bij, ko viņš dziedaj. Tāds – „Vai tu gribi zinat, cikos ciemos vēl dzīvo jūrmalniek?” Un tad tur uzskaitij viss tos ciems: “Lūžos, Pizās, Īrakilās, Ūdkilās, ja Sikrōgōl, Irail, Pitrōgōl, Kuoštrōgōl ja Sānagōl, Vaidōl, Kūolkas, Mustanummōl, sāl jelābōd rāndalizt. Kūl set, kūl set siz, sāl jelābōd rāndalizt.”

Tas Blūms bij dikt enerģisks, pa velt diriģej – viņam jau tur neviens nemaksaj neko. Viņš mācij, un mēs brauc uz Sāmsal dziedat. Vienreiz Ventspili kopa ar Stalt Margariet libieš kors dziedaj. Un man bij sešpactmit gad toreiz tikai.

– Vai Kārli Stalti arī redzējāt?

– Stalt, ja! Es vel tad bij jaun. Ta jau viņš bij, ka mēs tur brauc uz tiem svētkiem.

„Gan godāti tiek tādi ļaudis, kas lielus darbus paspēt var, kā arī tie tiek vēra ņemti, kas runā daudz valodas. Bet vēl visvairāk tas tiek godāts, kas svešas zemes pārstaigājis, bet aizmirst nespēj vienu visu dārgāko – savu mātes valodu.” Šis ir Stalt dzejols.

Un tā meit, Margaret, viņam bij dirigent. Un tad Blūms dziedaj kopa ar viņš kor. Viņai bij Mazirbe kors, un mums bij Lielirbe kors – Blūmkors.

Emīlija Rulle (otrajā rindā 3. no kreisās) starp dziedātājiem Libiešu savienības svētkos. Pirmajā rindā no kreisās Alfrēds Dembergs, Grizelde Bertholde, Pauline Zēberga, Didriķis Volganskis, Mazirbē, 1934. No NMV fotoarhīva.

Un, ka atklāj to libieš tauts nam, tad bij Mazirbs kors un mūs kors, un arī igauņ bij. Un ta viss tur dziedaj, un tad bij Jāņ, man liekas. Dikt ligoj toreiz, un dikt smuk bij tie svētk.

Miķeļtorni es skola gāj, pamatskola, tur bij Ķierps tas skolotajs. Šie ciem bij Ancciepadomei klāt: Lielirb, Lūžņ un Miķeļtorns, tie libeš ciem. Tad nāc Jaunciems, Sīkrags – tie bij tur Talsiem, uz to puss. Un tur bij Mazirbe skol, un no Sīkrag vairāk gāj uz Mazirb. Un mēs no Lielirbs uz Miķeļtorn gāj. Lūžniek un lielirbniek – mēs viss Miķeļtorni gāj skola. Un Miķeļtorni bij baznic, es jau teic, tad mēs tur gāj dziedat. Tur bij krogs Miķeļtorni. Tad jau vairs krogs nebij, bet man mamm teic, ka pēc baz-

nics viss kroga. Tur tie vīrieš gāj iedzert aliņ un kaut ko, un meitas ar viss iekša kroga, atpūšas. Un tad nāk akal no krog āra, ta iet pa jūrmal uz mājām. Mana laika tā vairs mēs negāj. Ar basam kājam gan gāj pa jūrmal un kurps paņēm līdz. Kurps jau nevarēj plēst tik daudz. Bet ātrak jau viņ būt gājuš ar pastalam un kurps līdz, un lakat ar līdz jaun, ko likt baznīca galva.

– Vai libiešu valodu arī mācījāties?

– Lepst brauc noteiktas dienas āra, un viš mums pasniedz stunds.

Tas Lepsts bij lielirbnieks. Mēs gāj pie viņ skola. Mēs jau vairs negāj pamatskola, ka gāj vel pie Lepst ņemt stunds – libieš un igauņ valoda viš mums dēv stunds, mācij. Es vēl atmin

Laiva libiešu jūrmalā. 30. gadi. No NMV fotoarhīva.

dikt, ka mēs mācījas igauņisk. Un ari libisk rakstīt. Tāpec es māc libisk rakstīt, ka es pie viņ ir gājs rakstīt mācītes. Lībisk rakstīt ir dikt maz, kas vel māc. Tā paš Uspil Alvīn nemāc, varbūt es vien pat ir, kas māc libisk rakstīt. Tur jau ir tie punkt un tie komat – tās zīms virsu.

– Un kā tad uz to Igauniju?

– Nu uz Igaunij akal tas Lepst Mārtiņš mūs organizej. Viš ta mums paziņoj – jabrauc uz Igaunij ekskursija vai dziedat. Ta jau tas Blūmkors bij sarunats, ka brauks dziedat. Mēs dziedat bij ar uz Sāmsal. Vai, cik tur smuk tai Sāmsala! Brīnišķīg! Akmeņ un tād maz lauciņ ir jūra tād gabaliņ nost, tur redz zirgs, ka viņ tur ir uzpeldinat virsu. Sienkaudz virsu uz to

mazo gabaliņ. Un visur līdz ar jūrs mal. Mums ir balts smilts, bet viņem tur ir zaļš. Aug lieps un visād kok jūrs mala, jūrs krasta.

Mēs dziedaj tur tai jūrs krasta un tad ari tālak gāj tur iekša, kur dziedaj. Un dziedaj gan ar igauņem kopa un vien paš libeš. Un tad dikt uzņēm mūs un iztaisits viss, dancoj pēc tam, bij tād ball un ēšans bij. Un gulej pa nakt tur un otra diena tik pārbrauc mājas ar motorlaivam. Bet man bij dikt slikt dūš. Pārbrauc mājas, ligojas uz kājam, krīt gar zem.

– Cik ilgs tas brauciens?

– Tas nebij ilg. Es nezīn, trīs stunds. Un, ka izkāp krasta, nevar uz kājam nostāvet. Es teic – lai ir kā, bet, ja pēc trīs četr dien braukt, es braukt atkal.

Tik smuk bij. Sāmsala dikt patik dab,
dikt, dikt smuk bij. Es teic, kur mēs
bij auguš, tur jau jūrmala viss ir kāps
un smilts, un pat pie mājām ir smilts.

(Tulko savu dzejoli *Gārbanad* no lībiešu valodas.)

„Dzērvens, dzērvens. Kur aug dzērvens? Japārkāp pār kalnam, jaiebrien iekša purva, tur aug dzērvens. Dzērvens, dzērvens. Kā var dabūt dzērvens? Ja man nav naud, nav ne kapeik ķeša, bet nu ir bērnš, nu japaliek beša. Kā lai dabu dzērvens? Dzērvens, dzērvens. Var gan dabūt dzērvens! Japaņem līdz grozs un jaiet projam uz lielo pūr, un tur var salasit dzērvens. Dzērvens, dzērvens. Ko nu daris ar dzērvenem? Taisis no dzērvenem garšig vīn, un, kad ies ciema sēršt, paņems līdz, un lustigs prāts būs no dzērvenem. Oh, lustig liet ir dzērvens.”

Tā jau mūs maiz bij – dzērvens. Salasij simtem litriem, sabēr mucas un mucas ūden virsu. Un tad gāj mazbānits, ņēm no mucām āra, notecinaj no vakar, no rīt uz mazbānit. Paņem nēš pār kakl un varbūt ar zirg aizved kādreiz uz mazbānit, uz stacij, un iekša vilciena un akal te uz Ventšpil, un uz tīrg pārdod tās dzērvens zie-ma. Un tur jau viss tā liela peļņ bij. Lasij rudeni dzērvens nedeļam. Apnikdams – divš trīs nedeļš. Vel pava-sar uz lēd lasij dzērvens un pārdev, lai akal varet nopirkt štāts. Pa pies-mit litrem es nes dzērvens mājas no

Baltais kalns – ceļojošā kāpa. Lielirbe.
Foto: Vilho Setele, 1912. No Somijas Muzeju
apvienības fotoarhīva.

Senais jūras pamats. Lielirbe. Foto: Lauri
Ketunens, 1921. No Somijas Muzeju
apvienības fotoarhīva.

Vīga (purvainā vieta starp kāpām). Lielirbe.
Foto: Vilho Setele, 1912. No Somijas Muzeju
apvienības fotoarhīva.

Lielirbnieces Emīlija Rulle un Alvīne Uzpils Ventspīli. Foto: Vaira Strautniece, 1989.

lieliem puriem.

– Pastāstiet par tām dzērveņu vietām?

– Tiem puriem bij arī nosaukumi. Tad viens tāds pūrs bij, kur mūžig bij daudz dzērvenis, un tas nebija liels tas gabals. Tur jau sauc tos cilvēkus ar tā – pēc tēv un mātes vārda. Tur bija Ancann, un tad vien dzērveņu viet iesauc Ancanns caurums. Katrā gadā tur bija daudz dzērvenis.

Tur diezgan tālā bija jāiet. Pār pa Pemp, Ūd damb, Tuba meģi. Tuba meģi – purā iekšā tādā kalnā, un no zem pūss viena vieta tik vareņi tikt virs uz to Tuba meģi.

Tur varēja iet oģis lasīt – dzērvenis. Smuk, smuk. Tas bija iekšā Pemp. Tādā lielā pļavā un iekšā tas kalns. Es kādreiz

meķļi, vai nav kādā mājvietā vel... Visapkārt stragans. Pemp pļavs. Liels, liels pūrs. Kādreiz vecie lībieši i pļāvuš sien.

– Vai tagad tur tāpat ir?

– Jā, es ir bijis tagad kāds četrš gads apakaļ. Uz Tuba meģi mēs vienmēr uzbrien, tur ir dikti liels, smuks brūklens. Tur ir jabrien virsu, tur ir stragans. Un apkārt tur ir dzērvenis. Vienreiz aizbrauc dzērvenes, visur bija nolāsīts. Man brālis tur dzīvo, viņš teic: „Ko tagad vel brauc dzērvenes? Nevien dzērven nav! Man siev bija dzērvenes, dabuģi tik trīs litri salasīt.”

Nu, nekā, mēs ar ies, ka aizbraukuģi ir. Mēs iet meķļet. Iet jau tur no sākum, iet un iet, aiziet līdz Tuba meģim, bet tur neviens nebija bijis, un salasij katrs divdesmit litri, kad bija nola-

sits jau. Tagad ar vel ir.

Dikt stragans... varbut kāds ezers ir bijis, un tur gāj ar tāds strauts caur, paša vidu tas Tuba megī. Pār to purv uztaisīts braucam ceļš pār uz Dundag, kur brauc uz Dundags tirg pār. Pār to purv, pār to pļav pār.

Leģend, ka uz to Tuba megī kādreiz bijis ciems virsu un mājs. Tur i iemu kuš, kad nākuš tie sirotaj, tad ir sievs un bērns mukuš uz to Tuba megī. Tur nevarēš pieklūt jātniek. Tik briesmig stragans, vec kok virs, ka mēs a nevorej piebrist. Varej iet taisn, tas bij trīs kilometr no manam mājām. Mūsmājai gāj strauts gar gal garam. Tāpēc iesauc *Straut* to māj. Ūdmuc bij tā viet, Jaunmežs – Ūdmuc. Tur bij kāds desmit mājs. Ūdmuc Pricis mans tēvs bij. Tur bij tā kā tād ēn un nost no jūr vairak. Tur bij tāds mežs priekša un tāds siltaks. Mēs to sauc par Siltzem. Un tur vienam bij jaunsaimniecib, viņam bija *Siltzem* mājvārds. Un tie Ūdmež... Mēs sauc par Ūdmežiem. Ūd ir jauns, un mežs ir mežs. Ūdmucā ir pa libisk – jaunmežs.

– Kā jums auga?

– Mums lab aug. Tur Ūdmežos aug lab. Manam tēvam dikt aug ķirb. Viņam simtem ķirb bij. Tad ēdinaj aits un cūks, un viss ar ķirbiem. Un kartupeļ dikt aug. Simtem pūr bij kartupeļ. Turej cūks un tāpat govem dēv kartupeļs, piebaroj.

– Un kā to zemi apstrādāja?

– Mums bij zirgs. Brāls ta bij prece-

jes, un tad ar brāl kopa tēvam bij zirgs, viņ dēv dēlam, kopig turej zirg. Mums pļavs bij, kur sapļāv sien zirgem. Kādreiz bij divs gov, kādreiz vien paš gov turej. Meža gāj ganos. Jabrien pa puriem pār, dikt bij slikts ganibs, gov nevorej paēst dabut, jāpiebaro. Pur zāl un nekas labs nebij. Ta mēs plūc nātrs. Gāj uz tiem Kērikšiem un saplūc maisos. Katr dien tie meiteņ, mēs bērns, gāj zāl plūkt. Saplucinaj govem nātrs un vīgriežs un nes pār mugur maiss mājas – maišeļ, ko bērns var panest. Un katr vakar bij jadod govem pār spaiņ, lai ir piens. Jo ganibs bija dikt, dikt švaks.

– Un cik daudz piena govīs deva?

– Ne jau dikt daudz. Piecpadmit sešpacmit litr pa dien. Nebij daudz.

Tās govīs jau pa mež. Tas tuvākais mežs, tur pēcpusdien laid. Priekšpusdien gāj tālak. Mēs pat gāj piec septiņ kilometr ar govem prom uz pļavam – Trump pļavas ganit uz viss dien rudeni. Kamēr atnāk kājam akal mājas, govīs ir nostaiģājušas un pa dien ir paēduš.

– Bet ja 1–2 govīs, tad jums mēslu daudz nebija. Vai ar jūras mēsliem mēslojāt?

– Ar jūrs mēslem ar, jā. Mēsls un ari jūrs mēsls savāc un brauc ar zirgem pakal, un vēd mājas.

Jaunsaimniecib mums tālak prom uz mež puss, uz Anc puss. Tēvs jau nāc vecs, ta jau nevorej vairs tā jūra iet tik daudz, bet gāj jau ar. Laips bij pār

Emīlija Rulle Ventspīli. Foto: Vaira Strautniece. 1989.

Tāda viņa uzstājās ar libiešu dziesmām un dzejoļiem. Foto no Valdas M. Šuvcānes arhīva.

upei, katr pavasar sataisij laips. Pa tām laipam bij jāiet pār. Tur jau dažs pat noslik – iekrit un noslik. Paslīd kāj, un nakte ir tāds slapš un salijs, laips ir slidens, un iekrīt iekš...

Tad vairāk tā nebij tie slikoņ, bet, ka es bij tāds maziš, tad jau jūra slik.

Tas bij apmēram vienpadsmita gada. Trīs saimniek nopirkuš kopa motorlaiv. Un visem trijem dēl ir jaun puiš. Bij tāds Zāmel saimnieks, viš bij bagats. Viņam kādreiz zēģelnieks ir bijs – ātrak, kad bij tas zēģelniek laiks. Un viš bij dikt bagats, viš Ventspile namiņ lik sev uzcelt. Un viņam bij div dēl – Didriks un Žans. Un tam Žanam bij divsmitviens gads. Un trīs tie saimniek kopa nopirkuš motorlaiv. Un jau pirma

brauciena... Tad bij žīd, kas uzpirk tās zīvs no tiem jūrmalniekem, tiem libiešem. Nu šie uzpirk. Trīs jaun puiš uzpērk un maksa drusk vairak neka tie žīd, un viņ ar motorlaiv brauc uz Ventspil pārdot tās zīvs. Un nu viņ ir sapakojuš (tā man mamm stāstij), tai motorlaiva salikuš. Tad es vel tikko bij dzimus varbūt. Un vienam ir palikuš pār, ka nav rūms tai motorlaiva. Un tas zvejnieks ir dikt lūdzes, lai paņem viņ zīvs ar līdz, kā viņ vien paš atstās. Paņēmuš tam zvejniekam vel ar. Un tā motorlaiv ir bijus pārpildit diezgan, un braukuš līdz Ovišiem, un uznācs tāds negaiss, vēš, un motorlaiv nogrim ar visam zivem, ar visem puišiem noslik. Trīs jaun puiš. Divsmitvien gad

Mazbānītis uz tilta pār Irbes upi. Foto no Talsu novada muzeja krājuma.

vecs tas Zāmel Žans un tie div ar. Un tie tie bagatake saimniek, kas varej nopirkt motorlaiv pa trīs kopa. Manam tēvam bij pašam laiv, un viš kopa ar sav dēl zvejoj. Paš div gāj jūra. Un ta nebij loms jadal, ta viss paliek pašam. Mamm žāvej. Un ka bij nožāvēts, ka jau bij sakrāts, salik iekša vezuma un brauc uz laukiem, uz Anc samainit ar baltem miltem, ar putraimem. Samainij balts milts un pat rudz milts. Mums jau jūrma-la tik aug vairak kartupeļ. Kād druv sēj ar kādreiz. Un tam vecam Bukam bij kuļmašīn, tas izkūl. Kāds miežs jeb kaut ko apsēj ar, bet nebij jau tik liel zem. Zem bij māj, tā aramzem, ka varej tik kartupeļs lab izaudzinat. Un tad gāj samainij

akal, aizved zīvs...

– Un kāda tad laiva bija tēvam?

– Tēvam bij ar airem. Ar airem airejas. Mēs bērns skrēj uz jūrmal gaidīt mājas. Ka nāk tēvs, ja ir vairak butis, tad bij jaskrien mājas mātei teikt, lai iet pret, palīdz pārnest. Lielais rēķis bij tas, ko uz mugur liek. Rēķis ir tāds grozs, ko uz mugur, tāds pīts, plakans viena puse. Un tos pielik pills ar butem, un tie jau katram bij – mammai un brālim, un papam, salik pills.

Tad jau akal žāvej, bij tie but namiņ, kur žāvej. Sažāvej, krauj ar kastem akal ratos iekša un ved mainit.

– No kā tos rēķus taisīja?

– Tie bij no kādam saknem pīt.

– Un, ja nebija butes, ko tad?

– Tad akal brētliņš zvejoj ruden un

reņģs zvejoj. Mēs sālij butš un ēd pa ziem – *piklest* sauc pa lībisk. Un vesel baļļiņ sasālij, pa ziem izmircinaj. Gov bij katram, cūciņš katram bij, sacirt gaļ un izmircinaj, izvārij tās butš. Un uzlēj krējum virsu šitām izmircinātam *piklestem*. Ta ka svaigs, un briesmig garšigs pie kartupeļem. Akal reņģš iesālij vesel muciņ, ēd. Toreiz jau, pēc Pirmo pasauls kar, tie lībeš dzīvoj diezgan trūcig. Viss bij izpostits, mant viss bij izpostit, tad bij trūcig. Ta jau sasālij butš un sasālij reņģš, un tie bij jaēd katram. Izcep uz iesm reņģ, uzlēj ūden virsu. Mans brāls teica: „Katram vien reņģ, bet *kaštīm* var ēst cik grib!” *Kaštīm* – tas ir pa lībisk mērc. Izcep tās sālitās reņģš uz iesm un saliek bļodiņā, un uzlej ūden virsu. Un tas ūdens ir sālits, izmirkuš tās reņģš. Un tas ūdens ir tas *kaštīm*. Un to var ēst, viš teic, cik grib. Tā kādreiz ir bijš vecos laikos, ka kartupeļš slapin tai kaštīme.

Es teic, ka bij tas laiks, ka bijuš tie zēģelniek, tie kuģ tād, tad tiem veciem saimniekiem visiem ir bijuš zēģelniek. Tie ir bijuš katram. Tas Prante teic, viņam ir bijš zēģelniek, un Zāmelim ir bijš, un ta viņ braukuš uz Sāmsal un veduš Sāmsala kartupeļš, un veduš zirgs mājas no Sāmsal. Tur ir bijuš dikt smuk, tād maz, dūšig zirg. Un gans no Sāmsal ir veduš pār. Tāds Teho bij no Sāmsal. Viš mazas dienas atvests, viš nav vairs apakaļ gājs, viš palics turpat ir. Aprecej lī-

bieš siev un dzīvoj tur. Tāds Teho. Viš nu neilgi ir mirs.

– Kam tad vēl tie zēģelnieki bija?

– Lakšam, Dambergam, tie bij bagat. Un, man liekas, vai tiem Beltiem tik ar nebij. Es tā riktig nezin uzskaitit viss. Belti, Lorumi – tie bij liel saimniek tur. Un tiem bij trīs kalp, kas dzīvoj viena istaba. Vien liel istab, dzīvoj trīs ģimens viena istaba.

– Vai Uldriķi Kāpbergu jeb dzejnieku Uļi Kīnkamegu, tā saukto lībiešu ķēniņu, kas neatzina Latvijas valsti, arī kādreiz redzējāt?

– Es tik atmin, ka viņam to vien dēl tiesaj Rīga par to, ka negāj armija. Es toreiz bij Rīga pie tiem Erenštreit meitam, un mēs bij uz ties klausities. Veco Kāpberg gribej nofotografet tur, un, kāds tas dzejols bij, ko tie korespondent gribej no viņ, lai iedod, ka viņam maksas to pašu, ko maksa Raiņam pa katr rindiņ. Viņš teic: „Ne jau tie ir lielie vīr, kam vienmēr šlipsts, lielie vīr ar pastalas staiga.” Viņam pašam bij pastals laikam. Tad viņ gribej nofotografet, – viņš mais par gāl un neļāv sēv fotografet.

– Tur tiesā?

– Jā, tiesa, kad gāj āra. Iznāk no tiess ār, viss viņam apkārt un pras kaut ko, lai viš pastāst... Pras, kur viš dzīvo. Viš dzīvo Pizsciema, viš teic. Viš teic: „pē”, „ī”, „ē”, jūs tik neliek to „dē” klāt.” Tur visem jasmejas. Viņam tāds humors ar bij, nemaz nevar teikt... Bet viš iedomājas un neļauj sēv nofotografet.

Emīlija Rulle (stāv) ar draudzenēm. 30. gadi. Foto no Valdas M. Šuvcānes arhīva.

– Viņam bija libiešu valodā arī tie dzejoļi?

– Lībieš valoda ari, ja. Un latvieš valoda ar. Tad viņam viens tāds dzejols par tādām kāpām. Dikt smuks, bet es jau neatmin vairs. Man jau tā Kāpberg Līna, viņ meit, bij liel draudzen, mēs dikt lab satikas. Un tad viņ man iedev ar kād to dzejol, bet es pazaudej.

– Kāds viņš izskatījās?

– Ar bārdz noaudzs, liels vīrs diezgan. Bet tā, kad jau tur gāj pie viņ ciemniek, viņš bij diezgan ar cilvēkiem labs, nevar teikt. Viens tur bij aizveds gov, viņam bij liels bulls: „Ko tu ved pie man gov, tu tak zin, ka es nedod?”– „Es ar ticib ved.”– „Ja tu ar ticib ir veds,” viņš teic, „tūlit!” Bulls no stall āra, ar ticib ja tu ir veds. Ar viņ vaja-

dzej mācēt runāt tā, ka viņam pa prātam, ta jau viņš dikt izpalīdzigs bijs ir. Kad viņ ved uz cietum vienreiz, viņ gāj apcietinat, un viņš liekas gar zem, un viņš neceļas augša, viņ jaceļ ar celšan ratos iekša un javed uz stacij, mazais bānits bij toreiz. Mans tēvs viņ lab pazin. Mēs dzīvoj ar kārtībniek viena māja, tas ar tur dzīvoj noma. Un kārtībnieks pateic manam tēvam, lai stāv mājas, ka jāpalīdz viņ aizvest. Mans tēvs meža iekša, projam, un viņš nau mājas, izmūk. Viņš teic: „Es jau neies viņ celt un viņ aiztikt, lai viņ dzīvo, ko viņ grib no viņ!” Bet viņš jau bij tāds, kas neklausij, viņš nemaksaj nodokļs, tā jau tā vain bij. Būt nodokļs maksajs, ta jau varbut nebūt tā. Viņš jau cietuma nomir.

Emīlijas kāzas ar Ēvaldu Rēboku Lielirbē. 30. gadi. Foto no Valdas M. Šuvcānes arhīva.

– Tepat Ventspilī?
 – Jā, bet viņi dikti daudz aizstāvēj
 igauņus. Vai dieniņ, ko tie brauc un aiz-
 stāvēj viņus.
 – Runājot par dzejoļiem, vai jums tas
 dzejolis par dzērvenēm radās dzērve-
 ņu laikā?
 – Apmēram dzērveņu laika. Es domāj,
 kā nu tās dzērvens akal dabūt, un ta
 ienāc prāta – dzērvens, dzērvens.
 – Bet dzejolis par kaķīti. Vai tam arī
 bija paraugs?
 – Nu, mums bij tāds mazs, pelēks ka-
 ķīts, un tā es sadomāj.
 Kādreiz man tā ienāc prāta. Tagad
 jau vairs nevar, vairs nav tā galv tād.
 – Tad jau arī dzejolis *Piški Jāņ* –
Mazais Jānis būs turpat apkārtnē
 noskatīts?

– Jāņ viņi Jāņ –
 se āb ūo māņ.
 Jeliz tā ma rāndanaigas,
 Tubas piškizīs, āb laigās.
 (Tālāk šis dzejolis atdzejojumā latvie-
 šu valodā.)

*Mazjānis*¹³
 Negribētu es jūs mānīt:
 Mazjānis ir parasts Jānis,
 jūrmalciemā pieder viņam
 maza, knapa istabiņa.

Ziemā Jānim grūti gāja,
 tad viņš zobus klabināja,

¹³ Ulda Krasta atdzejojumā no libiešu
 dzejas izlases *Ma akūb sīnda vizzō,
 tūrska!* – *Es viltīgāks par tevi, menca!*
 Rīgā, 1998., 151. lpp.

jo pa šķirbām nāca vēji,
piekurināt nevarēja.

Nu, bet tagad katru dienu,
govis ganot, slauc viņš pienu:
nelies ūdeni sev iekšā!
Toties medu – cel tik priekšā.

Vienmēr pakulsvārkos, vizēs,
taisītās no ēču¹⁴ mizas, –
tāds viņš godos ielien migā,
tāds viņš ganos skrien pa vigām.

Reizēm dziesmas rauj viņš vaļā,
lūdz, lai vasarai nav gala,
bet visbiežāk tomēr tādu,
kura ieliksmo tam prātu.

„Trīs krekli mugurā,
bet vēders čokurā,
trīs zirņi karotē,
trīs rauši smaržo te, –
ak, tavu bēdu,
ko nu lai ēdu
es – mazais Jānis,
kas paglābs mani?”

Tā viņš ziņģēja, cik spēja,
pavadījums bij no vēja,
beigās citu dziesmu tīko,
un sāk Jānis bezgalīgo:
līgo, līgo, līgo, līgo!

– Vai atceraties, kādus svētkus svi-
nēja?

– Katr sestdien un svētdien jau dan-

coj. Muzikant bij pašiem – taurniek
un stīg instrument. Uzdziedaj tauts-
dziesms, gan lībisk, gan latvisk un
dancoj. Vasara ta pa krastmal, ziema
akal taisij mājas. Tāds bij *Galniek*
mājs, *Reini*, *Bukmājs* – vecs mājs,
liels istabs, un ziem katr sestdien gāj
jaunieš uz ball. Paš pēc tam izmazga
istab, iztīr viss. Katrs aiznes kaut ko
līdz – vārits pups, manmamm izcep
plodiņš – vārits kartpeļš, balts milts
iekš un burkāns pa virs. Ātrak astoņš
vecs saimniekmājs bi Lielirbe. Ka sa-
dev visiem jaunsaimniecibs – ta bij
sēšmit četrš mājs.

Lieldiens dikt svinej. Ta jau ols vārij
un puīš gāj pa mājām apkārt meits
pērt. Izplaucinaj bērziņš un izplau-
kuš bērziņš līdz, un gāj meits pērt.
Un visur bij durvs vaļa un varej tikt
iekša, un meitam bij jādod ols. Es zin,
ka man brāls, viš bij par man astoņ
gad vecāks, viš ar gāj tās ols pērt.
Pārnāc mājas, ta jau bij seš septiņ ols.
Pa Lieldienam šūpojas, Jāņos kūr
uguņš un dancoj, ziema taisij ķekva-
kars. Puiš taisij Mārtiņvakar, Vatslāv
februāri, ķekvakars taisij meits. Kad
jau mans tēvs bi bijs, tad jau viņ ir
dikt ģerbušies. Dižzirgs bijs un maz-
zirgs. Mans tēs gājs pa to mazzirg –
kartopelgroz uzlics uz galv, kād sēg
pārmet pār un iet tik apkārt. Kādas
mājas sarunājuš istab un meitam pa-
teikuš, ka tur būs Mārtiņball. Gājuš
pa ciem ar zvan – tād pulksteņ bi. Ka
iziet viss mājs caur, tad iet uz ball.
Mums bij visād krāsain papīr – ta

¹⁴ Ēcis (apvidvārds) – kadiķis.

Libiešu tautas nama atklāšana Mazirbē. 1939. gads. No NMV fotoarhīva.

salimej mēnes uz pier un zvaigzns visapkārt, visāds puķš uz kleitam. Izprās vecākiem, ko viņ ir taisījuš, un mēs tais pakaļ. Bet ciem sievs sēd viss pa strīp un skatas. Mums bi dusm, ka nāk izlūret, ko mēs tur dār. Ta vel bij tād mod, ka sestdiens vakaros puiš iet ciema pie meitam. Kur vairāk meits, tur puiš iet pie meitam. Reiz mēs, meiteņ, aiziet pie loga, lai laiž iekša, ka puiš gaid. Un nu mēs

stāv aiz to log, kad nu meits nāks, ka varet tikt iekša. Iet pie durvim, durs i ciet. Uzreiz nāk vecais Buks āra: „Ak, ta jūs te man tais tās muļķibs!” Un nāk mums virs, mēs mūk, cik tik var. Vien tād mazāk, viņ teic: „Buk, nesit, mēs i meiteņ.” Puiš stāv aiz stūr un smejas, ka mēs i pārgērbusies un nu dabus pērien. Viņ to veco Buk bij sakaitinajuš. Toreiz gandrīz mēs dabuj pērien...Tā viš bij.

Emilija Rulle ar vīru un Alvine Uzpils Ventspili. Foto: Vaira Strautniece, 1989.

Irmgarde Cerbaha. Foto: Māra Zirnīte, 1996.

Elfrīda Žagare. Foto: Irēne Junkere, 1993.

Irmgarde Matilde Cerbaha

Dzimusi 1921. gadā Sīkragā.

Mācījusies Sīkragā un Mazirbes pamatskolā; pēc tam Ventspilī izmācās par grāmatvedi un visu mūžu nostrādā Ventspils Izglītības nodaļā.

Dziedājusi no 1972. gada lībiešu un ventiņu ansambļi „Kāndla.”

Elfrīda Virgīnija Žagare, pirms laulībām Cerbaha

Dzimusi 1914. gadā Sīkragā.

Mācījusies Mazirbes pamatskolā.

Pēc privātās šūšanas skolas beigšanas visu mūžu strādā par šuvēju Jelgavā, Rīgā.

Dziedājusi Rīgas lībiešu korī „Līvlist”.

Mirusi 2001. gadā Rīgā.

Oskars Cerbahs ar sievu Minnu, meitām Hildu un Frīdu. Foto no I. Cerbahas personīgā arhīva.

Irmas tēvs Eduards Cerbahs pēc jūrskolas Mazībā. Foto no I. Cerbahas personīgā arhīva.

Saruna ar Irmu (I. C.) un Frīdu (E. Ž.), kā viņas viena otru sauc, ierakstīta kasetē 1996. gadā Sīkraga Sesku ciemā, kur abas pavada vasaras.

– Kāda jums abām radniecība?

I. C.: Mēs esam māšics.

E. Ž.: Mūs tēv bij brāl.

– Un Hilda¹⁵?

E. Ž.: Hilda ir māj mās.

– Ko atceraties no bērnības Sīkragā?

E. Ž.: Viskautko jau darij. Bij jarave, ganos bij jaiet. Liels lop bars tur, tad pēc kārts gāj ganos vairāks tās mājs.

Sadzin tos lops kopa un tad bij katram pēc kārt jaiet ganos, sav gan dien janoi. Tad no rīt agr bij jaceļas, man vienmēr bij jaiet tais ganos. Bij jaiet meža ganit.

– Kā mežā varēja ganīt? Vai mežam tas neskādēja?

I. C.: Nē, laikam jau neskādej. Tur, kur bij sējum, kur cirsma bij, tur nebij brīv, tur mežsarg stingr skatijas. Bet tur tās govs taisn gribej iet, jo tur zālit aug. Nebij jau viegl, nepavisam, pa mež – dundur un od ēd. Un no rīta četros jeb trijos mamm jau cēl augš. Tik šausmig nāk miegs, un mamm teic: „Nu, celes, celes, ta jau tu pa dien akal vares gulet!”

– Katrs gāja savam ganāmpulkam līdzī?

¹⁵ Hilda Grīva, dzimusi Cerbaha (1915–1984), libiešu kultūras darbiniece, vijolniece, dziedātāja, diriģente. No 1972. gada libiešu un ventīņu etnogrāfiskā ansambļa *Kāndla* vadītāja.

Irma skolniece. Foto no I. Cerbahas personīgā arhīva.

Irmas brālis Armands. Foto no I. Cerbahas personīgā arhīva.

I. C.: Nē, mums bij vesels bars, pus ciems, vairāk mājs kopa bij un pēc kārts gāj ganos. Un buļļ bij, mazie bullen, un tie kādreiz bij nikn, un mums bail no tiem maziem buļļiem. Reiz es spēlējas ar citiem bērniem un bij aizmirsus gov. Kad nu attopas, tad skriešs aiz to Pempu tur projam, tur mums bij tās pļavs. Un tad jau ir tāds krēsls, man liekas, tas mazais gabališs no pļavam līdz Pempu, tur ir tāds tumšs, tur ir mežs. Kā man tur bij bail, kamer es tik caur!

– Vai aploki nebija?

I. C.: Nebij nekas. Mums mājas bij gov aploks, bet tur tikai kāds svētdiens ielaid to gov, lai nebūt ganos jaiet. Un tad akal ruden, kad pļavs bij nopļauts un zāl ataugus, tad

dzin uz pļavam katr bērņ. Kādreiz mēs ar brāli gājam, bet es bij vecākais, man jau bij vairāk jaiet.

Pa bērņ dienam, kad ganos gāj, viss vasar pavadij pļavās. Pēc Jāņiem, tad vasar beidzas, tad no pļavam iznāc. Kamēr savāc to sien. Kād trīs kilometr mēs katr rīt un vakar brauc. Bet kad aizbrauc tur Mazirbe, kur mums bij aiz Mazirbs kād desmit kilometr, tur mēs nedēļ dzīvoj. Frīda ari. Mēs tur kopa pļāv, kamēr sadzīvoj to sien. Un tur viss tas ciems dzīvoj tā pa to pļavu, visam ciemam bij pļavs tur. Košrag mežs saucas, aiz Mazirbs. Esot dikti lustig gājs, Frīda vairāk zin. Kad es tur brauc, tas bij karlaiks, tad jau vairs tā nebij. Bet ar viss ciems tur dzīvoj, kamēr to sien savāc,

salik šķūni. Visur kurejas ugunskur un vārij vakariņš.

– Atceraties kādu epizodi, kā tur gāja? E. Ž.: Tur gāj lustig. Mums vienreiz bij līdz tāds Zēmelis, tāds pļāvejs, tāds puiss. Viņš bij tāds mazliet jocīgs, nevienam viņš nepatīk. Siekalain tā mute bij un tāds. Bet nu strādnieks viņš bij labs. Un tad nakti bij jaguļ šķūni. No balķiem tas šķūns, tās šķirbs bij tāds liels. Tad nu viņ nolik tur gulet, un paps teic: „Tu skates, ka tev pa to šķirb kāds neizvelk āra, kāds partizāns.” Un viņš velkas nost, iet šķūn vidū gulet, mums akal lielie smiekl.

I. C.: Tavš paps vienmēr bij uz jokiem. Paliek garlaicīgs, Frīdas paps sak: „Nu, kas ir, Zēmel, paķer meitas ar!” Zēmelam nebij divreiz jateic, izkapt nosviež un skrien pie manīm. Es ar grābekl preti: „Es tev sitis!” Un tad vakara akal Frīdas paps: „Ko tad tu, puiss tu i, meitam blaks jaiet ir!” Es jau bij paņēmus dunc, es jau zināj, ka nu būs kaut kas. Mēs ar Frīdas guļ blaks, nāk Zēmelis, nāk šurp. Es paņēmu dunc un teic: „Ja tu nāks, es tev tā durs ar to dunc, ka tu būs beigts!” Tas Zēmelis tomēr apstājas, tad nevar iet. Viņš jau bij stingr jocīgs. Netāl bij *Brausku* mājs un Brauskiem bij bites. Zēmelis teic: „Vells, vajadzēt med!” Es sak: „Nu ta vakarā, ka būs tumšs, tu aizej, garšīgs tas medš gan!” Vakara tāds tumš paliek, tāds nokrēsls, mēs jau paēd vakariņš. Hildas paps teic: „Nu, kas tad ir, Zēmel, ar bitem?” – „Man tomēr ir bail, tik tumš.” Hildas

paps jau bij uz jokiem.

– Tad jau bijāt lielas meitas, bet agrāk?

I. C.: Un tad es atminos, kā mēs ar vecmāt gāj plocenes. Es vienmēr visur līdz. Uz Dundag ka brauc, tur ir mums pļavs, aiz tām pļavam bij Būdenes kalns. Tad mums bij rupjmaiz un but paņemt līdz, žāvet but tai meža. Egļu purvs vai Puter purvs pie Ances, kur tās *Puter* mājs un *Egles*, tāds mājs bij. Tur tais *Egļu* mājas vecaimātei, kā toreiz teic, kād mājniek, pazīstam laikam bij. Tur mēs gulej. Un tad mēs gāj tai Būdenes kalna augša – kas par ogām, liels, brūns!

Tagad tas kalns i norakts gandrīz – kā nebūt bijš.

– Kāpēc to noraka?

I. C.: Tad, kad to ceļ taisij. Tad tur augša tāds sils bij, un tad tur gāj dzērvenes un plocenes jeb lācenes. Un vecmāt zināj viss tās viets, un es vecaimātei visur klunčaj līdz.

– Kādas jums bērniņā bija spēles, rotaļas?

I. C.: Liel izpriec mums bij pa jūrmal, mēs tač pa jūrmal vien dzīvoj, tie bērni kā zosulēn. Tad Hilda jau nu nē, bet Frīda bij ar uz tādiem jokiem vienmēr, un viņ teic, jakrist tos bērns par baptistiem. Noskatījas, kā mācītājs kristij – jūra jau kristij toreiz tos baptists, te jūrmala.

– Taisni jūrā?

I. C.: Jā, jūra. Frīda visvairāk bij uz tādiem jokiem, gribej mūs kristit viss. Bet mēs negribej, jo viņ pabāz zem ūden un turej diezgan ilg. Un tad

mēs kliegdam muk – nē, par baptist nē. Baptistiem jau te nebij speciāl ak jeb kā viņiem tur ir baznīca, bet biež kristij – un arī no citiem ciemiem nāc, un tas notik te jūra, taisn Sikraga.

– Vai tad bija kāds baptistu sludinātājs?

I. C.: Jā, tad bi mācītājs, kas to darij. Tā jau te baptist mācītājs nebij. No vietejiem Leimans bij tāds runatājs, un tad vēl bij Bušs Oskars tāds, tie bij tie baptist vīr, kas vienmēr to sapulc te vadij katr svēdien. Bet tad, kad kristībs notik, tad atbrauc mācītājs. Kādreiz bij tāds vējš, es atmin, pēdējo reiz tāds vējš un viņņ liel, bet neko jau nevar darit.

– Kā tas notika?

I. C.: Baltās drēbēs. Liel cilvēk, bērns baptist nekrist. Viņ neatzīst bērņ kristīšan.

– Mācītājs arī iet ūdenī?

I. C.: Jā, viņš ūdeni līdz šītai vietai apmēram.

– Līdz vidum?

I. C.: Jā, tā liekas. Viņam bij talars murgura laikam, cik es tā atmin, kaut kas bij tāds. Un tie viss tādas baltas drēbes. Un ta viņš iegāž ūdeni ta ka viss galv slap. Viņš jau neturej, momenta tikai. Nav kā Frīda mūs paturej.

Māsič Ada un es, Santos bij div bērņ, un mans brāls, un Adas brāls, tad mēs tur tāds bars bij. Hilda un Frīda, un tur akal kaimiņos Ella un Lizete, tās jau bij lielāks meits. Es vēl atmin, kad Frīda ar Ellu kaut kur gāj abs un bērņ gribej skriet līdz. Un Frīda

Hilda un vecāmāte Eda. Foto no I. Cerbahas personīgā arhīva.

Baptisti Sikraga jūrmalā. Foto no I. Cerbahas personīgā arhīva.

Irma starp ķekatniekiem. Foto no I. Cerbahas personīgā arhīva.

uzreiz paskatas apakaļ: „Kverkeļ, nevelkas līdz!”

Mums vēl bij tād spēļ *Sist kruķus*. Uz diviem tādiem klucišiem vajag vien kok, un tad ar otr kok jauzceļ augša tā, lai nekrīt zeme. Tad pasviež uz augš un tā sit, kurš nu tālak varej aizsist. Un tad vēl mēs staigaj uz „dzērvj kājam”. Un šausmig patik tā staigašan, kurš ilgāk varej pastaigat. Tā nu bij vien jauk rotaļ un izklaidešanas. Viss uz tām kok kājam staigaj, gan puiks, gan meiteņ.

Nu tad vēl čigān tur dzīvoj, mēs vēl viss ar čigān bērniem kopa rotaļajas. Es saprat čigānisk ar šo to, bērns jau ātr iemācas.

– Sikragā daudz čigānu dzīvoja?

I. C.: Mūsmājas ar dzīvoja čigān. Kad mēs aizgāj uz jauno māj, ko uzcēl, mūs istaba vecamāt paņē m čigāns dzīvot. Viņiem bij puik Turku un meit Lavīze, tā jau bij liel, precejusies, un tas vīrs viņai bij latviets. Ar Turku mēs daudz spēlejas un ar tiem, kas *Santu* mājas dzīvoj, ar tiem bērniem ar.

Tanī laikā nomir mūs vecaimātei māt, un čigān istaba tas zārks stāvej, ar palagiem aizklāts, norobežots. Un tad jau nakti vāķej tos mirušos, viss nakt dziedaj. Mēs, bērns, ar nu tur uzturas ilg. Es zin, ka mēs lēkaj pa tiem čigān pēļiem, tād augst gult. Ada un es, un tas Turku, varbūt, ka brāls ar bij, es nezina, mēs pa tiem pēļiem tā, ka pa gais gāj. Dikt vēl mēs tur palik, nu jaiet gulet. Bet tagad es domaj, kā es tiks tam

zārkam garam, nu man ir bail. Tas jau bērnam tāds pārdzīvojums, pirmo reiz es varbūt redzej mirušo.

Vairāks gads apakaļ Ventspili uz iels mān satiek viens čigāns, teic: „Irmiņ, labdien!” – „Labdien!” – „Tu man pazīst?” Es teicu: „Nē.” – „Kad *Santos* dzīvoj, mēs spēlejas kopa.” Es teicu: „Ā, jā! Vai tu neesi Kārlis?” – „Nē, es esu Mārtiņš.” Pēc ilgiem gadiem. Viņš teic, Kārls esot aizgājs kara un tur ir krits. Kārls bij brāls viņam.

– Arī čigāns?

E.C. Jā, viņ bij ļoti strādig čigān.

– Pie vācieša viņš aizgāja?

E.C. Jā, pie vāciet karlaika. Viņš laikam vai nebij vēl apprecējies ar latvieš siev, tā laikam vēl ar bij. Jā, viņš ir boja aizgājs. Tā es čigān satik pēc daudziem gadiem.

– Vai kādreiz arī židiņi nāca?

E.C. Jā, žids jau mums ciema dzīvoj viss vasars. Mūsmājas. Viņš te uzpirk buts un žāvej, un brauca pārdot. Tā mēs, viss bērns, gāj ķidat, nopelnij. Laikam lat stunda maksaj. Tad es atmin, ka viņam bij tāds zems zirgs un tād zem rat. Un tad viņš samet tās buts tanis ratos, tur viņam brezents iekša, un tad viņš ar kājam piebradaj. Tās sievas tur ļļauj: „Ak Kungs, ak Kungs, kas tad tās ēdis, ar kājam brada!” – „Ha, apēdis vemdam!”

Tad te brauc apkārt Zoraks, tāds žids, ar podiem, ar traukiem, ar lupatam. Viņš ņēm zirg asts un krēps, un viskautko. Un tad vienreiz, mēs jau vasara viss gulej pa šķūņiem, bij

Frīda. 30. gadu beigas. Foto no I. Cerbahas personīgā arhīva.

Irma. 30. gadu beigas. Foto no I. Cerbahas personīgā arhīva.

karsts. Un tas Zoraks atbraucs, un mamm bij iedevus viņam naktsmājs, un viņš ar nāks tai šķūni gulet. Tur laikam bij Frīda un Hilda, bij tanī mala, šis ar tur netāl guļ. Uzreiz – čap, čap, čap, žīds nāk baltam apakšbiksem pie Hildas. Hilda ļļauj: „Kas nu vēl nebūs?! Tūlīt prom!” Šis aiz bailem: „Kuš, kuš, kuš!” Tā pa to ciemu i gājs.

– Vai jūsu bērņībā Sīkrags bija liels ciems?

E. Ž.: Piecdesmit mājs bij Sīkrag ciema. Viss bij lībieš un runaj tikai lībisk. Mums bij ļot švak zem – mēs te paša gala, mums bij smilšains. Mēs pieticīgāk dzīvoj. Bij saimniek, teiksim, tie Dambergi un Koiji, tiem tās zems labāks un lielāks, tur nebij sa-

dalīts. Tie tad tā labāk dzīvoj.

I. C.: Ātrāk jau esot te bijuš kūres, kur zivs sālij. Tur balls rikots, bet es to neatmin. Frīda teic, ka viņ dancojus vēl tai kūre. Tā ka tas esot te bijis. Bet ka nu būt bijuš tād kultūrs svētk, es neatmin. Vienig, kas bij, baptisti. Kad notik tāds liels sapulcs, tas ar tani kūre notik. Tad sabrauc mācītaj vairāk un kor dziedaj. Sīkrags gandrīz bij baptistiem tāds centrs, te vienmēr kaut kas notik.

Es nezina, vai es tad gāj skola vai vēl negāj, laikam jau es varbūt gāj kāda pirma klase, tad bij eglīts vakars Lorumos. Tas bij zvejniekiem, dzejoliš mēs skaitij, un eglit deg, un pēc tam bij ball, bet, kas tur spēlej, to es neatmin. Es tik zin, ka es ar pap dancoj.

Es bij dikt priecīg, ka ar man kāds danco. Tas man vēl palīcs atmiņa. Tad vēl elektrība nebij, es atmin, lampa deg.

– Petrolejas lampas?

I. C.: Jā.

E. Ž.: Man mamm jau te atnāc no Igaunij. Igaunija bij tāda Sērensena firma, šausmīg liela fabrika. Un mamm tur izmācījas par saimniec, kas tās zāls prot sataisīt, kā tur jāsāla un cik daudz jāliek. Un tad Sērensenam te katrā ciema bij filiāle. Tapēc katrā ciema vien igauņiet bij palīkus – Saunaga ir Jūrmal Marij, Mazirbe Tom saimniec un Sikraga man mamm palīkus un Jaunup Marij, arī igauņiet. Mamm nu laikam jau iemīlejas iekš Cerbah Oskar. Bet teikus, ka viņ tapēc gribejus te palīkt, ka sievietem te vieglāk dzīvošan kā Igaunija. Tur jāplauj i siens sievam un jāiet jūra vadi vilkt.

– Un te tā nebija?

E. Ž.: Te tā nebij, te jau sievietes neiet jūra un sien ar nepļauj, tas ir vīrs darbs. Un tā viņ tad te nu apprecējas. – Līdz kuram laikam tā igauņu firma pastāvēja? Pēc Pirmā kara vairs nebija?

E. Ž.: Man liekas, kad karš sākas, ka tad jau viss beidzas, un tad jau viss ciems tik aizsūtīts prom. Mēs aizbrauc uz Igaunij. Man bij trīs gadiņ jeb četr, kad brauc prom, kad dzin āra. Tā ka mamm bij igauņiet, ta viņ brauc uz sav dzimten. Viss Sikrag ciems brauc prom, uz Igaunij daudz brauc.

– Kurā vietā jūs tur dzīvojāt?

E. Ž.: Tad mēs dzīvoj mamms dzimtene, Virve ciemā, Ziemeļigaunija. Paps bij kara. Kad karš beidzas, tad paps brauc pakaļ un tad ar kuģ mūs ved no Tallins uz Liepaj. Pusceļa ļoti jauks laiks bij, tā, ka jūrs diben varej redzēt, kad brauc mājas. Es jau neatceras to, man tik stāstij.

Tad brauc, un rēn jūr, ka var diben redzēt. Un viss priecīg, ka nu tiek uz mājām, spēle mūzik, un jaunie danco. Uzreiz kuģ apstājas un pa skaļrun paziņo: „Neuztraucieties, esam iebraukuši mīnu laukā! Izzvejosim mīnas un tad turpināsim ceļu.” Ja būt bijis tāds pļundurs, vējains laiks, nebūt diben redzejuš, tad jau bij sen aizgājuš jūrs dibena. Kad pēc tam turpināj ceļ uz Liepaj, ta neviens vairs ne spēle, ne dancoj. Liepaja izkāp mala un tad, es nezina, vai ar vilcieniem vai kā uz Ventspil, un tik uz to izpostīto Sikrag apakaļ. Te mājs bij izpostīts, viss bij jāskā no jaun, no gal. Viss lop bij aizvest.

– Un tēvs gāja jūrā?

E. Ž.: Jā, tēvs gāj jūra. Ziem, tad gāja akal mežs cirst un veda malk āra, nu kaut kā bij jāiztieks. Kād lopiņ tad dabuj pēc kar, kad atnāc apakaļ.

– Vai jūsu ģimenē uzskatīja, ka vajag izglītību?

E. Ž.: Jā, ka vajag!

I. C.: Noteikti vajag. Mamm teica: jāiet skola, vismaz jānobeidz sešs klasas. Un, ja tikai varet, skolot mūs tālak. Bet nevarej. Es atnāc uz Ventspil, uz vidsskolu, nenobeidz. Mamm

Kāndla Ventspils Brīvdabas muzejā. 80. gadu beigas. Foto no I. Cerbahas personīgā arhīva.

palik slim un nevarēj vairs.

E. Ž.: Nebij jau tās iespējs. Es nobeidz pamatskol vēlāk, kad izaug pa liel meit, tad gāj pa kalpon. Tad apprecējas un tad izmācījas pa šuvej. Un ar amat diezgan nopelnij, redz, varej māj nopirkt, varej meitai mašīn nopirkt, varēju klaviers nopirkt. Bet strādāj jau ar dien un nakt. Pa ko tad tā kumpa mugur tagad ir.

– Un kā tad Hilda?

E. Ž.: Hilda iesāk iet komercskola. Bet tad atbrauca igauņ un som, un teic, ka vajag libiešiem skolmeistar. Tad Hildas aizved uz Somij mācīties, vien gad viņ nomācījas, valod mācījas. Pēc mēneš viņ jau varejus runat somisk, jo valod jau līdzig ir igauņ valodai un Hildai jau uz valo-

dam dotibs. Hilda jau mācej astoņs valod: latvisk, libisk, igauņisk, somisk, vācisk, vēlāk krievisk ar buldurej un anglisk, un itālisk. Neteiks, ka nu perfekt viss mācej, bet tā, ka vismaz var sarunaties.

– Kā viņ itāliski bija iemācījusies?

E. Ž.: Viņ pašmācībs ceļa, viņ jau dikt mācījas tā pašmācībs ceļa... Somija pie Sibēliusiem viņ izmācījas klavierspēl. Somija viņ divs gads nomācījas, bet tad teic, ka nevarot Latvija viet dabut, ja ir ārzemes mācījies, ka tas nekur neder. Ta viņ pārnāc uz Jelgavs Skolotaj institūt. Beidz institūt. Bet Latvijs valdīb libieš jūrmala viņai nemaz vietu nedēv, aizsūtīj citur. Pirma vieta Hildai bij Ventspili nozīmet.

Hilda Grīva muzicē. Lībiešu etnogrāfiskās kolekcijas atklāšana Mazirbes internātskolā.
Foto: Vaira Strautniece, 1978.

– Tur tad lībiešu valodu viņa nemaz nemācīja?

E. Ž.: Nē.

– Vai viņai lībiešu valodu vispār neiznāca mācīt?

E. Ž.: Nemaz, nemaz. Tad uz Zīram viņ aizsūtīj un kur vēl ne. Talsos viņ bij, tur viņ ilgs gads nostrādaj pamatskola un mūzikas skola, tur viņ pasniedz vijoļspēl.

– Vai tas bija vēl Latvijas laikā?

E. Ž.: Latvijs laika jau ar bij pret lībieš valod.

– Kā Sīkragā uzņēma to, ka Hilda aizbrauca mācīties uz Somiju?

I. C.: Uzņēm laikam diezgan tā normāl. Tapēc, ka tos soms jau zinaj, jo som profesors katr gad te dzīvoj. Ar tiem bij tā aprasts. Mūs mājas ar dzīvoj – Ke-

tunens¹⁶ un Kirele¹⁷. Tagad Frīda prasīj: „Vai tu pazīsti šito te?” Uz manim. Kirele paskatas: „Nē.” Frīda teic: „Tu neatminies to meiteni tur?” „Ā,” viņš teic, „tur tāds mazs meitens bij.” Frīda teic: „Nu kā tad, toreiz jau tu uz to mazo meiten neskatījas, tad tu skatījas uz lielam meitam.”

– Skatījās ar uz tām lielām meitām?
I. C.: Jā, kā tad. Mazirbe tam Kirelem bij Lenta, viņ sauc Leontīne¹⁸, tad viņš skrēj uz Mazirb un draudzējas. Un tagad vel Mazirbe satikas.

¹⁶ Lauri Kettunen (1885–1963) somu valodnieks, regulāri brauca pētnieciskajās ekspedīcijās uz lībiešu ciemiem.

¹⁷ Väinö Kyrölä (1909–2003) – somu valodnieks, toreiz students, piedalījās Ketunena vadītajās ekspedīcijās.

¹⁸ Leontīne Ūdre, lībiete, dzim. 1913. Mazirbē.

Frīda lībiešu svētkos Mazirbē. Foto: Māra Brašmane, 1989.

– Tā ir Ūdre?

I. C.: Jā.

– Viņa stāstīja, ka tur vesels amizieris bijis.

I. C.: Jā, bij jau ar tiem studentiem. Un tad vēl es atminas, mēs bi tād bērņ, un Santu Lūcij, bij tāda meitene, atnākusi pie Frīdas. Bērņ jau tād kauniņ, mēs jau bij apraduš, bet tā kaimiņ meiten, viņ dzird, ka nāk tas Ketunens, viņ fiks zem gult apakša. Tas Ketunens ieraug vien kāj ār un rauj pie kājs, pats smejas, un meitens nosarcs līdz ausim.

– Ar kuriem no tiem vecākās paaudzes cilvēkiem viņi vairāk runājās?

I. C.: Mūs vecammam jau bij tas konsultants, es to atmin. Vienreiz bij tā: visāds puķš sauc. To vien puķš

vecamāt laikam nezinaļ, kā sauc. Un viņ esot pateikus *nakgremist* puķe. Ta Ketunens sācs smieties. *Nakgremist* puķe – tas ir „smejošā puķe”.

– Viņa pati izdomāja?

I. C.: Jā, pati Eda. Viņ bij tād, viņai patik iet visur un runat. Pirma pleķi, kā teic.

– Vai kara laikā te nenāca partizāni?

I. C.: Mēs neko nezinaļ, mēs neko tā nejut. To tik tad, kad bij otrais maijs, to es atmin kā šodien, bij ārkārtig silts laiks, karsts. Mums sēta jau bij liel zālit, tas man palics atmiņa, un es tur *Vecklāvos* rak puķš dob, stādis kaut ko. Un es redz, ka pa dzelzceļ, no manam mājām var redzet, ka aizbrauc trulits, tāds trulits, ar ko pa dzelzceļ brauc. Vācieš uz Mazirbs past brauc, un, kā aizbrauc mūs

Sikrags stacija. Foto no Baibas Šuvcānes arhīva.

mājam garam, uzreiz bij div šāvien. Un es domāj, ka tie bij partizān. Tad vācieš skrēj pa viss ciem, skrēj caur, meklej. Bet tā neko nejūt, kā citur ir gājuš pa mājām, te tā nenāc. Viss ciems bij pilns ar vāciešiem.

E. Ž.: Hilda jau lab runāj vācisk, varej sarunaties. Irma nāc uz mūs mājām, un ta viss bij kopa. Un Ziemassvētk vakara viens virsnieks atnesa eglit ar dāvanām visiem bērniem...

Nu, mēs ar Irmas jau ar ir tād vācieš gandrīz, ceturtdaļvācieš.

– Pa kuru līniju?

E. Ž.: Pa tēv līnij. Mūs vecvectēvs ir baron dēls, ārlaulibs. Ostensaken dēls.

I. C.: Bet ar krieviem, kad tie nāc iekša, gan es redzej. Vien dien taisn paps aizbrauc meža pēc malk, un

mamm aiziet pie māsām uz Mazirb. Ir tikai pusdienlaiks, uzreiz – neviens neklape, bet durvs līdz galam vaļa, div krievi blāc iekša. Ta es viņš pirmoreiz redzej. Kā es saļecas un sabijas, bet nu ko es var darīt. Viss durvs vaļa, iekša pa istabām, viss atvilksn vaļa, skap vaļa. Kas patik, to paņēm, ka tik bij spožs –spoguls, kāds krēms vai ķemm, tie viss pazūd. Mекle kaut kāds pulksteņš un pras cigarets, bet paps jau nepīpe, vienkārš vācieš iedevuš. Viss to paņēm un ta pa durvim āra, pēc brīž nāk cits bars. Un tā viss pēcpusdien: iekša – āra, iekša – āra.

E. Ž. Nakti viņ ar staigāj apkārt un nāc pa mājām. Toreiz jau nebij mode durvs slēgt ciet. Durvs vaļa, nāk iekša – kāpēc jums nav durvs

Kaimiņi – bēgļi no Sikraga Gotlandē: Osvalds Folmanis, Edmunds Jekelns, Pēteris Folmanis, Ludvigs Zaļups, Voldemārs Priede un Edvards Sproģis. Foto: Davids Holmerts, 1944. No NMV fotoarhīva.

aizslēgts, kapēc durvs ir vaļa?

I. C. Teic: „Ko jūs te gaid?”

– Viņi domāja varbūt kādus no meža?

I. C. Jā, slēpjas kāds vāciets vai kas.

Vai dieniņ, tas bij baigs laiks.

– Vai no šī ciema arī kāds cēlās pāri uz Zviedriju?

I. C.: Daudz, daudz, pulk.

Man brālens bij strādājis Spāres stacija par dežurant. Kad sākas šitād laik, nu viņš ir noziedznieks, viņš doma – jabrauc, un miers. Papriekš brauc uz Mazirb pie sav māts un ģimēns, no turieni ar zirg uz Lielirb pie sievsmāts. Mans paps gadas jūrmala un vel aprunajas. Vecais Tills bijis motorlaiva un teicis: „Tad tu ar ir tas zviedr braucejs?” Brālens nevar saprast, kas par zviedr braucej. Bet tie zvejniek jau bij

zinājuš. Izrādas, ka viņ sievsbrāls, tas no Zviedrijs ar motor iebraucs tani upe un aicinaj līdz. Viņš paņēm viss savs mās ar ģimēnem, tur bij pulk mās, un ar motor viss aizved. Un pēc tam vecais Tills aizbrauc. Un tad mans brāls aizbrauc.

Tas pats brālen sievsbrāls bij atbraucs atkal ar to motor. Bet tad bij vēls rudens jau un tik liels vējš, baidijas braukt. Viņš kaut kā zignalizejs ir, tur jau bijis daudz cilvēk, kas gaidījuš. Brāls vēlāk teic, ka cilvēk vienkārš baidījušies kāpt tai maza laiviņa iekša, lai tiktu klāt tam motoram, kas tur stāv augša. Un šie, zvejniek puiks, tie nav baidījušies. Viļņ briesmig, un tad tā laiviņ apgāzusies un viņ viss ūdeni, un ta sāk no gal.

Gotlandē libiešu bēgļu ģimenes no Sīkraga: Folmaņi, Sproģi un Andersoni. Foto: Davids Holmerts, 1944. No NMV fotoarhīva.

Mans brāls pazaudej vien kurp, ar plik kāj. To otr kurp ar aizsvieds jūra, ka nav – ta nav. Sešpadsmit puiks, vairak arī neviens nav gājs, un tad vēl ir bijis viens vīriets ar siev un maz bērniņ, tie ar bijuš laivā, bet tur pavisam četrdesmit varejš uzņemt. Izkāpis otra krasta ar plikam kājam. Tā viņi tur sākuš to dzīv.

– Vai sarakstījāties ar brāli?

I. C.: Jā. Sākuma jau tā bailig.. Vēlak brāls atbrauc ciemos. Un es pati trīs reiz bij Zviedrija. Tur es dzirdej visāds stāsts, kā ir braukuš pa to jūr. Ruļļiem diezgan trak gājs, viņ teic, ka vētr ir piedzīvojuš un dabujuš viss mant pārmetst pār mal. Bet citiem diezgan lab. Man stāstij brāļsievs mamm. Viņ braukuš, un bencins sāk beigties, un

nav nekas, tikai jūr. Pilnig, viņ teic, viss krīt izmisuma. Zem nav, vajadzēt būt Gotlandes salai un nav. Beidzot kāds ir ieraudzijs vārn. Un tad viņ griezuš tur, kur tā vārn lidojus. Un tikuši salai paša spice! Ja nebūt vārn, būt aizbraukuš garam un caur.

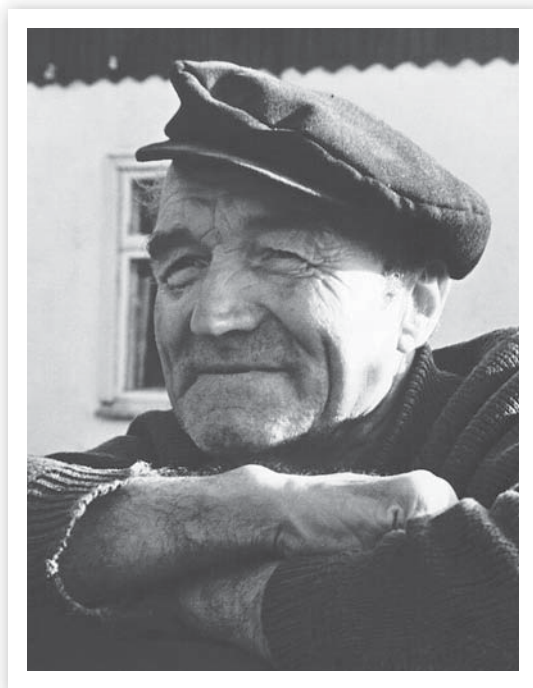
– Vai Zviedrijā daudz sīkradnieku satikāt?

I. C.: Jā. Bet daudz ar apmiruš. Einārs nupat nomir, brālim vistas slabākais draugs, viņ ir skolsbiedr, jau no bērnijs kopa. Kad ar Eināru viņ satikas, tad viņ mūžig ir runajuš par Sīkrag, par cilvēkiem, par visiem kokiem gandrīz, pa takam izstaigajši, pa ceļiem, pa skol. „Nu,” viņš teic, „man vairs nav nevien, ar ko parunāties par Sīkrag.”

Irmgarde Cerbaha un Elfrida Žagare starp igauņu studentiem Sikragā. Foto: Māra Zirņīte, 1996.

Kārlis Dišlers. Foto: Irēne Junkere, 1993.

Kārlis Dišlers

Dzimis 1920. gadā Pitragā.
Mācījies Mazirbes pamatskolā.
Nodarbošanās: galdnieks, zvejnieks.
Miris 1998. gadā Pitragā.
Saruna ierakstīta 1997. gadā Pitragā.

Vīri ar mugurām stumj zvejas laivu. 30. gadi. No NMV fotoarhīva.

Kārlis Dišlers:

– Man pašam savs ciems šeitān, iesaukts Skudru ciems. Šimpus ups. Pagaidam es tik viens pats te dzīvo. Vel vien māj mums ir *Sapņi*. Uz jūrspuss, aiz pirmo kāp gandrīz. Bij *Sapņu kalni*, tagad pēc jaunmod *Sapņi*. Bij div *Sapņ kaln* Pitraga, vajadzēj pārkrustīt cita vārda – *Sapņi*. Bet tas nu ir pārdots, tur viens rīdznieks dzīvo. Kādreiz bijušs četrš mājs, piecs šij puse, Skudr ciema.

– Kas notika ar pārējām?

– Aizgāj prom uz visam pusēm, viss izklīd pēc to kar. Pirmā kara divš mājs jau pazūd. Karlaika stacij vel bij. Jā, viss pazūd. Vel turejas blaks *Pludmaļ* māj. Kād 30 gad apakaļ akal aizgāj uz cit viet. Tie več nomir,

un jaunie akal prom. Viens aizgāj uz Roj dzīvot.

– Un ko ar to māju? Viņi ņēma līdzti to māju?

– Nē, māj palik, to noārdij, un es uztaisij kūt. Un šite, to ar noārdij, tie aizgāj uz Košrag. Māj vec palik, un viņ nopirk tanī Košraga māj.

– Vai te mita arī kāda armijas daļa, kad vēl bija robeža?

– Kriev laika Saunaga bij zastāvs. Divdesmit zaldāt. Tā viņ bij tur Mazirbe, Saunaga, Kolka, bet te nē.

– Kāda izskatījās jūsu vecāku māja?

– Vecāk māj bij tāds klētiš, pārtaisits par māj. Pēc Pirmo kar nodēg tā liela māj. Tad bij izdzit viss lauka. Un kā nu tur bij, kā nebij – nodēg. Tad tur palik vel tā klēt. Uztaisij jaun būd

Steķi ved jūrā. Foto: Vaira Strautniece 1989.

blakam, tā ta tur nu dzīvoj. Vel šita paš būd, tā vel i. 1934. gada uztaisij kūt jaun, 37. pabeidz to kūt, 38. šķūn uztaisij. Un tad sāk taisit māj. Tad sākas juk laik. Un tā nepabeidz. Matriāl viss bij sagādat: ķieģeļ sagādat, log ar bij uztaisit un durvs, tik jastelle kopa. Bij kar laiks. Ne tad bij naud, ta nebij nekas. Un dzin āra... Vis akal caur, tik pamat palik. Viena kārta ķieģeļ bij uzlikt virsu, tā viš stāv pa piemiņ tagad.

– Cik jums bērniņbā bija liela ģimene?
– Mēs bij septiņ bērniņ tēvam un mātei.
– Ko jūs katrs darijāt, un kā jūs sadzīvojāt?
– Ko katrs darij? Nu, kā jau uz laukiem. Zem bij sešpacmit hektār, tā ar dzīvoj tad, strādaj. Tēvs galdniecib

strādaj, jūra negāj neko daudz. Māss vīrs Leimans bij tāds riktīgs amatnieks. Kopa strādaj. Es ar vel gāj palīga, kad bij tik liels izaudzs. Savlaik tēvs strādaj kā melder dzirnavas. Mazirbe dzirnavs bij. Un a to galdniecib, a zem.

– Kur tās dzirnavas bija? Pastāstiet mazliet par tām dzirnavām!

– Mazirbe. Kādreiz *Kopman* māj bijus, kur kādreiz vecais pasts. Tur zāgētav bij un dzirnavs.

– Vai tur tagad nekas no tā nav palicis?

– Tur tāds laukums, kur bij. Tur dzelzceļš pienāc klāt. Bij tvaik katls, kas viņš dzin, tos dzirnavs un to zāgētav, to gater. Tur tēvs strādaj par to melder no 1934. kāds sešs gads.

Kārlis Dišlers demonstrē savu zivju rēķi. Foto: Irēne Junkere, 1993.

– Ko jūs tajā laikā darījāt? Jūs jau bijāt tāds pusaudzis, kad viņš bija Mazirbē.

– Skol tad jau bij izgājis, tās sešs klass. Dzīvoj mājas, zem strādaj un sav reiz gāj ar palīga tēvam.

– Ko audzējāt? Kā to zemi izmantojāt?

– Sēj labīb, pašiem maiz iznāc. Govs četrš slaucams bij un jaunlop bij.

– Kas tos kopa?

– Nu, tad viss mēs, kas bij māja, tie jau viss kop. Māt ātr slimš palik, ne-varej neko vairak. Kāda 1930. gada palik slimš, nekāds liels strādnieks nebij vairak.

– Kas tad sieviešu darbus darīja?

– Vai! Mēs tač septiņ gabal: vecākais bij Viktors un tad Ēstere, Ērika, un tad es bij, Kārlis, un tad Harijs, Lida

un Zelma.

Tie lielākie, tie jau gāj tālak. Gāj uz Rīg, tur uz fabrik strādat. Ēster aizgāj uz Rīg, un vēlāk Ērik aizgāj uz to Rīg. Viktors, tas ar. Mazirbe bij tāds ķieģelceplš, ķieģeļš taisij, un tur viš nodzīvoj kād div, trīs gad, un tad viš aizgāj uz Rīgu pirms kar.

– Kad beidzāt skolu, vai negājāt kādu amatu mācīties?

– Nē, tepat es iemācījas. Tapat iemācījas to galdniecib, cik nu māc.

– Ko jūs esat darinājis savā laikā?

– Nekād brīnumdārb jau nau darit. Kād krēsl, gald un zārks. Un logs, durvs, tā ar tēv kopa.

– Mājās bija darbnīca?

– Mājas, ja. Pēc kar jau gāj uz jūr, tad jau ar galdniecib ne-varej vairs neko.

Mols vēl atgādina par sevi. Foto: Vaira Strautniece, 1987.

Kaut kur pa starp kaut ko uztaisij, bet galvenais jau bij pa jūr.

– Pastāstiet, kā iesākās pēckara zvejošana, jo pirms kara jau droši vien bija citādi?

– Pirms kar jau bij jaiet citād, – katrs par sēv.

– Jūsu tēvam arī bija laiva?

– Nē, tēvs jūra negāj, viš kādreiz jaunība, tad gāj jūra. Pa kar laik, tad es sāk jūra iet. Savelk buts, gāj andelet kar laika.

– Kurā vietā jūs viņas pārdevāt?

– Tad braukaj pa mājām, lik ratos iekša un brauc pa mājām. Te jau brauc līdz Dundagai. Un ved vel aiz Dundag. Mēs daudz nezvejoj, paš priekš sev tik iztikai.

– Paši to laiviņu taisijāt?

– Jā, jā, tēvs laiv meistars bij, uztaisij laiv. Un pēc kar, tad akal uztaisij. Tad sākas tas kolhozs, tad jau gāj tai kolhoza. Tad skaitijas savienib, un iedibinaj to kolhoz. Un tad jau gāj, nekur citur tie darb nebij. Ielikas tai kolhoza un tā tur nu kūlas.

– Vai uzreiz visi iestājās?

– Nu, kas jau bij tie jūrs zvejniek, tie viss 1947. gada sāk dibinat to kolhoz. Nu, ko cit daris, kas jau jūra grib iet. Dibinaj Mazirbe, kolhozs pirmais bij *Jūrs arajs*. Viengad Mazirbe bij tas kantors, vēlāk pārnāc te uz Pitrag. Tad tepat bij Sikrags, Mazirb, Košrags, Saunags, Pitrags – viss kopa *Jūrs arajs*. Nu, tad vēlāk salik akal ar Kolk kopa. Pēc tam Kolk nodibinaj sav kolhoz. Un viengad mellsilniek ar

nāc te pie mums.

– Vai te bija arī kāda ostiņa, piestātne?

– 1938. gada uztaisij tāds pāls jūra, jūrs mēsls kas aiztur. Jūrs mēsls, mūds¹⁹, tos saucamos.

– Lai aizturētu tos jūras mēslus?

– Jā, tāds mols uztaisij 1938. gada... jeb 1937. Pitraga paš pirmo mol uztaisij.

Ministrij dev naud, un ta ņēm un te vairākos ciemos sataisij tāds. Sikraga, Lielirbe un Miķeltorne. Un ta vel beigās 39. gada, es vel 39. gada strādāj, ta mēs vel Saulkrastos ar uztaisij.

– Jūs arī piedalījāties?

– Es tai pirma gala nebij, 1937., kad sāk taisīt. 38., 39. es strādāj. Pitrag, Lielirb un Košrag, to taisij viena gada. Sikrag, Miķeltorn un Saulkrasts – nākama.

– Cik daudz vīru jūs bijāt, kas taisija tos molus?

– Kād septiņ bij tai komanda. Tas sākums bij grūts. Sāk no zems, pakāpeniski gāj uz jūr, gāj pa tiem pāl galiem. Uztaisij tād liel platform, tur bij mator, un vinč bij virs, un ūdeņsūknis bij. Un tāds tonnigs dzelzs, kas tos pāls dzin iekša.

Un tad viss tik gāj pa tiem pāl galiem, platform dzin tālak. Iedzin viena līmeni viss to un tā pakāpenisk. Sikraga taisij pāl pie pāl, vien pie otr, Košraga ar ir pāls pie pāl, bet tam ir div rinds, tas i citādaks. Košraga ir tāds metr augsts, bišķ vairak, pusotr

metr platums un div rind, bet viņ ir sasaistit kopa. Šeit tik vien rind.

– Vai to pašu mehānismu izmantoja arī citur?

– To platform tepat uz viet taisij. Tie vinčs tie bij pirkt, tie jau bij mehānism, bet to platform uztaisij te. Pirmo gad bij grūtak, kamēr iepraktizejas. Paša sākuma dzišs nevorej iedzīt, div pāl pa dien nevorej iedzīt. Sausa smilkte var iedzīt vairak, bet iekš to ūdeņmal viš neiet iekša. Div metr, vairāk nevar iedzīt, pāls jūk kopa. Bet tad ar ūdeņsūkn apskaloj riņķi, un tas gāj ta, ka stāv – piec minūt laika pāls bij iekša. Piec metr zeme iekša.

– Kas tos darbus vadīja?

– Nu, te bij tāds Zariš, man brālens, tas nosolij šito. Bij uz solišan par kād summ, un tad sāk taisīt. Zariš pirms tam sāk ar kokiem. Viņam bij mašīn, 1936. gada nopirk vec ford. Jaun, bet bez šoferbūd. Tik to šasij vien tād no Amērik atved. Teitan ņēm un uztaisij viss tos – šoferbūd un kuzav. Tā viš sāk to biznes. Tēv mās bij tas galvotajs. Veiksmig, nekād nelaim nenotik, un tā gāj uz augš viss. Beigas viņem, trīs brālem, bij trīs mašīns. Beidzamo vel 39. gada pajēm, lielo volvo, zviedr mašīn. Nu, beigās viss mašīns aizgāj.

– Kas tad tās paņēma?

– Josifs.

– Un kas ar pašu Zariņu notika?

– Zariņ, tie aizbrauc. 1944. gada aizbrauc uz Zviedrij.

– Vai kara laikā jūs dzina ārā no

¹⁹ *Mudā* (lībiešu val.) – jūras mēsli.

Mols 1990. gadā. No NMV fotoarhīva.

mājām?

– Divdesmit kilometr no krast visim bij jaiet ār, 1944. gad 1. oktobri. Vien daļ aizgāj projam uz Vidal, uz Slīter, bet vien daļ pitradzniek tepat – trīs kilometr tālak. Tur ir pļavs, cit ir gulējuš šķūņos. Mēs bij *Ciruļos*, kur tēvam brāls dzīvoj. Cit aizklīd Dundaga, Valdemārpili... Kur nu kāds, pie radiem un kaut kur, kur nu dabuj viet. Bet viss jūrmal bij tukš.

– Cik ilgi?

– Tad kād div, trīs nedeļs vēlāk, ap novembr, atnāc apakaļ. Viens atnāk, otrs atnāk, vācieš neko neteic, un nodzīvoj līdz Jaungad. Tad dzīn pa jaun. Kam nebij zirgs, vāciets bij ar or klāt, salik ratos un tad izved viss āra. Tā pavisam aizved ar Jaungad.

– Kā izskatījās, kad jūs te atgriezāties?

– Šis tas bij noārdīts, bet tā daudz te nebij Pitraga ārdīts. Mums bij tād būvmatriāl priekš to māj, tie jau bij viss pa blindažam sabūvet, un ķieģeļ bij izvazat. Viņ bij pirt taisijuš. Un koks, tie akal bij iebūvet kāpas, bunkur bij sataisit.

– Tādi aizsardzības nocietinājumi?

– Jā, tad viņ tur paš ar dzīvoj iekša. Kā jau karvīriem ir kar laika, tur tais kalnos ierokas iekš. Kad mēs atnāc apakaļ vel taja novembri, tad mums bij ar jaiet rakt un būvet tos blindāžs. Līdz kar beigam te Kurzeme ta armij pie tās jūrs mals tur bij. Tie aizgāj, un tad mēs viss taisijas akal braukt apakaļ.

– Kad atgriezāties?

Kārlis Dišlers. Foto: Irēne Junkere, 1993.

– Devīta maija karš beidzas, desmitajā mēs brauc mājas. Kāds diens nodzīvoj, tad akal ņēm vīrs, kas bij tie jaunie, tos viss akal ķēr, saņēm un dzin prom uz Dundag ar kājam. Cits tikk apakaļ, cits akal tālak uz Krievij. Tad nu viens otr nosūdzej, kas nu kaut kas tai vācu laika i bijs, kā jau visur pasaule. Ka nu tikk apakaļ, tad nāc ta ķēd pa jaun augš, pajēm pa jaun un aizved otrreiz uz Dundag. Cits nemaz neatnāc, kā aizdzin, tā ved tālak uz Krievij prom

– Kurus no ciema aizsūtīja?

– Mārtinsons bij, to aizsūtīj. No Pitrag toreiz vairāk nebij. Viņ tad aizsūtīj prom uz Vladivostok.

– Tūlīt 1945. gadā?

– Jā, jā. Viš kād pusotr gād tur bij

zeltraktuve, un ta viš atnāc apakaļ. Un te vel tād ir, kas taisij to Ladogs kanāl, tas Štobe Eidis, tepat no blaksmāj. Un Bernards Lībergs, tie bij uz to kanāl no Pitrag. Un Harijs Blāze, tagad viš ir Mazirbe, tas ar bij. Ka bij jaiet taja vāc armija, leģiona, negāj jau, slēpas. Tas Lībergs dzīvoj pa mež te pa to vāc laik, pa krūmiem, viš nemaz uz kād apmācīb nebij. Noslēpas, bet beigas bij uz to paš viet vien jaaiziet, kur viss. Krievs jau ņēm ciet viss.

– Un uz ārzemēm kuri aizbrauca?

– Uz ārzemēm te jau aizbrauc vairāk. No Pitrag aizbrauc Zanders ar sav familij un tad trīs Zariņ familij aizbrauc. Rozenbergs, Tilmanis. Tie aizbrauc no Pitrag.

Zvejnieki pie mola. 90. gadi. Foto: Gunārs Janaitis. No NMV fotoarhīva.

– Un tie visi brauca paši?
– Jā, tie brauc paš, viss uz Zviedrij.
– Izdevās viņiem sasniegt?
– Jā, cit ātrak jau brauc. Pēdējie bij Zariņ, tie brauc oktobri. Taisījās ātrak, bet neizdevas to laiv dabūt. Trīs brāl paš uztaisij zvej laiv, ielik automotor iekša. Un prom bij. Bēdīg i gājs, uznāc vētr. Tas bij vēl oktobri, bet nu laimig mala tikk.
– Tā jūsu acu priekšā tas ciems kļuva tukšāks?
– Jā, tie aizgāj prom, tie vairs neatnāc neviens.
– Vai jūs nesauca armijā?
– Sauc tāpat, brāls ar bij. Es kaut kā izlocijas, iztaisijas pa slim. Brāls dabuj aiziet. Tas tad nu kūlas. Un tagad viņ Austrālija.

Jā, kas bij ko sagādajs, tas akal ja-
zaude, un viss tie pūliņ, viss i aizgājs
vēja. Nu šis Atmos laiks akal uz-
taisij pa plik... Nu, nekas, dzīvo, nau
jau galv ko nokārt.

– Pa kolhoza laiku jūs kaut ko no-
pelnījāt?

– Jā, beigas jau nopelnij diezgan lab.
Aizgāj vēlāk uz tiem traļiem. Roja,
tur bāzejas un Ventspili, ta jau nopel-
nij lab. Bet ko tas līdz, visam, ko tu
pelnījs, strīp pār.

– Ko jūs ar to nopelnīto izdarījāt? Šo
mājiņu sakopāt?

– Sakop to, jā. Tad mašīn nopirk. Jā,
tas tad vel ir.

– Pastāstiet vēl par veciem laikiem?

– Par veciem laikiem nau tā īpaš ko
stāstīt. Māts tēvs, kad veduš kungam

spirt uz Rīg, tad i tecinājuš no tiem mucam spirt un dzēruš. Kur nu bijš viņiem tas brūzs, un ar zirgiem veduš prom uz Rīg. Pasituši stīps nost, kok mucs bijušs, izborejuš caurum un tecinājuš to spirtiņ savos traukos. Liek puļķi priekša un akal stīp virsu.

– Kā Pitrags mainijies, vai daudz māju pazudis?

– Nu, vien otr jau i pazudus. Trīsmitos gados uztaisij daudz jauns mājs, vairak kā desmit mājs.

– Jūs esat vistuvākais kaimiņš vienam no lielākiem Latvijas kadiķiem?

– Kadiķ vairs nau, tas viss i caur. Lielais kadiķs, ievērojamais kadiķs, tas jau vairs...

– Tas nav vairs?

– Ir jau vel, bet viš tāds paplucs. Kād desmit gad apakaļ vien nakt uzkrit tāds pusmetr dziļš slapš sniegs. Sakrit tais zaros un nolauz divs liels zars. Tā palics tik viens pats žuburs, tas resnais. Tad tas šķīvkadiķs, es viņ tā iesauc, tas šķīvveidīgais, tas apaļais, tas ir tāds puskalts. Tas bij iekša jaunaudze. Paliek biezs ar, viņam vajg telp, lai saul tiek klāt. Varbūt tad viš atžirgt labāk.

– Kadiķiem patik saule?

– Nu, varen ēn ar viš negrib.

– Pitrags jau daudziem bija pazīstams, pateicoties dižajam kadiķim?

– Te jau pirms Atmod laik nāc autobuss uz autobuss, no viss Latvij brauc šurp skatities viņ. Mazirbe bij speciāls gids, kas viņš vād.

– Tagad vairs neved?

– Tagad varbūt, ka ir ar, bet es nemaz nezina tik daudz. Es tik tad redz, ka viņ iet pār pa tilt, tad iet akal šito skatities. Pēdēja laika jau viens otrs nāk man prasit, kur tas atrodas. Jastaiņa pa to rādītāj.

– Kā tās pārējās daļas Pitragā sauca? Šis ir Skudru ciems.

– Ciems mums vairāk ir: Zagļ ciems, Dess ciems un Slinkmaļ ciems. Tā viņ sakrustit. Mums bij tāds, vēlāk viš palik neredzigs, tāds intresants vecits bij, tas sakrustij. Tas Zagļ ciems ir arī ar visam ielam. Kad iebrauc iekša ciema, tās pirmas mājs.

– Kā tās ielas sauca?

– Bij tād Plika baņķier iel, kas gandrīz iet gar jūrs krast. Kliba iel bij. Tur bij tāds ar klib kāj. Tad bij tād Vecmeit iel, tād tur ar dzīvoj. Tāds tās galvenas iels.

– Kāpēc Zagļu ciems tādu vārdu dabūja?

– Nu, viens tāds našķs bij tur. Jā, vien otr reiz tā panaškoj.

– Kurā pusē ir tas Zagļu ciems?

– Tas ir, kad brauc iekša, kur tāds mazs kalns.

– Kā sauca krusttēvu, kas visus tos vārdus deva?

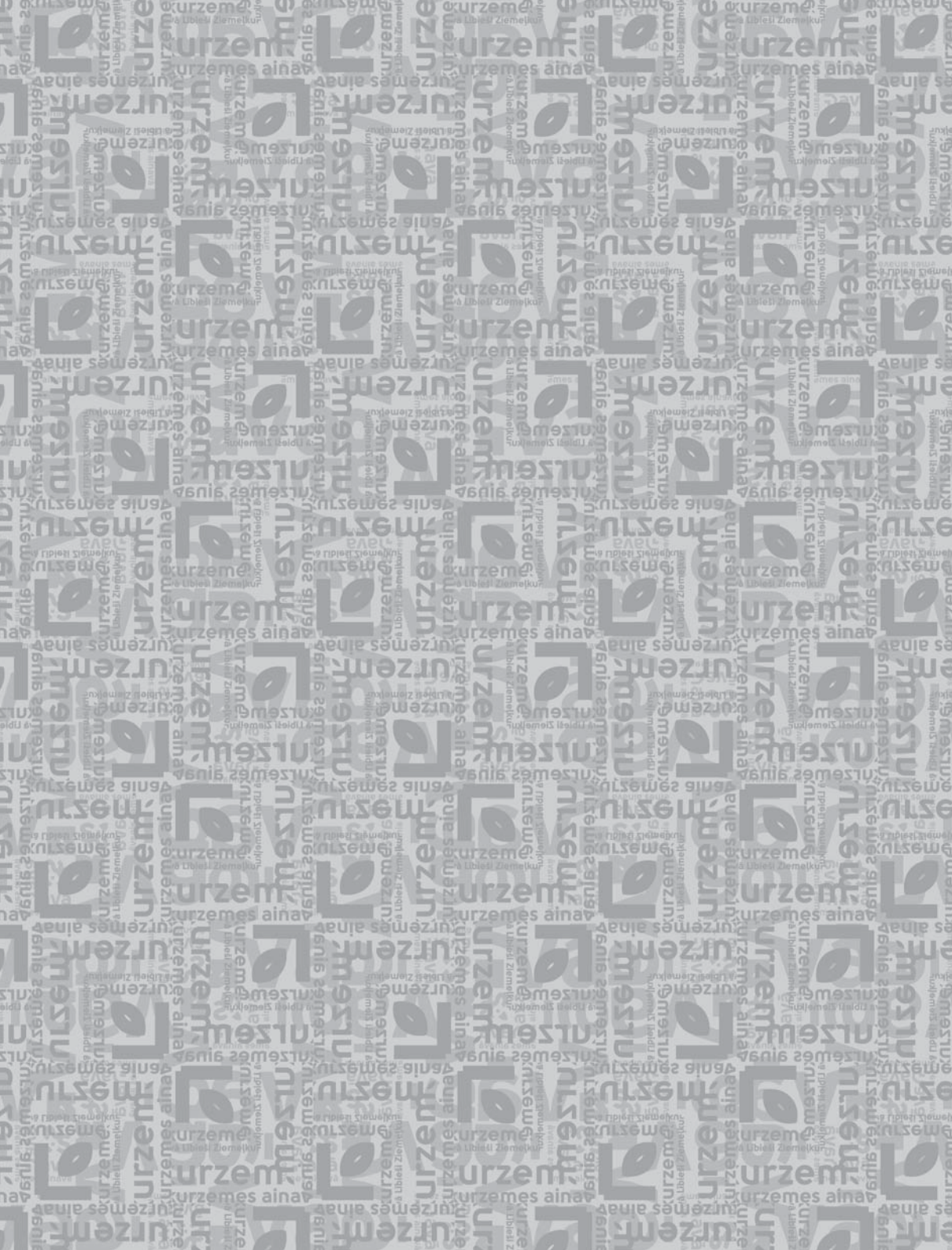
– Egliņš tas ir, Eduards. Viš bij tāds intresants – ņēm un sakrustij.

– Kurā mājā viņš pats dzīvoja?

– Viņš dzīvoj uz Pliko baņķier iel, ka brauc iekša pa kreiso rok otra māj *Lejasbirzs*. Tagad tā māj ir nopirkt. Pats viš vairs nau.

Kārlis Dišlers. Foto: Irēne Junkere, 1993.

Alvīne Mūrniece. Foto: Vaira Strautniece, 1987.

Alvīne Mūrniece, pirms laulībām Brencē

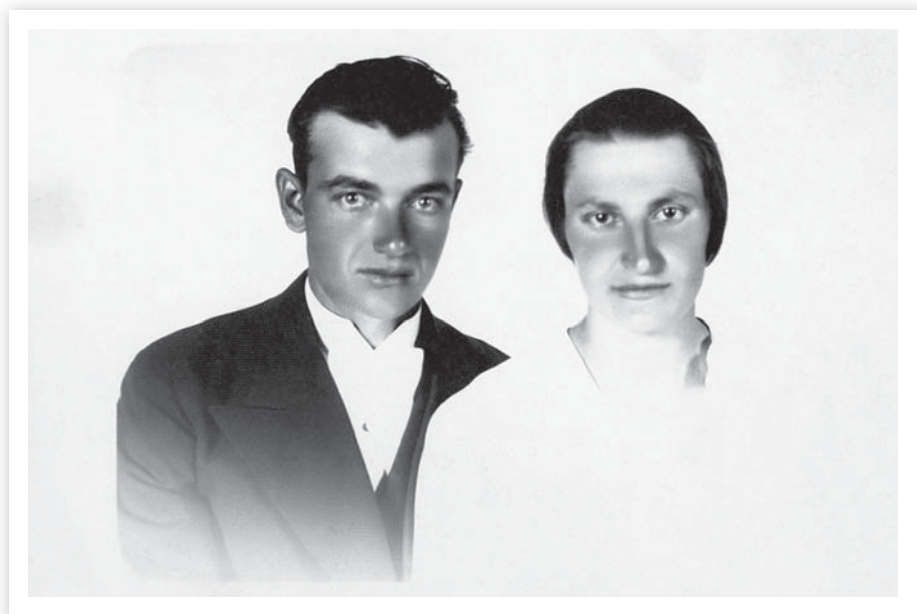
Dzimusi 1906. gadā Lūžņā.

Mācījusi Miķeļtorņa pamatskolā.

Strādājusi lauku un meža darbos, uz dzelzceļa.

Paliek pēdējā Lūžņas pamatiedzīvotāja, mirusi 1993. gadā un apglabāta Lūžņas kapsētā.

Sarunas ierakstītas Lūžņā laikā no 1984. līdz 1989. gadam.

Alvine un Ernests pēc kāzām. 1931. gads. No NMV fotoarhīva.

Alvine Mūrniece:

– Nu ja, es tik teic tā, ka man ir labums tas, ka es grib ogas iet, sēnes, es jau meža tūlit iekša, nav tā, ka tāl dzīvo. Nu, redz, brauc no tāliens, ka tik var dabūt sēns un ogs, bet man tak ir pie dūrem, jūs redz. Līdz es tiek āra, ka tik tiek meža iekša, tūlit var kaut ko lasīt jau. Un ka bērns bij maz, ta nebija laiks iet lasīt, paties man nebija laiks iet lasīt. Darbs un bērns, ta jau nebija laiks iet lasīt. Bet tagad man ir laiks, nu es var iet lasīt. Un ka es tiek meža, ta man vislabāk. Tad man ir veselības labāk.

– Cik māju nu palicis Lūžņā?

– Nu, Ernests, mans vīrs, rakst to Lūžņā ciem vēstur. 1939. gada te bija 37 mājas, un visur dzīvo cilvēki. Cik ta tagad ir?

Trīs mājas, un katra pa divi veči.

– Kuras bija tās lielākās dzimtas, kam visvairāk pēcnācēju?

– Nu, mūs ciema visvairāk, man liekas, vīri vecākiem – 13. Deviņi un astoņi – tā jau te ir bijuši pa to ciem. Deviņi un astoņi, un varbūt 10 ar kādam. Mūs kaimiņi Laimai tāpat bija 10 bērni. Bet tā 13, tik daudz gan nav bijis nevienam.

– Kādi šeit apkārtējo vietu nosaukumi?

– Ansnīt²⁰ kangars²¹ un Lāčmēžplāvs. Tad Dižpor kangars un plāvs. Pār Dižpor plāvam Dižpor liekn, kur aug bērziņi, alkšņi, krūklī. Puterspor kangars, tam pār, tad nāk Puters pors.

²⁰ *Nīt* (libiešu val.) – plāva.

²¹ *Kangar* (libiešu val.) – pakalns, kāpa.

Vel ir Gonit kangars, Ans pļāv, Vecnābel kalns un Menst²². Dziļš neizbraucams pors i pie *Sātik* mājam. Vecnābel kalns, kur tie laupitāj-kambar apakša. Šimpus Menst ir Dertarameg, pa latviski Dārvvalk-kalns.

– Ko tas valks nozīmē?

– Valks ir strauts, piemēram, Dārvvalk ir dabīg notec, kas ietek vecaja ezera. Kādreiz tā bij Lūžup, bet Lūžup pastāvīg main sav ietek. Nābeļup Lūžņas sauc par Lūžup. Šo tilt jūs zin, kā sauc, kur jūs brauc pāri? Vaipaiktīls. Vaipaik tād stārpviet esot. Vaipaik tilts, tā libieš sauc. Bet kā viš pa latvisk, es nevar pateikt. Es ir dzirdejs, ka tā ir tād stārpviet. Un tā mēs viss te sauc. Kur ta tu bi, aiz to tilt ogas? Aiz Dertarameg un akal Vaipaiktīl un tā. Tie nosaukum jau katrai upei, katram tiltam i savs nosaukums.

– Katram kalnam un katram meža gabalam arī?

– Visiem mežiem, visiem kangariem, visiem taciņiem, visur ir savs nosaukums.

Un pļavam i nosaukum. Tepat i pļāv aiz mūsmāj, to sauc pa latvisk Urgžogs. Tai pļavai i bijš žogs apkārt kādreiz, un ta pļāv pieder *Urgu* mājam, ta sauc Urgžogs, to māj vārd klāt.

– Kad jūs runājat, vai šķirojat, kurš nosaukums libiski, kurš latviski?

– Nē. Tie cilvēk, kas te dzīvo, tie jau

viss saprot, teic, kā tu grib, vai pa libisk vai pa latvisk. Priekš tiem tik tos nosaukums vajg. Bet tās mājs te ir bijušs vienād gandrīz: *Dižbelt, Mazbelt, Jaunbelt. Diždūč, Mazdūč, Jaundūč.*

– Interesanti, kā cilvēki cits citu sauca?

– Cilvēks nesauc vis pēc uzvārd, bet pēc to mājvārd. Visiem mājvārds liek klāt: Mazdūč Alvīn, Diždūč Alvīn, Krinžel Marij un tā. Bet tā Apšīņ siev visiem vēl tēv un māts vārds sauc klāt. Man tēvam vārds Andrejs un mātei Nēz. Un ta viņ katrreiz, ka viņ ko teic vai kā – Dūč Andrej Nēzs Alvīn. Nu, padoma, cik gar pougel. Vai ta nevar Dūč Alvīn? Bet Dūč Andrej Nēzs Alvīn.

– Vai tiesa, ka Lūžņās kādreiz bijusi baznīca?

– Tā baznic te ir bijus no dzelzceļ uz jūrs pus. Mēs tos sauc par jūrmaalaukem. Tur ir bijš ciems, dzīvojuš cilvēk.

Kad mammai bijš desmit gād, viņ dzīvoj starp Miķeļtorn un Lūžņam. Man mamms paps bijš tāds jūrsbraucejs senak. Zvejnieks. Priekš Pirmo pasauls kar, ta jau tād motor vēl nebij. Kur tagad tā stacij, tur ir bijš tāds zaldāt kardons. No to komendant vajdzejs dabut atļauj, ka var braukt pa to jūr. Un tēs sūtijs manmamm pie to komendant dabut atļauj. Un tad viņ gājs pa tiem laukem, gar to vec baznicviet un vel redzejs mūrs kād divstāv augstuma. Nekas cits vairs nav bijš – ne log,

²² *Menst* (libiešu val.) – slapja vieta.

Vecaistēvs Pēteris un vecāmāte Marija Botteri savā starpā runāja tikai libiski. 19./20. gs. mija.
No NMV fotoarhīva.

nekas vairak, tikai liel kok.

– Vēl stāsta par sudraba traukiem, kas atrasti Lūžņās?

– To atrad Nābeļups likuma. Ernest tēvs vel bij satīcs to puīšēl, kad tas jau bijis vecs vīrs, ap Pirme pasauļs kar nomīrs. Vecāk tos trauks nodevuš Pops baronam, un barons par to ļāvs uzbūvet māj – Kalngal, kur tagad tā raķēšbāz. Un māj jau ar vairs nav.

– Arī jūsu vectēvam barons ļāvis celt māju?

– Nu, tas bij tā. Mans vectēs, ta jau viš vel nebīj tik vecs, viš bij baznica zvanītais, kad dievkalpojūm i. Un barons viņam teic, lai viš noskatas, kur viš sev var māj taisīt. Viš bij zvejnieks ar, un Miķeltorni tur tai Botter māja viņ bij vairāk dēl. Un, ka nu tie

dēl sāk precēties, nu vajg katram, kur dzīvot, kur tad viss viena māja. Tā mans vectēs to viet bij noskatījes, barons atļāv, un uztaisīj to māj starp Lūžņam un Miķeltorn.

– Un kā viņi apprecējās ar vecomāti?
– Manmāts māt i no Lūžņam. Tur pie Dūčiem, kur mantēv māj, nēdaudz nostāk, turpat bijus tād maz mājiņ, un tur ir dzīvojs tā manmāts māt. Senos laīkos, kad vajag dienestmeit uz laukīem, to piestellej no pagasta. Kad manmāts māt bijus četrpacmit gād vec, nozīmej to meiten pa kalpon pie tiem Botteriem. Un tā viņ kalpoj un kalpoj, kamēr tas viens dēls viņ apprec. Vecamtēvam Pēters bi vārds. Un tas bi zvanītais baznica. Nu, pa to viņam to māj barons atļāv taisīt. Un

Alvine un silpurene. Foto: Vaira Strautniece, 1987.

ta viš uztaisij to mājiņ un dzīvoj sava māja. Viņ jau bij libieš āb dīv, manmāts tēs un māt āb dīv bij īst libieš. Jā, viņ nemaz pa latvisk nerunaj sava starpa. Viss pa lībisk tikai.

– Kā sauca to vecmāmiņu?

– Marij bi vārds viņai. Viņ nomir, līdz mēs parnāc no kar to pirmoreiz, un tad viņ ātr nomir, tā manmāts māt.

– Vai atceraties Pirmo pasaules karu?

– Pirma pasauls kar laika, kad bij vel ķeizars, ta mūs dzīn āra no jūrmal un viss dzīn tālak uz Krievzem projam. Ta man bi desmit gad. Sakrauj vezum, cik nu var salikt tam zirgam, nu brauc un nezina, kur nu brauc. Un pavēlej, ja i labib apsēt, tas i viss jaiznīcin, lai nekas nepaliek vāciešam. Viss i janopļauj un jaizārd, lai nekas vā-

ciešam nepaliek. Un cilvēk dzen proj uz Krievzem. Tā bij ar.

– Jūs tad iznīcinājāt visu?

– It neko neiznīcinaj. Ta, ka teic, ja a kok dzīs lauka, tad tik. Bet tā jau neies no lab prāt pļaut sāv labib nost un kartupeļ dzīt āra. To jau tad nedarij. Tā jau klāt neviens nestāvej un nepavēlej akurāt, lai to nu dar. Bet kas tad to nu daris, priekš sēv ir iestādīts, iesēts un ņem nu nīcin āra. Mūs parcēl no Miķeļtorn pār a kūģ. Pirmāk Igaunija mēs bij, un tad akal no Igaunij mēs dabuj braukt uz Vjatka akal. Vjatka, tagad jau tā nesauc, Kirova, tā viņ sauc.

– Tas jau ir tālu Krievijā?

– Kā tad, Vjatka jau bij tāl. Mans tēs strādaj uz dzelzceļ, māt strādaj uz

Mājas solis. Foto: Vaira Strautniece.

Alvīne uz sava tēva kāpas, kad jau drikstēja iziet pie jūras. Foto: Vaira Strautniece.

dzelzceļ, un ta mēs uz Rēvel bi, Tallin tā i, tur mēs bij, Rēvele. Tēv paņēm kara projam, mēs bij kādi piec seš bērņ līdz, un nu visiem vajg ēst. Un tēs kara projam, un ta māt akal gāj strādat. Māt strādaj, lai var bērns uzturet akal. Ko ta lai dar, tā bi. Bet tēs ilg nebij tai kara, kad mēs Vjatka atbrauc, ta viņ atlaid akal. Viņam tie gad bij tād, ka laiž vaļa no to kar. Ta māt un tēs āb dīv strādaj uz dzelzceļ. Nu ta jau nāc bads, vai dienīņ, maiz nevarēj dabut. Briesmig grūt bij. Ka nāc tas miers, tad akal laid māja. Un tur es iemācījas krievisk. Nu gandrīz bi aizmirss, bet uznāc akal tie kriev laik, nu saprot viss. Četr gad bi projam. Māja palik vis, kad nāc mājas, tikai pauniš bi roka un cik mugu-

ra, cits jau nekas nebij vairak.

– Vai jūsu māja nebija izpostīta?

– Nē, mums jau ta vel sāv māj nebij. Ernest tēvam bij mežsarg māj, viņam jau pašam personig māj nebij. Manam tēvam bij māj, un, kad mēs nāc māja, man tēvam brāls tur dzīvoj tai māja iekša.

– Tā, kā bija, tā palika pa visu kara laiku?

– Jā, palik.

– Kā gājis Lūžņas ciema zvejniekiem?

– Visād ir gājs. Vai dienīņ, vai dienīņ, māts brāls noslik, un māts brālens noslik... Un Zets²³ vīrs, tas ar noslik.

²³ Kaimiņienes Lizetes (1902–1987) vīrs Jānis Švanenbergs no *Jaunbeltu* mājām.

Ar vīru Ernestu. Foto: Vaira Strautniece, 1985.

Rāms laiks vasara, dikt rāms laiks. Viņ trīs vīr saruna kopa brauks jūra baudīt tos maliņ tīkls. Un ta jau drusciņ iedzer, tam kaimiņam bijis āls, tam saimniekam, nu iedod drusciņ sadzerties to āl. Un Lizets vīrs a tur bijis aizgājs. Un no tiem Dižkāpiem tas cilēks, tas stipr ir bijis piedzērs, un tas sāk pa to laiv dancat. Viņ brauc no to mal tālak, un tas sāk dancat. Tas saimnieks, tas viņam bi znots, kas tur dancoj, tas ir rājies – ko tu danco, ko tu dauzes, neapgāž laiv. Bet viš ta vel trakak, kā jau piedzērs cilēks. Un ta izrauj pulksten no kabat un iesviež jūra. Un tā uzreiz, kā šis tur danco, laiv apkārt. Un nu viss trīs jūra iekša tie vīr, Lizets vīrs un tas saimnieks, un tam saimnie-

kam tas piedzērušais znots. Tas saimnieks i pats dabujs pieķerties pie to laiv diben kaut kā. Lizets vīrs ir prats dikt lāb peldet, un viš peld uz mal tūlitas. Bet, redz, viņam akal ir tāds liktens bijis, tie kurps senak bij ar tād aķ viņiems, kur to šnor aizķibinat. Un tie tīkl tur iekša i un viņam saķērs pie tiem āķiems, saķērs tie tīkl acs, un viš vair nevar papeldet. Tā viš noslik, tas Lizets vīrs, ne viš bij piedzērs, ne kā. Un tas, kas bij tas dikt piedzēršais, viš nemaz augša nau uznācs. Tik tas saimnieks turas pie to laiv diben, kā viš nu var, turas. Un tur Ernest brāls bij, tūliņas aiz pirmam kāpam viņam bij māj. Viš iziet jūrmala un dzird, ka bļauj. Viš paņem laiviņ un mudig airej augša,

Šķūnis, kura tagad vairs nav *Krūmkalnu* ainavā. Foto: Vaira Strautniece, 1985.

un dabuj to cilvēk izglābt. Tā Ernest brāls Jans viņ izglāb.

– Kas notika Otrā pasaules kara sākumā? Vai tie bija krievi, kas uzli-doja?

– Tas bij pa to laik, redz, ka te bij vācieš iekša, bet Sāmsala vel bij kriev. Tapēc viņ pārlidoj pār, kā teikt, uzbrukt vāciešiem. Tie uzlidotaj, kas te uzlidoj, tie jau bij kriev.

Tas bij vasara, karsta laika. Es pārnāk un mazgaj kājs pie ak. Tad visiem uguņš nebij brīv rādit, jaaizklāj tie log, lai nespīd uguņš nekur.

– Tā bija noteikts?

– Jā, tā bij noteikts. Un es pārnāk mājas, un puiks, Ernests ar gulej iekš, bet tie meiten tai šķūne. Es

mazgaj tās kājs, uzreiz dzird, ka nāk lidmašīn kaut kur. Bet nu ir tāds troksns – bliukš, blaukš, bliukš, blaukš. Es i pārbijes, es skrien no to ak proj, stāv tai klēts priekša. Un bumbs svied, tepat mūs lauka trīs bumbs nomet ta lidmašīn. Un tur pie Apšiņ māj, tur akal nomet dīvs vai trīs bumbs. Bet mums virs nevien netrāpij.

– Vai vāciešu karaspēks jau bija iekšā?

– Nekād karaspēk vel nebij. Tur bij tād krast sārg, nu tie ciemniek viens otrs tai bāze. Un ta Ernest brāls, tas jau briesms redzej. Tur tai valguma, ko mēs sauc Kriņķelvalgum.

– Kas ir valgums?

– Valgums, tas ir, kur zvejniekem

Mājas solis. Foto: Vaira Strautniece, 1985.

stāv laivs. Un Kriņķelvalguma, kā mēs sauc, cik tur nošāv, divs ritig, ja ne trīs tos cilvēks, kas bij uz motor. Zvejniek nāk mala a laivam. Bet kriev lidmašīn lido un lido, un apšauj laivs. Kas bi tikuš ātrak mala, tie bi bēguš iekš krūmos, lai tiek aiz kāpam, lai neredz. Un Ernest brāls redz, ka nu brauc, tā lidmašīn kaut kur aizskrej, apgriežas un nu nāk taisn tur virsu, kur viņems motorlaiv. Viš bij tas mašīnists, Ernest brāls. Viš nezina, ko tie tur augša dar, tie cit zvejniek, viņ trīs uz to laiv bij. Bet nu tik viš saprot, ka jalaiz mala, ka jalaiz mala, neko vairāk. Un viš kāp āra no to rūm, kur viņem tas motors, viš redz, ka tie cit jau i beigt, tie jau i nošaut. Laiva viss jau i beigt. Viš

pielaiž pie mal, bet nu tač viņam jamūk, lai tikt aiz kāpam, kur krūm, ka viņ nu neredz vairak. Bet tā lidmašīn tik griežas riņķe un griežas riņķe. Un viš iet, viš iet sava gaita proj uz tām kāpam, iet a mierig sol. Un lods nodžinkst garam, caur cepur širm vien lod izskrēj, kamēr viš tiek krūmos iekša.

Un tā viš izglābas. Nu iet viņ otra diena skatities tas pēds, kā viš tur nu ir gājs un kā tie lods. Un tad viss tik daudz brīnijas, ka Diev glābšan. Kā viš ir gājs, un te ir krits lod, un tur ir krits lod, un kur tik viš ir gājs. Bet tieši, kur viš iet, pa to viet nevien lod nav kritus viņam virsu, tikai gar to cepur, kas viņam caur širm izskrējs ir. Un tā viš palik dzīvs toreiz.

Alvīne ar meitiņu sagaida mežkungus. 1936. gads. No NMV fotoarhīva.

Kamēr vēl bija zirgs. No NMV fotoarhīva.

Pašas izaudzēti. No NMV fotoarhīva.

Savād jau bij gan.

– Kā piedzīvojāt kara beigas?

– Tad mus dzin āra no mājām toreiz, desmit kilometr nost no jūr dzin projām. Un es tā atmin, ka es tā nokrit uz ceļiem sēta, ka es te atnāc, un noskaitij Tēv mūs un pielūdž Diev, lai nedzen nekad vairak. Tāds, lai vairs nenāk, kas dzen no mājām āra.

Jā, jā. Un ta es tik dikt lūdž Diev. Un nu dabu tos palīgs, saliek tos tenters vezumos vest mājas, un man javed to gov. Un Robs akal nāks, dēls, tas akal man dzis to gov. Seš gād viņam bij. Un tam puīšeļam tas jau pa daudz bij nākt. Līdz Rind ir 10 kilometer un tad līdz to viet, kur mēs tur bij, es nezin, cik tur akal bij kilometr. Kārls bij mazāks, Kārls sēdej ratos, bet Roberts bij lielaks, tam jānāk tā gov dzīt. Un puikam pa nakt kramps velk kājs kopa, tam pa daudz ir staigats.

– Tad jau karš bija cauri?

– Jā, nu mēs ir mājas. Nu ir kriev. Nu ņem akal kopa tos vīrs, nu las kopa tos vīrs. Ernest un Ernest brāl Fric un Jan, un viss, kā tik nu ir. Četrs brāļš paņēm uzreiz.

Kārls bij visvecākais brāls, to atlaid ātrak, tas tikk ātrak mājas. Un ta Frics netik mājas nemaz, uznāc tur tīfs un viš nomir, tas Frics. Un Jans, kas toreiz tur glāb tos slicejs, viš dzīvoj paša jūrmale, tas brāls Jans nomir no bad lāgerā. Ernests ta jau bij mājas.

Un, ka Ernest laid mājas, viš neva-

Mazbānītis ar malkas kravu. 30. gadi. Foto no Kubalu skolas–muzeja krājuma, Kārļa Ludeviga dāvinājums.

rej pār smilg pārkāpt – tai pirma reize. Viš teic, bijs dikt augst, kur tas vilciens pienāk, kur jatiek tai vagona. Nu viš iet un velkas augša, un velkas augša, un tik lūdz Diev. Jā, nu viš mēģin. Un nu viš tā saņem, cik tos spēks, un tiek pār pa to lielo starp iekš to vagon, un tiek mājas. Un ta viš tikk mājas, un ta viš tāds bij, ka gandrīz paiet nevorej, tāds viš bij švaks. Un ta es neatmin, cik gad viš bij mājas. Vai nu trīs gad viš bij mājas vai kā, un ta paņēm otrreiz akal projam. Paņēm otrreiz projam, un ta akal tur prom Urālos, kur viš ir bijs, akal dikt tāl. Un ta viš bij piec gad projam. Vai dienīņ, tā mocij tos cilvēks.

Pirmoreiz, kad ņēm viņš ciet tos

vīrs, tad jau vēl to mant neņēm. To otrreiz – tad.

– Kā jūs iztikāt pa to laiku, kamēr vīrs bija projām?

– Jaiztiek bi, nu ko ta cit. Piec gād, vai dienīņ. To nevar izteikt, ko es i dabujs mocites, brīnums, ka es vel tā te pie beņķ var sēdet. Trīs bērņ, un tie viss gāj skola. Vai, die! Ženij gāj vidusskol beigt. Ženijai būt bijs darbs mežniecība te Vičagos. Nepieņem, ka tēvs notiesats. Gribej mācīties par skolotaj, tāpat nevar. Draudzen izmācijuses, bet tēvs notiesats – atlaiž no skols amata. Nu, tā. Tad Ženij vienkārš uz dzelzceļ, tur varej. Ceļstrādnieks. Vienkāršs ceļstrādnieks.

– Tas jau smags darbs bija!

– Nu kā nu ne. Es jau ar ir strādājs uz

dzelzceļ, kad es bij jaun. Mēs viss ir strādājuš – mūsu ģimen viss ir strādājuš uz dzelzceļ. To zirg nozīmēj uz dzelzceļ. Man bij jabrauc ar to zirg, jaškūre sniegs uz to dzelzceļ. Es jau brauc meža katr ziem, kamer tik tas zirgs man bij. Un tad to pēdējo ziem paņem to zirg februār mēnes prom. Ta jau vairs nebij, ar ko braukt.

– Kā jums atņēma zirgu?

– Dundaga bij ties. To vīr daļ ņem nost. Un man vajg liecnieks ar divs līdz. Tos es paņem tepat no ciem, kas zin, ka mēs to zirg paš audzināš un govš paš ir audzinājš. Es teic, ka es nekad nau tiesats, ar tiesam nekad nau noņēmes. Pašaudzinats zirgs. Un to zirg paņem projam un vien gov paņem projam. Un vel būt ņemuš aits, bet otra diena mums vilks iekrīt aitas un saplēš divs aits. Tā aits neiznāc dot, par tiem atmaksaj, ka vilks ir noplēss. Atmaksaj no ciempadom. Tā bij. Tad viņ tā skait, ka to vīru ties, viņ to vīr daļ paņem. Tad mēs tik daudz cīnijas. Es gāj meža pie kultūr dārbiem, pie stādīšan, pie sēšan. Roberts gāj Kandava skola un pa brīvlaik akal tāpat strādaj uz dzelzceļ. Kārls bij jauns, 16 gad, bet tomēr bij jaiet un jastrāda. Tā tad varej iztikt.

– Vai vācu laikā arī nebija brīv pie jūras iet?

– Bij brīv, vāclaika jūs varej staigat pa jūrmal, varej staigat, kur tik jūs grib, uz priekš apakaļ pa jūrmal, neviens jums neko neprasij. Es gāj kā-

jam uz Lielirb, Lielirb tač ir tāl. Līdz Miķeļtorn mums ir seš un no Miķeļtorn līdz Lielirb ir desmit kilometr. Jā, un man jaiet bij, nezin, kas tur par darišan bij, Ernests māt sūtij. Es iet kājam prom pa jūrmal, un tur vācieš kungs ar šā madam ciere pa jūrmal, un nevien daļ, ne viš tev ko prasij, ej tik sāv ceļ, kur tev jaiet ir. Bet krievs kad parādijas, ta jau rādities jūrmala nevarej.

– Kā tad tas sākās?

– Nu, ka nāc krievs akal, ka krievs nāc tas valdnieks. Ta bij tā akal. Vai dienī! Nebij brīv jūrmalā iet, nepavisam ne. Nu, ja priekšnieks tur atlaiž, tad tik. Ugāle dzīvoj bērņ, Ženijs puik un meitens, nu viņ atbrauc pie mums, nu viņ grib jūrmala iet mazgaties. Tad Vaņ, bij staršin pie tiem robežsargem. Vaņ ir manai māsicai vīrs, te viš apprecējas. Un vienreiz tas Vaņ teic, ka nu var iet tai jūrmala, ka var iet. Bet tur jau sārgs stāv augš tai bāka. Jā, nu ka Vaņ pateic, ka var iet, es ar tiem bērņiem iet uz to jūrmal prom. Kā es nu iziet tais kāpas āra, uzreiz nāk zeme tas no to bāk un skrej mudig tā, viš skrej ačgārnisk, lai neredz tos pēds, kur viš ir skrējs. Pilnig ačgārnisk viš skrej un atskrej pie māt, ka es tur stāv. Viš teic, kas tad mūs i laids tai jūrmala. Es teic, ka tas staršin i pateics, ka nu var iet. „Jums vajg pa priekšu paprasit priekšniekam un tad tik jūs var iet.” Nu, lāb i, viš zvanis tur tam priekšniekam. Un, ja tas priekšnieks laidis,

Abi savās mājās. Foto: Vaira Strautniece, 1985.

ta viņš rādis ar rok uz jūr. Un, ja tas priekšnieks nelaidis, tad viņš rādis ar rok uz mež pus. Nu es gaid un gaid, un gaid. Jā, uzreiz šis parād ar rok uz jūr, ka var iet.

– Kā karš beidzās, tā tūlit noteica, ka nedrīkst jūrā iet?

– Jūra ta vel gāj, tikai nevarēj laivs katrs pret sāv lauk turet. Laivam jabūt viena vieta. Vācietim tā nebij, pie vācieš varej maliņ tikls mest, varej pret sāv lauk jūrmala sāv laiviņ turet, bet krievam viss vajg viena vieta, viena vieta visam laivam.

– Ko darija ar nozvejoto – pārdeva jeb apstrādāja?

– Tepat jau Lūžņas bij, kur Fingliš kādreiz dzīvoj, viņam jau bij, kur pepinaj un žāvej, un kūpināj tos zivs.

Un ta nodev valstej projam akal.

– Tā tad kādu laiku bija kā valsts kūpinātava?

– Jā, valstej tur nodev. Ta jau bij pulk, bij tād, ko mēs sauc pepiņ reņģs, tie jau garšig bij. Nevis ta, ka ciet žāvets, bet pepiņ i tāds mīkst žāvets, karst žāvets. Un tie bij gāršig, tie reņģ. Tur ved no laivam augša, un tur bij liel ēk priekš to, kur tos zivs apstrādaj. Tā māj ar tagad vair nau. Veces Fingliš nomir, un tā siev Marij to māj pārdev un pat aizgāj uz Ventspil dzīvot. Mums te meitam tā gāj tai Lūžciemē, meitam un sievam, kas gribēj vīrs dabūt, tie viss iet uz pilsēt. Tie meits jau te Lūžņas bij vairāk tād. Viņ iet uz pilsēt, iet uz pilsēt māj meklet, kamēr atrod vīr ar. Nu ir māj un vīrs ar.

– Par Beltu Jāni pastāstiet, viņš te tāds interesants cilvēks ir bijis!

– Jā, tas Belt Jāns²⁴, tas gleznotājs. Viš bij gleznotājs. Jā, tā veca Krinke-lien, tā māt, bijus uz to dikt lepn. Tik briesmig tā māt bij lielīg, ka nu viņš dēls tik augsts, redz, mācīts. Tad viņ bij teikus, viņ pa libisk, viņ nevar tik skaidr pa latvisk izrunat, viņ teikus tā: „Mūs Jōņ Boldarej mōlē ķeizar-mot.” Ka viņš Jāns māle, tas i glezno, bet viņ teica māle.

– Viņš ķeizarienes bildi gleznoja?

– Jā.

– Vai viņš kaut kur Pēterpilī bija mā-cījies?

– Es nezin. Vai dienīņ, tā siev viņam nomir jauna, un ta tā māt paņēm tos bērns. Nu, cik tā māt a tiem mazem bērņem ņemses, tie meiteņ bij lielāk, tas puik mazāks. Un ta tas Jāns no-dēv Rīga tos bērns, nu kur bērns pie-ņem, patversme.

– Bet ar ko Jānis Belte pats te nodarbojās?

– Jāns atnāc, ka cep tos zivs, viš pie to kūpināšan bij un viss ko viš tur darij tais mājas. Un viš atņēm tam saimniekam to siev, tas Jāns vecam Fingliņam. Tā Fingliņ siev pat rave, un viš akal guļ klāt, tur jūrmala guļ klāt, plāpa a to siev. Un Vecfingliš tik iet jūra, visko šepte, bet šī tik a to

Jān ņemas. Bet nu tikmēr un tikmēr, kamēr pēdig viš uz Ventspil aiz-brauc, tas Jāns. Un viš tur uztais tād bod, kur dzert var dabut un tā. Tād krodziņ, kā teic. Un nu viš uzlics to vārd tam krogam *Vanamuine*, pa libisk tas vārds bi tam krogam... Un tad bij tād Marij mūs cieme, skro-ders bij tas vīrs viņai, un viņ citādak nesauc, kā Skordermarij. Ja neviens nezin, kas ir par Marij, nu Skroder-marij, nu ta tūliņ zin, kas ir par Ma-rij. Un ka tā Marij iet, katreiz viņ rāj to Jān, viņ tīšam ieiet tai kroga, ne viņ dzer, ne kā, bet viņ ieiet, lai var to Jān norāt lab. Tā Marij iet iekš un padod labdien. Viš ir pret un laipns, un tā tuliņam dos dzert, bet tā Marij sāk rāt viņ: ”Ko tu tur uzrakstijs, kas tas ir, ko tu uzrakstijs, tur vajdzej rakstit *Vanakurrat!*” Tas i vecvelns pa libisk. Ka viš i vecs vel-ls tas Jāns.

Un ta viš aizgāj uz Liepaj. Aizgāj uz Liepaj un paņēm tam Fingliņam to siev līdz. Un tai Liepaja cit neko nau darijs kā tik gleznojs. Un cik tik viš varejs uzgleznot, viss tūlit ir pārdevs un to naud nodzērs.

– Viņš ir tāds ļoti interesants gleznotājs, primitīvists.

– Viš jau nekad nebij noskums tas Jāns, ka jūs tik būt redzejs, kāds cilvēks viš bij! Vienmēr viš uzziņģes un pasmieses, un izteiks anekdot, ka jums visem būs jasmejas. Tāds viš bij, jā, paties!

²⁴ Pirmais plašāk pazīstamais lībiešu gleznotājs (1893–1946), iespējams, mācījies Štiglica Centrālajā tehniskās zīmēšanas skolā Pirmā pasaules kara gados Pēterburgā. Rakstījis dzeju ar pseidonīmu *Valkt* (Zibens – lib. val.).

Pie Alvīnes glabājās kapu dvielī, ar kuriem izvadīja Lūžņu ciema cilvēkus. Viņa pastāvīgi tos mazgāja un izrullēja. Foto: Vaira Strautniece, 1985.

Pauline Kļaviņa. Foto: Vaira Strautniece, 1987.

Paulīne Kļaviņa, pirms laulībām Zēberga

Dzimusi 1918. gadā Vaidē.

Mācījies Mazirbes pamatskolā un Rīgā par šuvēju, ko arī visu mūžu strādāja.

Viena no ansambļa „Līvlist” dibinātājām un dziedātājām.

Pārvaldīja lībiešu valodu un mācīja citiem, tulkoja no lībiešu valodas, rakstīja stāstus un dzeju.

Vaides „Ozolniekos” iekārtoja mājas muzeju, kur katrs varēja apskatīt lībiešu lietas, sadzīves priekšmetus, darbarīkus. Līdz pat 90. gadu beigām tur pastāvīgi apmetās lībiešu valodas un folkloras pētnieki no Igaunijas.

Mirusi 2001. gadā Rīgā.

Saruna ierakstīta Vaidē, Paulīnes muzejmājā 1998. gadā.

Igaņu folklorists Oskars Loritss un Bertholdu dzimtas piederīgie Vaides Žonakos. Foto: Lauri Ketunens, 1920. No Igaņu literatūras muzeja krājuma.

Paulīne Kļaviņa:

– Šinī mājā šis galds, mana tēva skrodera galds. Kumode atkal ir manas mātes. Tātad tas jau no 1902. gadu, es tā domā, jo tad mana māte ir precējusies, un tad droši vien i dāvāts, kā meitai pūrā dots. Trīsdesmitos gados tā māja i celta, jo pirms tam, kad mēs dzīvojām Žonakos, tur bij viena istaba. Tātad tur varēja būt tikai nepieciešamais, un pārējā manta bij klēti nolikta. Kā nekā ģimenē bijām trīs bērni un vecāki. Pūra lāde arī no senlaikiem.

– Bet spogulis?

– Tas spogulis ir no gadsimta sākuma, nē, no iepriekšēja gadsimta beigām, jo mans tēvs ir dzimis 1866. gadā. Un viņš mācījies kā drēbnieks un tad jau

nopircis ar to spoguļi. Viņš, vēl puisis būdams, nāca uz jūrmalu. Te Lāžos viņš dzīvojis, te viņš i šuvis, un tad jau viņam tas spogulis i bijis. Viņš ir mācījies Sasmakā, tagadējā Valdemārpili. Mācījies par skroderi pie viena žīda.

– Tu pieminēji, ka agrāk dzīvojt Žonakos. Par veco Žonaku dzirdēti visādi jocīgi nostāsti!

– Jā, piemēram, viņš aizsūtīja pieguļā meitu un to puisī, kas no Igaunijas atnācis pāri. Viņi negribēja, ka viņus sauc par sāmiešiem, bet viņi jau bij no Sāmsalu. Tas viņiem likās kā pazemojums, kā latgalietis, leitis. Viņš gribēja būt igauņis.

– Kādā valodā viņi runāja?

– Viņi jau ātri iemācījās latviski. Un

Paulīne izrāda 1912. gadā dāvināto „diplomātu”. Foto: Vaira Strautniece.

pa lībiski un igauņiski ar jau viņi sa-
pratās. Jonis skaidri runāja latviski
ar, protams, ar izloksni.

Aizgāja tā meita Grieta un tas Jonis
pieguļā pie zirgiem. Viņi guļ tagad
viens ugunim vienā pusē un otrs otrā
pusē. Nu Žonaks aiziet pārbaudīt un
uzber tam ugunim drusku smiltis
virsū. Pats izgērbies plīks, rokā koks,
ar ko piebaksta tam puisim un pats
prom. Puisis nobijies čukst: „Grieta,
tu labāk zini to lūgšan, tu skaiti to
lūgšan, es ķers tos zirgus!” Un ņem
tos zirgus. Bet viņi jau nevar caur
dārziem tikt, jo tur ir žogi priekšā, vi-
ņiem jāiet pa jūrmalu riņķī. Un
Žonaks jau pa to laiku ir mājā un guļ
gultā. Puisis nāk iekšā un sauc, ka
redzējis velnu. Žonaks jau bij uz šitā-

diem stiķiem, tāpēc dabūjis iesauku
Vecais vells.

– Šis bija vecais Žonaks, kam vārds ir
Ansis?

– Jā. Sāksim no mātes puses – viņas
tēvs ir Dimitrs. Dimitra tēvs ir
Andrejs, un Andreja tēvs ir Ansis. Tas
ir četras paaudzes atpakaļ. Tas
Žonaks ir mājvārds, pa istam Ansis
Bertholds.

– Pa istam vella vīrs, bet atgriezīsi-
mies pie taviem eksponātiem!

– Tas kurvs, kas ir uz to skapaugš, tas
atkal ir ļoti vecs, šis kurvis. Tas ir sū-
tīts no Liepājas. Es tagad skatījos to
vēstuli. Uz to tieši ir uzrakstīts –
Katrīnai Zēbergai 1902. gadā.

– Kas tad to ir sūtījis?

– To sūta Kārlis Bertholds, manai

Paulīnes māte Katrīna Zēberga, dzimusi Bertholde (1877–1964). No NMV fotoarhīva.

Kapteinis Andrejs Bertholds (1863–1938), kurš atsūtīja no Amerikas saviem vecākiem kapa pieminekli ar uzrakstu lībiešu un angļu valodā.

mātei brālēns. Viņš strādāja Liepājā un savu atvaļinājumu pavadīja *Žonaku* mājās. Māte ir gludinājusi viņa kreklus, un tad par to kreklu gludināšanu atsūta šito. Viņš tanī vēstulē raksta tā: „Ja tu nu esi nodomājusi pie to Zēbergu iet pa sievu, ta ej vien droši.” Tas jau ir bijis kā čumidāns, kā tagadējie diplomāti. Pīts no dabīgā materiāla. Un te ir viņas brūtes sega.

– Viņa pati to auda?

– Pate. Tani laikā visas tās brūtes segas ir bijušas rozā krāsā, jo tai no kaimiņmājas ar ir rozā. Visām līgavām brūtes gultām katram gadam sava krāsa un sava mode.

– Kā pēc viena parauga?

– Jā, viena. Musturs ir gan dažāds. Te tagad ir tie divi skapi, viens ir,

kas te tuvāk, tas i tēvam, un tas tālāk, tas i mātei.

– Viņi katrs ienāca ar savu pūru?

– Ar savu pūru. Dvielim, kas pakārts uz to mātes skap, ir uzraksts virsū „K.B.” – Katrīna Betholde, bet tur ir „K.Z.” – Katrīna Zēberga. Tātad tas pirmais mātei ir pūrā, bet to otro viņa šuvusi tad, kad bijusi jau precējusies.

– Tur ir vēl savādāki krēsli, tādi smalkāk taisīti.

– Tie divi ir manai mātei no Rīgas atvesti, tā ir Rīgas Pētera kāzu dāvana. 1902. gadā manai mātei ir kāzas, un tas Rīgas Pēteris, pianista Artūra Ozoliņa vecvectēvs, dāvājis tos krēslus, kas ir vienādi ar to galdu. Tas ir komplekts. Tas galds ir ar astoņiem stūriem.

Dīvans, tas ir Latvijas laikā pirkts, trīsdesmitos gados. Svečturi ir no mātes mātes, atkal no vecveciem laikiem, tur ir divi tādi un divi tādi. Tā ir alus pudele, un diktors Čukurs, kas bij televīzijā, tas viņu tūlītās pazina. Tas ir Rīgas alus. Vai tur gadsimts ar nav virsū, kad tas ir bijis? Tā kā te visa veca manta līdz ar manīm, padomā, ka man jau 81, un tad jau tā manta te ir visa bijusi.

– Kā izdevās to visu pa kara laiku nosargāt?

– Spogulis bij uznests uz bēniņiem augšā, bet pārējā manta bij tepat. Galds bij aiznests uz Mežmaļiem, tur kaimiņu mājās.

– Bet kādu laiku te nebija neviena cilvēka?

– Nebij. Nu, ciemā kāds bij, viena ģimene, kas veda produktus karavīriem.

– Vai tāds dzirnakmens bija katrā mājā?

– Nē, tas *Žonakiem* bij, *Jaunročam* bij, tā kā lielsaimnieku mājās jau bij. Šitas ir mana onkuļa, no *Žonaku* mājām. Senos laikos jau miltus mēs te neesam maluši, varbūt kādreiz kādu breiņu ko cept, bet iesalu jau nu gan tepat samala. Viņš tā viegli griežas. Tur ir tapa, uz ko viņš griežas, tas ir ielikts viens iekš otra iekšā. Ja grib augstāk, ta padzen to dziļāk, ta tas akmens iet augstāk. Un, ja palaiž viņu uz leju, ta tas akmens ir smalkākam malumam.

Kolkas skolotāja atnāk ar Kolkas

bērniem, un skolotāja prasa tā: „Kas bij malejs?” Bērni atbild: „Sievietes mala. Vīrieši bij jūrā zvejot.” Tā visi runā. Un tagad uzreiz: „Bet ko tie vīrieši darīja, kad sievas mala?” Un tie bērni uzreiz saka tā: „Turēja maisus.” Vai nav interesanti! Tie bērni bij tik asprātīgi.

– Ko pati atceries no savas bērnības?

– Nu, ja man jāsaka par manām bērnu dienām, par seniem laikiem, tad es vēl atminu, kad man bija kādi seš septiņi gadi. Tanī laikā vēl mācītājs brauca apkārt bērniem prasīt pātarus. Tas bija no Dundagas, mācītājs Ville. Viņš laikam Mazirbē bijis tanī laikā. Un *Žonaku* mājās vienmēr iegriezās, jo saimnieks bija ļoti viesmīlīgs, un viņam bija lielas istabas. Tagad tas mācītājs atnāk un prasa bērniem tos pātarus. Šie nu samācījušies ir, un visi atbild, un viss ir labi. Pēc tam dod mācītājam pusdienas. Tur nu vēl paliek viens tāds vecītis no ciema. Un mācītājs tā familiāri runā un saka tam vecītim: „Nu, ko tad jūs savu dēlu... Kā jūs skolosiet? Jums taču apstākļi ir.” Un vecītis saka tā: „Mācītāja kungs, jā, es tā domā, ka savu dēlu es sūtīs skolā.” – „Nu, par ko tad jūs esiet nodomājuši skolot?” – „Ja būs tāds gudrs, tad lai mācas par advokāt, bet, ja būs tāds vidējs, lai mācas par mācītāj.” Mācītājs saka: „Bet kā jūs tā, taču abiem vajadzīga augstskolas izglītība!” – „Redz, cienīgs mācītājkungs, advokātam jāatbild uz katr

Paulīnes Kļaviņas sētā katrai lietai ir stāsts. Foto: Vaira Strautniece.

vārd, bet mācītājs – div stunds noruna uz kancel, un neviens viņam nevien jautājumu neuzstād.” Tas man tā prātā palicis no tiem laikiem, kad tas mācītājs nāca un tos pātarus vajadzēja sacīt.

– Vai atceries arī igauņu pētniekus?
– Jā, nāca tie studenti. Tanī laikā jau nebija tie ieraksti. Taču viņi sēdēja apkārt gald, un māte sēdēja pie krāsns un stāstīja viņiem. Tad es teicu mātei: „Kā tu neapnik šito stāstīšanu?” Ierakstīt jau ir viegli, bet stāstīt, kamēr viņš pieraksta, tas nav tik viegli. Tad māte teica tā: „Katram ir jādod. Tā ir viņu maize, un viņi ar to var dienās maizi pelnīt. Visiem ir jādod.” Un tā viņa stāstīja. Un tagad iznāk, ka man jāstāsta. Es visu

dzirdēju un zināju jau no galvas – visu to stāstīšanu.

Viņi bija ļoti pieticīgi. Pie mums jau govš bija mājās, piens bija diezgan. Rūgušpienu un klimpas, un zivis netrūka. Tā ka visi kopā ēda, un visi bija ļoti satīcīgi. Un kā, redz, mātei viss bija tā iekšā... Un brālim ar bija. Brālis bija Tartu universitātē studējis tautsaimniecību. Viņš arī igauņu valodu prata. Kad brauca Linnus²⁵ no Tartu, tad viņš taisīja žogus, kādi ir bijuši, lai tie igauņi varētu zīmēt, ja. Pie mums bija tāds Jugans. Tas ļoti labi žogus taisīja. Es biju tad bērns.
– Juhans?

²⁵ Ferdinands Linnus (1895–1942) – igauņu etnogrāfs.

Igaņu profesors Eduards Vēri (1926–2005) visu te pazina ne sliktāk par Paulīni, jo savās pētnieka ekspedīcijās pastāvīgi apmetās *Ozolniekos*. Foto: Vaira Strautniece.

– Nu droši vien, bet mēs saucām par Juganu. Gāja mežā kadiķu vices un kadiķu mietus cirst. Un Jugans bija tas taisītājs. Nu mums tas uguns patika kurt. Tās vices bija jāsaute, lai viņas mīkstas, lai var sagriezt. Tad jau ar drātīm netaisīja. Manā bērnībā jau visu to es redzēju, kā to taisa un kā to dara.

– Tos kadiķu žogus?

– Jā, jā, jā. Tad jau visiem bija tie kadiķu žogi riņķī.

– Vai Oskaru Loritsu²⁶ arī atceries?

– Jā, es atminu profesoru Loritsu. Tad mēs vēl bērni bijām. Saimnieka

galā viņš gulēja, bet mūsu istabā nāca ēst, jo mana māte taisīja pusdienas. Un tad es atminu tā, ka visiem tiem kartupeļiem vajadzēja būt viena lieluma, kad viņus nomizoja. Protams, zivis un gaļa, bet galvenais man ir prātā, ka tos kartupeļus sūtīja tā lasīt, ka tos visus vajadzēja nolasīt tāda viena lieluma, lai viņi būtu vienādi.

– Vai tas profesors tādu prasīja?

– Nē, nē, profesors neprasīja. Viņš neko neprasīja. Viņi bija ļoti pieticīgi ar visu kaut ko. Zivis, tāpat tās mazās butes, kas ir, neskatījās jau, ka tām vajadzēja būt lielām.

Tas pārejais nav palicis, bet tie kartupeļi man ir prātā, cik viņi smuki izskatījās. Un ka viņi tādi apaļi

²⁶ *Oskar Loorits* (1900–1961) – igauņu folklorists, lielākais lībiešu folkloras pētnieks. Rakstījis lībiešu valodā dzejoļus ar pseidonīmu *Valdapē* (Baltgalvis – lib. val.).

Paulīne pie laivu slietņa. Foto: Vaira Strautniece.

bija, un tad viņus uz pannu vēl apcepa. Igauni jau ļoti pieticīgi ir. Mūsu mājās Loritss ilgi dzīvoja. Un reiz uz Ziemassvētkiem Loritss lika lielo veļas baļļu ienest iekšā. Viņš bija atvedis kuģīti, ko ar federi uzvilka, un tad tas gāja riņķī pa to baļļu. Tas nu bija prieks. Visvairāk manam mazam brālim, jā, Andrejam.

– Jūs, bērni, gaidījāt svētkus?

– Nuja. Vastlāvju dienu jau ar dikti gaidīja. Vastlāvju diena ir septiņ nedēļas pirms Lieldienām, un tā ir kopā ar Pelnu dienu. Un Pelnu dienā ir jāiet pirtī un jāgaida Vastlāvji, jo Vastlāvji ir ļoti, ļoti tīri. To es zinu, ka mēs visi stāvējām pie loga. Māte nolika: „Nu, paskaties, kur Vastlāvji ies pirtī visi mazgāties.” Nu, un tad

tās sievas bija sagērbusās. Tagad es saprotu, bet tad jau es to nesapratu. Mēs tiešām redzējām, ka gāja uz pirti un nāca ārā. Un tik skaistas bija gērbusās, un gāja visas pāri pār kalnu. Tas bija no *Žonaku* pirts. Tagad es saprotu, ka tie jau bija mūsu pašu vecāki.

– Bet kā jums stāstīja?

– Nu, stāstīja, ka Vastlāvji tagad nāk un nu ir visiem mums jānomazgājas. Mēs jau iepriekšējā vakarā visi bijām pirtī. Un nu nāks Vastlāvji. Pirte vēl ir silta, un nāks Vastlāvji. Tie nāk no Sāmsalu, viņi nāk, un tagad viņi ies atkal uz balli. Mēs redzējām tiešām, ka viņi nāca un ka viņi gāja.

– Tad viņi bija pārmainījušies kaut kā?

– Pārmainījušies, jā. Mēs redzējām,

Katrai zivij ir paredzēti savi āķi. Foto: Vaira Strautniece.

ka gāja ar tādiem mēteļiem un puskažokiem mugurā. Un kad viņi nāca ārā, tad viņiem bija tā kā tautas tērpi un cepures bija galvā. Un mēs visi bērni *Žonaku* dižistabā pie loga skatījāmies un to redzējām.

– Kā jūs to sapratāt? Kas tie tādi bija? Vai Vastlāvji bija cilvēki?

– Jā, jā, jā. Cilvēki. Bērnam ir tāda ticība. No tālienes viņi nāk, un viņiem ir jāattīrās. Un, redz, kā viņi nāk pirti nomazgāties. Un viņi sāk jaunu dzīvi. Un iestāsta tev, bērnam, tagad tu nedrīkstēsi trokšņot, tagad tu nedrīksti... Tu redzi, kā tie jau ir sagērbušies cienīgi sagaidīt Vastlāvju dienu. Nu bērns ar gērbās un priecājās līdzī...
Un pirms gavēņa ir Pelnu diena. Tad

Pelnu dienā nāk apkārt vēdergriezēji. Un tiem vēdergriezējiem ir lieli kažoki mugurā, liels maiss uz muguru, lieli dunči un ļoti lielas adatas – tādas 20–30 centimetrus garas adatas. Ar Pelnu dienu vairāk lai gaļu neēd. Un tad tie meklē, griež vēderus augšā un meklē, kas vēl ir gaļu ēduši. Un bērni jau zin, ka tad jau gaļu vairāk neēdīs, jo vēdergriezēji nāks. Nu, protams, tie ir skalu dunči, viņi ir nokrāsoti. Bet nu bērniem jau...

– Tu tādu arī piedzīvoji?

– Piedzīvoju, jā. Bet tur nu vecāki iet parasti priekšā. Un viņus gan ielaiž iekšā, un viņi prasa, vai ir kāds ēdis gaļu. Bērni stāv visi vecākiem aizmugurē un saka: „Tagad gaļu neēdīs...”
Un vēdergriezēji saka: „Labi bērni!”

Un viņi iet uz nākošām mājām atkal...

Bet mēs ejam uz ķēķi, ķēķī vēl ir daudz vecas mantas... Tas ir īsts skrodera gludeklis drēbniekam. Tur ir tējmašīna, kā senos laikos teica. Lēja ūdeni pa to malu un tad pa to virsu ber ogles iekšā. Tas ir skurstens, to uzlika virsū, tad viņš sāk vārīties. Un tad aiztaisa ciet, un tad ir tēja visam laikam. Šitas ir kafijdzirnavas. Šitas ir lukturs, kas ir ar sveci, tas jau arī ļoti vecs, jo tagad jau ar sveci vairāk nav lukturi, tagad ir baterijas. Linu palagi jau nav ar gludekli gludināmi. Te vajag tādu apaļkoku, un tad paņem uztin virsū un norullē. Šitas rullis, te rakstīts virsū, ir no 1902. gada. Redz, cik nu ir mīksts un spīdīgs.

Šitas ir koka bezmēns, atkal tāds vairs nekur nav, un viņš vēl tagad sver pareizi. Šis ir ļoti vecs, no pagājšā gadsimta. Tur ir siets, caur ko miltus sijā. Tā ir abra, tā ir 1918. gadā taisīta. Tad šite ir seno laiku barometrs – nogriež egļu zaru un pieliek pie mājas. Īstais barometrs uz jauku laiku iet augšā. Bet egļu zars, to jūs dabā ar varat redzēt, ja lietus tuvosies, tad egle savilks zarus kopā, un, ja būs uz jauku laiku, visi zari krīt uz leju.

Tad, kad zirgus vajadzēja laist mežā, tad šitas ir pulkstens, ko sēja zirgam kaklā, tad zin katrs, kur ir viņa zirgs.

– Kādus darbus tu esi darījusi, šinī

mājā dzīvodama?

– Vai dienīnās, gandrīz visu. Visu, kas mājā jādara. Malku ienest, kad bērns biju. Mēslus bijis jāved, tas nāk jau tanī laikā, kad brālis te nebij. Un zeme bij jāar. Un es te aru zemi, un viens saka: „Labdien!” Es tā nokaunos, ka es to zemi aru, bet tā bij tirgotāja, kas nāca. Un te vajadzēja nest maisus, labib maisus, kas tač ir 75 kilogrami, 100 kilogrami. Tādu vajadzēja ienest, un nevar jau iekāpt pa slieksni pāri. Hausmaņu mežsargs, viņš bij druscītiņ invalīds, viņš a nevarēj. Un tad pielika tādu lielu dēli, un tad kāja lēnītiņam šļūca, un tā ienesa iekšā. Un te bij tie apcirkņi atkal, kur bēra iekšā. Tā kā es esmu visus darbus, visus smagos darbus darījusi.

– Maisus uz muguras nesa?

– Jā, uz muguras.

– Tu teici, ka tu esi arī jūrā gājusi?

– Jā, es esmu jūrā gājusi. Gan ar mazo laivu, kad ir bijis jāairē. Tad brālis airēj, un es metu tīklus. Tos akmeņus jāmet tā, lai neiemet tīklā. Un pašās beigās mums bij matorlaiva, un es braucu ar matorlaivu. Un 1940. gadā, kad brālim vajadzēja braukt uz Rīgu, mēs aizbraucām ar mūsu motoru uz Mazirbi. Tad bij vēlēšanas toreiz, laikam 1940. gadā bij kādas vēlēšanas krievam. Tur mēs bijām kādi 30 cilvēki iekš to laivu, un brālis Mazirbē stum un stum to laivu, un tie cilvēki blāuj: „Andrej, tu tač netiksi tanī laivā!” Mēs jau bijām

Paulīne un Oskars Stalts lībiešu etnogrāfiskās kolekcijas atklāšanā Mazirbes internātskolā.
Foto: Vaira Strautniece, 1978.

norunājuši, ka es ar to matoru atbraukšu mājā, jo es laivu pratu stūrēt un pratu matoru apturēt. Un atbraucu mājā, aizgāju pēc zirga, ar zirgu uzvilku laivu augšā, un kārtībā.

– Tā kā viņš nemaz līdz nebrauca?

– Viņš nebrauca, viņš brauca uz Rīgu ar vilcienu, viņam vakarā bij jāiet uz staciju.

– Tie cilvēki bija izbrīnījušies?

– Tie cilvēki bij izbrīnījušies, kā tas ir, ka Andrejs tagad nebūs laivā, kas ta nu brauks. Bet es jau pratu braukt.

– Tev ir tāds jauks dzejolītis par jūru, Ulda Krasta latviski atdzejots. Nolasi lūdzu!

– Kad no ledus ūdens vaļā,
Eju tūliņ jūrai klāt.

Saucu, cik nu skaļi varu:
„Sveicu tevi, jūras māt!”

Rokās man ir ziedu klēpis,
Un to viņos lieku es.
Vēja klusās šūpas lēni
Lai to jūras mātei nes.

Tā es pagodinu viņu
Katrā ziedonī labprāt,
Tikko sadzirdami lūdzot:
„Sargi jel mūs, jūras māt!”

– No kura laika šitās stelles?

– Tās ir pēc kara taisītas, tos taisīja
Dīdžs, labas stelles.

– Un tur tu pati esi audusi?

– Vai, ļoti daudz. Un mana māte ir
audusi.

Vaira Strautniece, Māra Zirņīte un Pauline Kļaviņa libiešu tautas nama 50. gadadienas svētkos Mazirbē. Foto: Māra Brašmane, 1989.

– Tev vēl ir tagad kaut kas iesākts?
– Iesākts tāpēc, ka tās stelles bij istabā, bet es visu esmu izaudusi, nāk kaimiņu bērni, ka viņi ar audīs. Nu bērns ja grib aust, tad jādod. Uzliku tās stelles, un tie kaimiņu bērni nāca te aust.

Tas ir olekts, mērvienība, 62 centimetri ir viens olekts. Un tās ir, kā mūsu pusē saka, ķemmes. Un tie ir nītis, un šie ir velki, libietis saka šķēriņš, velkus sauc šķēriņš. Cits ir smalkāks, kādu audeklu jāauž, tādi šķieti jāliek. Māte jau vienmēr visu ko zināja, nosver dziju tik un tik, tad tur iznāks audekls tik un tik olekti. Viņa to aprēķināj, un viņa ar zināj, kādu jāliek ir ķemmi virsū, šķietu kādai dzijai, jo katram dzijas rupjumam

ir savs šķiets vajadzīgs. Māte vairs nav, un tagad es domāj, nu es māku. Jādara ir tā, ka noliek šķietu un tad uzvelk dziju, lai nebūtu starpu. Ja ir ar starpu, tad audekls būs par šķidru un par retu. Ja būs viens otram virsū, būs atkal sablīvēts. Saproties, un vienu nakti es guļu, un es redz sapnī, ka māte saka tā: jāšķērē tik un tik un ņem to dzelz ķemmi, un a to auž. Un es no rīta ceļos augšā, un es izskaitu, jā, tur ir tik un tik pāsmi, un pāsmā ir 30 tie diegi, un audu visus tos audeklus un visu varēju noaut. Un māte sapnī to pateica.

– Tas bija pasen jau?

– Tas bij pasen, tas bij sešdesmitos gados jau, kad es teitan audu.

– Tāds kontrasts uzreiz – zils un rozā,

Paulīne Kļaviņa (centrā) un Latviešu kultūras fonda videoierakstu ekspedīcijas dalībnieki, starp kuriem Valda Marija Šuvcāne, Tenu Karma, Kersti Boiko, Māra Zirnite. Foto: Zigurds Vidiņš, 1988.

zils un violets?

– Zaļš ar tik spilgtu rozā iekšā. Libiešiem ir tumšas, bet spilgtas krāsas. Šīs dzijas visas ir pašas krāsotas. Latviešiem ir krāsas tonētas.

– Tas nozīmē, ka nav tik krāsas pārējas?

– Jā, bet te ir ļoti krasa pāreja no viena uz otru.

– Cik tev bija gadu, kad tu sāki aust?

– Kas to zin. Kad kājas pie stellēm var aiziet līdz paminām, tad jau auž, tad dod aust šito. Šitas ir no lupatām, un atkal, kad jau bērns var aizsniegt paminas, tad jau viņš auž šito.

– Lupatdeķis?

– Lupatdeķis, jā. Un cik bērnam patīkami gulēt uz tāda lupatdeķa. Bet šitā kleita ir no 1840. gada, kad pir-

mā līvu skolotāja²⁷ māsa Grieta Polmane precējās ar Andreju Bertholdu, un tad viņa pirmdien vilka šito mugurā. No tiem pašiem laikiem, tik bantes ir jaunas. Ar tādām krāsām ir bijis krāsots, ka daudz nemaz neatšķiras.

– Nav izbalējis, košs.

– Es viņu esmu daudz vilkusi mugurā. Piecdesmitos gados, kad es dziedāju kori Rīgā, bet ne līvu kori, tad vēl nebij līvu koris. Tā kā šitas tērps ir bijis valkāts. Un, cik Mazirbē i bijuši svētki, tik es ar viņu esmu bijusi. Un vēl šodien viņu var vilkt mugurā.

²⁷ Nika Polmanis (1823–1903), dzimis Vaidē, 10 gadus strādāja par skolotāju Košragā un pildīja arī Kolkas ķestera pienākumus.

Katram kaut kāda lietiņa bij kā pie-
miņa. Kā tagad ar fotogrāfijām, ar
mākslas bildēm, ar gleznām, tā toreiz
ar. Katram sava bilde – manai mātei
ir šī bilde „Kur mājo milībe, tur Dieva
svētība”. Tēvam otrā pusē „Kungs,
paliec pie mums, jo vakars jau me-
tas”. Redz, tā viņi saglabājuši savu
mantu. Bet te ir uzraksts – „Līvu
zeme, tava valoda un gars nav zudu-
ši, bet dzīvo vēl”. Tāds bij katrās līvu
mājās, tikai katrā mājā druscītiņ sa-
vādāks.

Šinīs mājās līvu gars vienmēr ir dzi-
vojis, jo te es savus senčus zinu trīs-
padsmit paaudzes, kas nāk aizmugu-
rē, viens aiz otra. Visos mūsos ir bijis
līvu gars. Tad vēl līvu karogs nedrīk-
stēja būt, jo pat Latvijas karogs ne-
drīkstēja būt, bet mājā turēja līvu
krāsas – zils, balts un zaļš. Un tās
līvu krāsas, tās nevienam krievam
nekrita acīs, kad viņš ienāca.

– Jā, līvu gars... Oskars Loritss jeb
Valdapē savulaik uzrakstīja par to
dzejoli.

– Jā, jā. Nolasi tu, man tādas švakas
brilles.

– Līvu zeme dārga man –
manās lūpās atkal skan!
Pat, ja griežas vētra traka,
manās lūpās atkal skan
un es atkārtēju atkal:
līvu zeme dārga man,
līvu zeme dārga man!

Līvu zeme, dzīvs tavš gars,
manu dvēseli tas skar!
Tas ir ierakstīts pat zvaigznēs –
līvu gars, kas dvēsli skar,
un to nevar kapā aiznest, –
līvu zeme, dzīvs tavš gars,
līvu zeme, dzīvs tavš gars!

Līvu zeme pastāvēs,
kaut gan pazudisim mēs!
Nevar aiziet gars tā bojā,
kaut gan pazudisim mēs,
un es vēlreiz atkārtēju:
līvu zeme pastāvēs,
līvu zeme pastāvēs!

(Atdzejojis Uldis Krasts.
Dziesmā komponējis Mārtiņš Brauns.)

Pauline Kļaviņa sava pagalma vidū pie 30. gados iestādītā ozola. Foto: Vaira Strautniece, 1989.

Līvu zeme nepazūd

Viņi – daži no tiem, kas, atjaunojoties Latvijas neatkarībai, vēlreiz 20. gadsimta beigās piedzīvoja lībiešu kultūras atmiņu uzviļņojumu. Tādi viņi bija, ir un tādi paliks aizvien šajos dzīvās runas ierakstos, kas veido Nacionālās mutvārdu vēstures krājuma Lībiešu kolekciju. Saglabājot spēju tikt uzklausītiem, ievērotiem un aizvien atgrieztiem savā dzimtajā krastā, kad kādam tas ir vajadzīgs. Tāpat kā šoreiz. Ja gars ir klāt, tad līvu zeme nekur nav pazudusi.

- Publikāciju sagatavoja Uldis Krasts un Māra Zirnīte, konsultēja Valts Ernštreits.
Izmantoti ieraksti no Nacionālās mutvārdu vēstures (NMV) krājuma Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūtā:
- NMV – 2. Alvīne Mūrniece (1906–1993), uzrakstīja Ilze Gensberga, Maija Krūmiņa. Intervēja Māra Zirnīte, Vaira Strautniece.
- NMV – 19. Emīlija Rulle (1910–1989), uzrakstīja Ilze Gensberga, Maija Krūmiņa. Intervēja Māra Zirnīte.
- NMV – 86. Paulīne Kļaviņa (1918–2001), uzrakstīja Ilze Gensberga, Aija Siltāne. Intervēja Māra Zirnīte.
- NMV – 1507. Irmgarde Cerbaha (1921), uzrakstīja Ilze Gensberga. Intervēja Māra Zirnīte.
- NMV – 2113. Elfrīda Žagare (1914–2001), uzrakstīja Ilze Gensberga. Intervēja Māra Zirnīte.
- NMV – 2151. Kārlis Dišlers (1920–1998), uzrakstīja Ilze Gensberga. Intervēja Māra Zirnīte.

Livonians in Northern Kurzeme

This book is dedicated to an ancient nation – the Livonians – whose last home was the northern Kurzeme peninsula. The 20th century brought immense challenges to both individuals and the entire nation of Livonians. Today, only a handful of Livonians remain on the narrow strip of land between the blue sea and the green forests of Kurzeme, the area actually having been inhabited for a very long time as evidenced by historical documents and place names. For example, the name of Lūžņa Lake (*die see to Losne*) was first mentioned in documents already in 1290.

The Livonians have a long history as an ethnic group. They formed just under 10% of the population of the Duchy of Courland (10,000 people in a total population of 135,000), which was founded in 1561.

A census in the late 19th century counted approximately 3000 Livonians. But the 20th century proved fateful. Many people were executed, sentenced to hard labour, or fled into exile following the 1905 revolution. World War I soon followed the revolution, and as a result many of the people living along the coast were driven into exile to Russia. Many did not return. The number of Livonians continued to fall, and despite support from related nations and a Livonian national awakening, the 1935 census recorded only 944 Livonians. World War II brought enormous loss of life, also among the Livonians. In 1959 only 185 people were officially registered as Livonians; in 1970 their numbers had fallen to 48. In the census of 1989, 135 people in Latvia considered themselves to be Livonian. Previously cultivated and shaped over many generations, the Livonian language and culture are today almost extinct.

The Livonian language belongs to the Finno-Ugric family of languages. The Livonians' closest cultural neighbours are the Estonians and Finns. The sound of the language can best be heard in the names of the fishermen villages of northern Kurzeme, which stand alongside their Latvian counterparts: Melnsils (*Mustānum*), Kolka (*Kūolka*), Vaide (*Vaid*), Saunags (*Sānag*), Pitrags (*Pitrōg*), Košrags (*Koštrōg*), Mazirbe (*Irē*), Sikrags (*Sikrōg*), Jaunciems (*Ūžkilā*), Lielirbe (*Īra*), Miķeļtornis (*Pizā*), Lūžņa (*Lūž*), Oviši (*Paņikmō*).

The Tāmnieki dialect of Latvian has also been influenced by the Livonian language. This dialect is spoken throughout the area formerly inhabited by Livonians – in northern Kurzeme, but also along the eastern coast of the Gulf of Riga in Vidzeme. Traces of the Livonians can be found in Latvian language and culture and also in the landscape of fishermen villages. Most of the former Livonian fishermen villages – from Sikrags to Kolka – are now included in Dundaga district and Slītere National Park.

Many interviews with members of Livonian families were conducted in the late 1980s. These now form the Livonian Collection of the National Oral History Archive in Latvia.²⁸ The following conversations with six Livonians have been chosen from this collection of sources.

The life stories reveal moments from a life that no longer exists; they tell of the times when there was little to eat, but they also create a feeling of satiety and are full of humour and poetry. Everything in them is united by a culture that has from generation to generation served as a standard for all things, secular and spiritual. The people cultivated the sandy soil, protected their fields from wild animals, herded their livestock in the forest, mowed hay in the forest meadows, and fished with nets in the sea. Man did not overstep his bounds and lived within the chain of natural life. Livonian life stories show the history of the relationship between people and nature. But this is only one aspect of the stories; the life story is like a slice of life, and it reflects the whole range of colours and facets in a lifetime.

Having been born at the turn of the century, the Livonian narrators were lucky enough to have grown up with the Livonian language. The memories told by **Emīlija Rulle** and **Alvīne Mūrniece** are particularly unique; they

²⁸ Available at the Institute of Philosophy and Sociology at the University of Latvia in Riga.

tell of the people, lives, customs, and place names in the villages of Lielirbe and Lūžņa. These names and customs are no longer used, because locals do not live there any more.

Irmgarde Cerbaha and **Elfrīda Žagare** are cousins who were born in the village of Sīkrags. They tell about how their third cousin (Hilda Cerbaha-Grīva, who eventually became a musician and leader of the Livonian ethnographical ensemble) went to Finland to study. They also tell about researchers studying the Livonian language, Baptists, Gypsies, Jews, and various eccentrics with whom they shared their village when they were children. This world came to an end when the Red Army entered the village after World War II. Before then, many local inhabitants had fled in boats to Sweden.

Kārlis Dišlers remembers a person in Pitrags who made up humorous names for the “streets” in the village based on the foibles of the local residents. Dišlers also tells of a local curiosity: the largest juniper tree, which grew next door to his house. Dišlers was a fisherman and woodworker; he tells about jetties built in several fishermen villages in the late 1930s, before World War II.

Pauline Kļaviņa from Vaide takes us into her home-museum, where she has carefully displayed many household items, tools, furniture, and crafts. Her house is a typical Livonian home, and her story is not only about objects but also about the people who have made these objects and used them on a daily basis. Like Emilija Rulle, Pauline is an everyday poet. For them, common events are the soil in which their poetry thrives. Like many Livonian poets, they find words for their poems in their daily work, in their livelihoods, and in their joy of the natural world surrounding them. This becomes clear when reading the book of poems titled *„Ma akūb sīnda vizzō, tūrška!- Es viltīgāks par tevi, menca!”* (*I'm More Cunning Than You, Cod*), which has been published in both Livonian and Latvian.

The last conversation in the book is particularly significant: even though people and generations come and go, the Livonian spirit can never be lost as long as memories of it survive, as long as there are people and books that pay tribute to it and can tell about it to future generations.

List of photos

Emīlija Rulle

- Page 15 · Emīlija Rulle. Photos from the archives of Valda M. Šuvcāne.
- Page 17 · Emīlija Rulle (second row, third from the left) among the singers at the Livonian Union Festival in Mazirbe, 1934. First row from the left: Alfrēds Dembergs, Grizelde Betholde, Pauline Zēberga, Didriķis Volganskis. Photo from the Latvian Oral History Archive (OHA).
- Page 18 · A boat on the Livonian shore, 1930s. Photo from the Latvian Oral History Archive (OHA).
- Page 19 · Baltais kalns (White Hill), a migrating dune. Lielirbe, 1912. Photo by Vilho Setele, from the National Board of Antiquities, Finland.
- A marshy area between dunes, locally known as a *viga*. Lielirbe, 1912. Photo by Vilho Setele, from the National Board of Antiquities, Finland.
- The ancient sea bed. Lielirbe, 1921. Photo by Lauri Kettunen, from the National Board of Antiquities, Finland.
- Page 20 · Lielirbe locals Emīlija Rulle and Alvīne Uzpils in Ventspils. Photo by Vaira Strautniece, 1989.
- Page 22 · Emīlija Rulle in Ventspils. Photo by Vaira Strautniece, 1989.
- Emīlija in her folk costume, which she wore when singing and reciting poetry. Photo from the archives of Valda M. Šuvcāne.
- Page 23 · Narrow gauge railway bridge across the Irbe River. Photo from the Talsi District Museum collection.
- Page 25 · Emīlija Rulle with her friends, 1930s. Photo from the archives of Valda M. Šuvcāne.

- Page 26 · Emīlija's wedding with Ēvalds Rēboks in Lielirbe, 1930s.
Photo from the archives of Valda M. Šūvcāne.
- Page 28 · Grand opening of the Livonian Community House in Mazirbe,
1939. Photo from the Latvian Oral History Archive (OHA).
- Page 29 · Emīlija Rulle with her husband and Alvīne Uzpils in Ventspils.
Photo by Vaira Strautniece, 1989.

Irmgarde Matilde Cerbaha and Elfrīda Virgīnija Žagare

- Page 31 · Irmgarde Cerbaha. Photo by Māra Zirnīte, 1996.
· Elfrīda Žagare. Photo by Irēne Junkere, 1993.
- Page 32 · Oskars Cerbahs with his wife, Minna, and daughters, Hilda and
Frīda. Photo from the personal archives of I. Cerbaha.
· Irma's father, Eduards Cerbahs, upon finishing naval school in
Mazirbe. Photo from the personal archives of I. Cerbaha.
- Page 33 · Irma as a schoolgirl. Photo from the personal archives of
I. Cerbaha.
· Irma's brother, Armands. Photo from the personal archives of
I. Cerbaha.
- Page 35 · Hilda and her grandmother, Eda. Photo from the personal
archives of I. Cerbaha.
· Baptists on the seashore at Sīkrags. Photo from the personal
archives of I. Cerbaha.
· Irma with the mummers. Photo from the personal archives of
I. Cerbaha.
- Page 37 · Frīda and Irma in the late 1930s. Photo from the personal
archives of I. Cerbaha.
- Page 39 · The Livonian folk ensemble *Kāndla* at the Ventspils Open-Air
Museum, late 1980s. Photo from the personal archives of
I. Cerbaha.
- Page 40 · Hilda Grīva playing music at the opening of the Livonian
ethnographic collection at the Mazirbe boarding school.
Photo by Vaira Strautniece, 1978.
- Page 41 · Frīda at the Livonian Festival in Mazirbe.
Photo by Vaira Strautniece, 1989.
- Page 42 · Train station in Sīkrags. Photo from the archives of
Baiba Šūvcāne.

- Page 43 · Refugees from Sikrags arriving in Gotland: Osvalds Folmanis, Edmunds Jekelns, Pēteris Folmanis, Ludvigs Zaļups, Voldemārs Priede, and Edvards Sproģis. Photo by David Holmert in Visby, 1944.
- Page 44 · The Folmanis, Sproģis, and Andersons families of Livonian refugees from Sikrags in Gotland. Photo by David Holmert in Visby, 1944.
- Page 45 · Irmgarde Cerbaha and Elfrīda Žagare with Estonian students in Sikrags. Photo by Māra Zirņīte, 1996.

Kārlis Dišlers

- Page 47 · Kārlis Dišlers. Photo by Irēne Junkere, 1993.
- Page 48 · Men push a fishing boat, 1930s. Photo from the Latvian Oral History Archive (OHA).
- Page 49 · A pier carried out to sea. Photo by Vaira Strautniece, 1987.
- Page 50 · Kārlis Dišlers demonstrates his fish trap. Photo by Irēne Junkere, 1993.
- Page 51 · Remains of a jetty. Photo by Vaira Strautniece, 1987.
- Page 53 · Jetty, 1990. Photo from the Latvian Oral History Archive (OHA).
- Page 54 · Kārlis Dišlers. Photo by Irēne Junkere, 1993.
- Page 55 · Fishermen by a jetty, 1990s. Photo by Gunārs Janaitis, from the Latvian Oral History Archive
- Page 57 · Kārlis Dišlers with fish trap. Photo by Irēne Junkere, 1993.

Alvīne Mūrniece

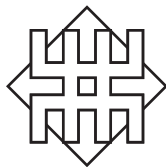
- Page 59 · Alvīne Mūrniece. Photo by Vaira Strautniece, 1987
- Page 60 · Alvīne and Ernests after their wedding, 1931. Photo from the Latvian Oral History Archive (OHA).
- Page 62 · Alvīne's grandparents, Marija and Pēteris Bidders, spoke only Livonian to each other. Photo from the turn of the 20th century, Latvian Oral History Archive (OHA).
- Page 63 · Alvīne and a pasque flower. Photo by Vaira Strautniece, 1987.
- Page 64 · Household chores.
- Alvīne on her father's dune, when she was allowed to go out to

- the sea. Photo by Vaira Strautniece.
- Page 65 · Alvine with her husband, Ernests.
Photo by Vaira Strautniece, 1985.
- Page 66 · A shed that no longer exists on the *Krūmkalni* farmstead.
Photo by Vaira Strautniece, 1985.
- Page 67 · Household chores Photo by Vaira Strautniece, 1985.
- Page 68 · Alvine and her daughter welcome the men from the forest, 1936.
Photo from the Latvian Oral History Archive (OHA).
· When the family still owned a horse.
Photo from the Latvian Oral History Archive (OHA).
· Alvine shows off the pumpkins from her garden.
Photo from the Latvian Oral History Archive (OHA).
- Page 69 · Narrow gauge train with a load of firewood, 1930s.
Photo from the archives of Kubali School Museum.
- Page 71 · Alvine and Ernests at home. Photo by Vaira Strautniece, 1985.
- Page 73 · Alvine kept the burial towels used at funerals for people from Lūžņa village. She regularly washed and ironed the towels with an old-time clothes roller. Photo by Vaira Strautniece, 1985.

Paulīne Kļaviņa

- Page 75 · Paulīne Kļaviņa. Photo by Vaira Strautniece, 1987.
- Page 76 · Estonian folklorist Oskar Loorits and members of the Bertholds family on the *Žonaki* farmstead in Vaide.
Photo by Lauri Kettunen, 1920, from the archives of the Estonian Literature Museum.
- Page 77 · Pauline shows a “briefcase” made in 1912.
Photo by Vaira Strautniece.
- Page 78 · Pauline’s mother, Katrīna Zēberga née Bertholde (1877–1964).
Photo from the Latvian Oral History Archive (OHA).
· Captain Andrejs Bertholds (1863–1938), who sent a monument for his parents’ grave from America, with an inscription in both Livonian and English.
- Page 80 · Everything in Paulīne Kļaviņa’s yard has a story.
Photo by Vaira Strautniece.
- Page 81 · Estonian professor Eduard Vääri (1926–2005) knew this place as well as Paulīne, because he always stayed at the *Ozolnieki*

- farmstead during his field-work. Photo by Vaira Strautniece.
- Page 82 · Pauline by the boat shed. Photo by Vaira Strautniece.
- Page 83 · Pauline knows which hook is needed to catch which fish.
Photo by Vaira Strautniece.
- Page 85 · Pauline and Oskars Stalts at the opening of the Livonian ethnographic collection at the Mazirbe boarding school.
Photo by Vaira Strautniece, 1978.
- Page 86 · Vaira Strautniece, Māra Zirnīte, and Pauline Kļaviņa at the 50th anniversary of the Livonian Community House in Mazirbe.
Photo by Māra Brašmane, 1989.
- Page 87 · Pauline Kļaviņa with members of the Latvian Cultural Foundation video field-work, including Valda Marija Šuvcāne, Tenu Karma, Kersti Boiko, and Māra Zirnīte.
Photo by Zigurds Vidiņš, 1988.
- Page 89 · Pauline Kļaviņa at home next to the oak tree planted in the 1930s. Photo by Vaira Strautniece, 1989.

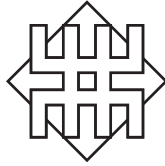

Nacionālā mutvārdu vēsture jeb saīsināti NMV ir pētniecisks virziens un krājums, kas tiek veidots Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūtā. Atmiņas un dzīvesstāsti krājumā palīdz saprast vēstures notikumus no individuālā viedokļa, atklāj ikdienas norises, cilvēkam nozīmīgus pārdzīvojumus. Spēja just līdzīgu otra paralēlai dzīvei uztur vēstures cilvēcisko jēgu un likumsakarības šodienā.

Mutvārdu vēsture piedalās novadu reģionālās savdabības skaidrošanā, veido tiltu starp sociālām grupām, starp etniskām pieredzēm, starp paaudzēm – no pagātnes tagadnē un no zinātnes sabiedrībā. **NMV** pētījumu gaitā noskaidrojas cilvēku dzīvesstāsti, kurus var izmantot tagad un nākotnē. Tie palīdz izprast citas etniskās kultūras, atšķirīgas sabiedrības, raksturo indivīdu daudzveidīgās attieksmēs ar viņa dzīves vidi. Dzīvesstāstos atklājas cilvēka pašsajūta, kā arī dažādas sabiedriskas un individuālas iemaņas – paradumi, tikumi, stils, mode, idejas un gara dzīve, cilvēku attiecības kā parastās ikdienišķās, tā ārkārtas situācijās.

Libieši un libiešu krasta iedzīvotāju atmiņas iekļautas atsevišķā NMV krājuma kolekcijā.

Lai nacionālo mutvārdu vēsturi var izstāstīt katrs pats un visi kopā kā nācija, ir izveidota Latvijas mutvārdu vēstures pētnieku asociācija **Dzīvesstāsts**. Par to vairāk var lasīt: www.dzivesstasts.lv

The **National Oral History** (NOH) project is a field of research as well as a research collection at the Institute of Philosophy and Sociology at the University of Latvia. The memories and life stories in the collection help historical events to be understood from the perspective of the individual. The stories also reveal daily processes and experiences that are important to people. Seeing parallels in another person's life leads to empathy and allows the human significance of history.

NOH interprets unique regional characteristics and creates a bridge between the experiences of various social and ethnic groups, between generations, from the past to the present, and from science to society. Life stories collected during the course of NOH research can be put to use today and in the future. They lead to a better understanding of other societies and ethnic cultures and disclose the wide variety of individual attitudes towards the human environment. Life stories reveal people's feelings as well as their various social and individual characteristics, such as customs, values, style, fashions, ideas, spirituality, and personal relationships under both ordinary and extraordinary circumstances. The life stories of **Livonians** and other residents of the **Livonian Coast** are grouped in a separate collection at the NOH.

The Dzīvesstāsts (*Life Story*) Latvian association of oral history researchers has been created to provide an opportunity for everyone to tell his or her own life story as well as their whole nation's story.

For more information visit *www.dzivesstasts.lv*.

Slīteres nacionālais parks atrodas Ziemeļkurzemē Kolkas un Dundagas novados. Tas izveidots 2000. gadā un iekļauts Eiropas īpaši aizsargājamo dabas teritoriju tīklā *Natura 2000*.

Slīteres nacionālā parka platība ir 26 490 ha, no tiem 16 360 ha sauszemes un 10 130 ha jūras akvatorija. Ģeoloģiski vecākā daļa ir Baltijas ledus ezera senkrasta krauja – Slīteres Zilie kalni, ko sedz veci platlapju meži ar lielu bioloģisko daudzveidību. Šeit 1923. gadā dibināts Slīteres nacionālā parka pirm-sākums – Slīteres dabas pieminekļi 1100 ha platībā. Šajā meža masīvā saimnieciskā darbība nenotiek jau vairāk nekā 90 gadus. Paralēli Baltijas jūrai un Rīgas licim redzamas vaļņveida kāpas, kas veidojušās sešu gadu tūkstošu gaitā – kangari, kas mijas ar šaurām, pārpurvotām ieplakām – vigām. Starp Kolkas un Bažu purvu paralēli jūrai mijas 150–180 kangari un vigas. Mūsdienās nekur pasaulē tik lielā platībā nav atrodams šāda veida komplekss. Nacionālā parka lielākais purvs ir Bažu purvs 1880 ha platībā. Nacionālā parka neatņemama sastāvdaļa ir jūras piekraste ar smilšainu liedagu un kāpām, sausieņu pļavām, sausiem kāpu priežu mežiem, kā arī piekrastes akvatoriju. Jaunākie geomorfoloģiskie veidojumi – kāpas jūras krastā – nelielās apdzīvotības un kādreiz ierobežotās pieejamības dēļ samērā labi saglabājušies.

Slīteres nacionālā parka bagātība ir arī piekrastes ciemi: Sīkrags, Mazirbe, Košrags, Pitrags, Saunags, Vaide un Kolka, kuros joprojām saglabājusies lībiešu zvejniekiem raksturīgā ainava.

Nacionālais parks atrodas uz putnu migrācijas ceļa. Pavasarī te vērojama grandioza migrējošo putnu pārlidošana.

Vairāk var lasīt:

www.daba.gov.lv un www.slitere.lv

Slitere National Park is located in northern Kurzeme in the districts of Kolka and Dundaga. The park was established in 2000 and has been included in the *Natura 2000* network of Special Areas of Conservation of European Union.

Slitere National Park covers 26,490 hectares (16,360 hectares of land, 10,130 hectares of sea). Geologically the oldest area of the park is the former coastline of the ancient Baltic Ice Lake. The former coastline is now covered by old-growth deciduous forests and is known as the Slitere Blue Hills. This area, marked by great biodiversity, is where the park began in 1923 as the 1100-hectare Slitere Natural Monument. Trees in this part of the park have not been harvested for over 90 years. A series of dunes, formed over a period of 6000 years, runs parallel to the Baltic Sea and the Gulf of Riga. The dunes, called *kangari* in Latvian, alternate with marshy depressions called *vigas*. 150-180 dunes alternating with the marshy hollows are laying along the coastline between Kolka and Bažu Bog, a unique nature creation that nowhere else is covering such a large territory. Bažu Bog (1880 hectares) is the largest bog within the park. An integral part of the park is the coastline with its sandy beaches and dunes, dry meadows, littoral pine forests, and clear waters. The dunes along the shore, which are the newest geomorphological feature in the park, have been relatively well preserved due to the sparse population and former restrictions on access to the area.

Slitere National Park takes pride in the coastal villages of Sikrags, Mazirbe, Košrags, Pitrags, Saunags, Vaide and Kolka, where the traditional landscape of Livonian fishermen villages can still be seen. The park is located along an important bird migration route, and magnificent concentrations of birds can be observed here in the spring.

For more information about Slitere National Park visit www.daba.gov.lv and www.slitere.lv

Līvu krasts Eiropas Zaļās jostas teritorijā

Divdesmitā gadsimta otrajā pusē Eiropu uz vairāk nekā 40 gadiem pārdalīja *dzelzs priekšgars*. Tas stiepās no Barenca jūras ziemeļos līdz Melnajai un Adrijas jūrai dienvidos, ietverot arī Baltijas jūras austrumu un dienvidu krastu. Mūsdienās kādreiz slēgtā robežjosla iekļauta Eiropas Zaļās jostas teritorijā, kas izveidota, lai saglabātu dabas un kultūras mantojumu.

Lībieši, senā Latvijas pamattauta, apdzīvo šauru zemes strēli Ziemeļkurzemē. Abi pasaules kari un dzīve pierobežas zonā mazajai lībiešu tautai nesusi ciešanas, izsūtīšanas, ierobežotu iespēju pārvietoties un nodarboties ar tradicionālajiem amatiem.

Paradoksāli, taču stingrajiem pārvietošanās un saimniekošanas ierobežojumiem bijis arī pozitīvs efekts: tas devis dabai iespēju atjaunoties bez rūpniecības, būvniecības, intensīvas mežizstrādes iedarbības. Līdz pat šai dienai dabas vide gar kādreizējo Austrumu un Rietumu robežu ir daudz bagātīgāka un mazāk skarta nekā citur Eiropā. Retas dzīvnieku un augu sugas atradušas patvērumu bijušās pierobežas teritorijas mežos, pļavās un kāpās.

Jau kopš 1989. gada Eiropas vides aktīvistu un bioloģu darbojas, lai saglabātu vērtīgo dabas un kultūras mantojumu, kas sastopams unikālajā Eiropas Zaļās jostas teritorijā.

Lībiešu kultūras atjaunošanas centieni Kurzemes piekrastes zvejniekciemās saskan ar Eiropas Zaļās jostas pamatideju. Lībiešu tradicionālās nodarbes – zvejniecība, lauksaimniecība un lopkopība – te noritējušas harmonijā ar dabu. Tradicionālo saimniekošanas veidu atjaunošana ir iespēja, kā attīstīt reģionu, saudzējot daudzveidīgo Baltijas jūras piekrastes dabu. Vienlaikus lībieši un viņu pēcteči var darboties kā vēstnieki: no vienas puses, veicinot unikālo dabas vērtību aizsardzību, no otras – saglabājot pierobežas militāro mantojumu kā liecību un brīdinājumu par mazo tautu likteni starp lielo impēriju pretenzijām uz varu.

The Livonian Coast – an area within the European Green Belt

The Iron Curtain divided Europe for more than 40 years in the second half of the 20th century. It stretched from the Barents Sea in the north, along the eastern and southern coasts of the Baltic Sea, to the Black and Adriatic Seas in the south. Today, the once restricted border zone has been included in the European Green Belt, an area created to protect the natural and cultural environments.

The Livonians, an small ethnic group native to Latvia, inhabit a narrow sliver of land along the coast of northern Kurzeme. The two world wars and life in a border zone have brought suffering, deportation, restricted movement, and limits on traditional trades and occupations for the Livonians.

Ironically, though, the severe restrictions on movement and employment also had a unique positive effect, namely, the natural environment was able to renew itself without the intrusion of industry, construction, or intensive logging. When compared with other areas of Europe, the natural environment along the former border between Eastern and Western Europe has remained much more pristine and in better condition up to the present day. Rare species of plants and animals have survived in the forests, meadows, and dunes of the former border zones. Since 1989 European environmental activists and biologists have been engaged in protecting the valuable natural and cultural environments found in this unique territory, called the European Green Belt.

The attempts to re-establish the Livonian culture in the fishermen villages along the Kurzeme coast correspond with the basic concept of the European Green Belt. Because Livonian small-scale fishing, agriculture, and animal husbandry were traditionally carried out in harmony with the natural environment, reviving these activities can provide an excellent chance to economically develop the region without harming the diverse environment of the

Baltic Sea coast. At the same time, Livonians and their descendants can act as ambassadors: on the one hand they can promote the protection of their unique natural environment, and on the other hand, by maintaining the cultural heritage of the military border zone, they can serve as a reminder of how easily large empires, in their aspirations for power, can grind a small ethnic group into non-existence.

Vairāk informācijas par Eiropas Zaļās jostas iniciatīvu var atrast interneta vietnēs www.europeangreenbelt.org un www.balticgreenbelt.net

For more information about the European Green Belt, visit www.europeangreenbelt.org and www.balticgreenbelt.net

Saturs

Starp zilo jūru un zaļo mežu	5
Emīlija Rulle	15
Irmgarde Matilde Cerbaha un Elfrīda Virģinija Žagare	31
Kārlis Dišlers	47
Alvīne Mūrniece	59
Paulīne Kļaviņa	75
Līvu zeme nepazūd	91
Livonians in Northern Kurzeme	92
List of photos	95
Nacionālā mutvārdu vēsture	100
The National Oral History	101
Slīteres nacionālais parks	102
Slītere National Park	103
Līvu krasts Eiropas Zaļās jostas teritorijā	104
The Livonian Coast – an area within the European Green Belt	105

Māra Zirnīte

Lībieši Ziemeļkurzemes ainavā

Māra Zirnīte

Livonians in Northern Kurzeme

Redaktors Uldis Krasts

Angļu valodas tulkotāja Amanda M. Jātniece

Dizains un datortulkojums brālis Y

Foto autori: Vaira Strautniece, Irēne Junkere, Māra Brašmane, Zigurds Vidiņš, Gunārs Janaitis. Izmantotas arī fotogrāfijas no NMV fotoarhīva, no fotoizstādes *Tāsā un mād kuod / Te ir manas mājas* (1993) arhīva, kā arī no Somijas Muzeju apvienības fotoarhīva, no Igaunų literatūras muzeja arhīva, no Ellenas Holmertes fotokolekcijas Visbijā, no Talsu novada muzeja krājuma, no Kubalu skolas-muzeja krājuma, no Valdas Marijas Šuvcānes, Baibas Šuvcānes un stāstītāju personīgajiem arhīviem.

Grāmata sagatavota ar projekta atbalstu

baltic
greenbelt

Baltic Sea Region
Programme 2007–2013

Projektu līdzfinansē
Eiropas Savienība
(Eiropas Reģionālās attīstības fonds)

© Māra Zirnīte, 2011

© Vaira Strautniece, foto, 2011

© Irēne Junkere, foto, 2011

© Māra Brašmane, foto, 2011

© Dabas aizsardzības pārvalde, 2011

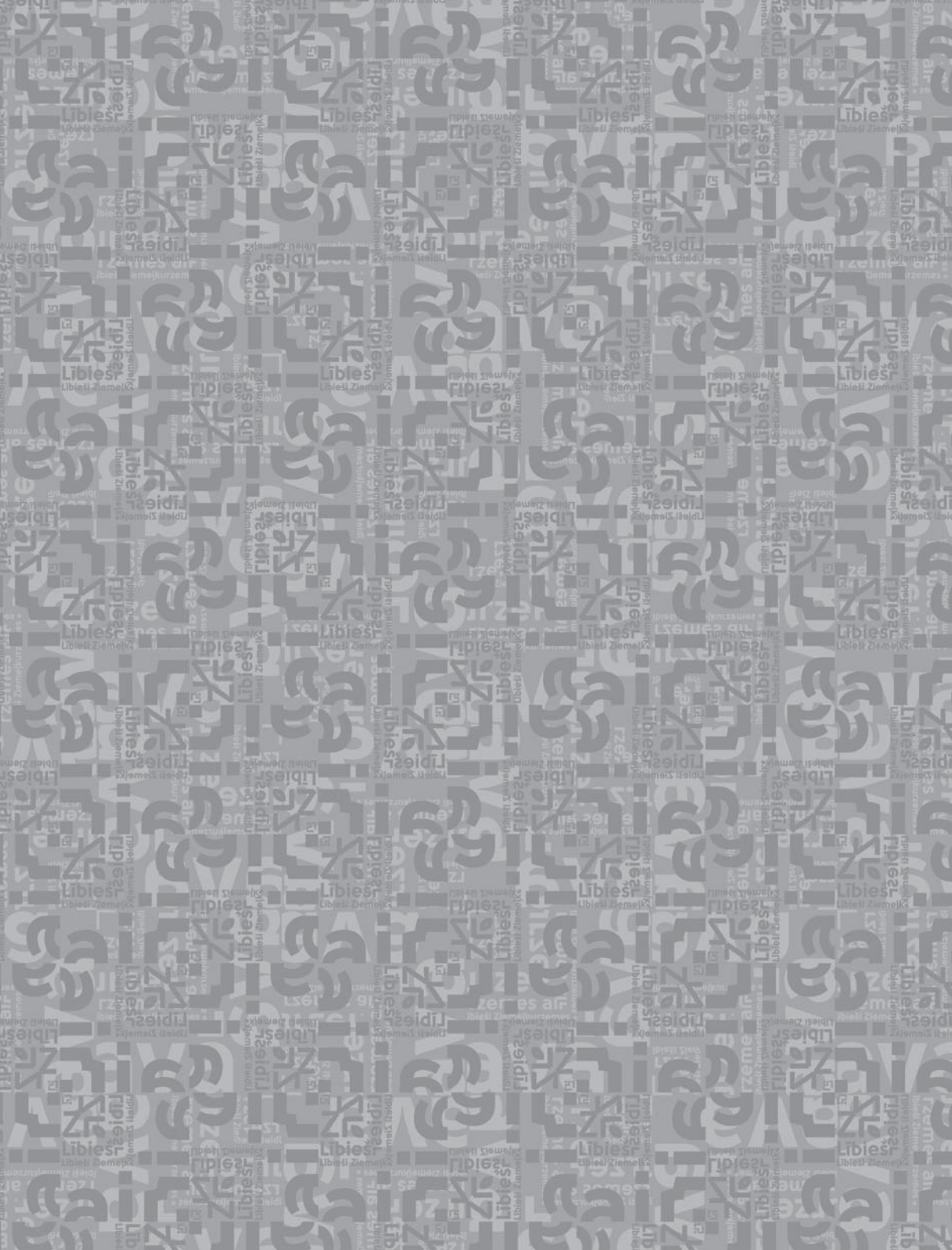
Izdevējs

Dabas aizsardzības pārvalde, 2011
www.daba.gov.lv

Iespiests SIA *Jelgavas tipogrāfija*

ISBN 978-9984-49-355-8

Projektu līdzfinansē Eiropas Savienība
(Eiropas Reģionālās attīstības fonds)

